

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM SÜRECİNDE GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN DIŞ TİCARETİMİZE ETKİLERİ

Ekim 2003

(Yayın No. TÜSİAD-T/2003-10-364)

Meşrutiyet Caddesi, No.74 34420 Tepebaşı/İstanbul
Telefon: (0212) 249 07 23 • Telefax: (0212) 249 13 50

© 2003, TÜSİAD

Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü, 4110 sayılı Yasa ile değişik 5846 sayılı FSEK uyarınca, kullanılmazdan önce hak sahibinden 52. Maddeye uygun yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekil ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak, çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak, kiralanmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak, telli/telsiz ya da başka teknik, sayısal ve/veya elektronik yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz.

ISBN : 975-8458-64-7

Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş.

ÖNSÖZ

TÜSİAD, özel sektörü temsil eden sanayici ve işadamları tarafından 1971 yılında Anayasamızın ve Dernekler Kanununun ilgili hükümlerine uygun olarak kurulmuş, kamu yararına çalışan bir dernek olup gönüllü bir sivil toplum örgütüdür.

TÜSİAD, demokrasi ve insan hakları evrensel ilkelerine bağlı, girişim, inanç ve düşünce özgürlüklerine saygılı, yalnızca asli görevlerine odaklanmış etkin bir devletin var olduğu Türkiye’de, Atatürk’ün çağdaş uygarlık bedefine ve ilkelerine sadık toplumsal yapının gelişmesine ve demokratik sivil toplum ve laik hukuk devleti anlayışının yerleşmesine yardımcı olur. TÜSİAD, piyasa ekonomisinin hukuksal ve kurumsal altyapısının yerleşmesine ve iş dünyasının evrensel iş ahlakı ilkelerine uygun bir biçimde faaliyette bulunmasına çalışır. TÜSİAD, uluslararası entegrasyon hedefi doğrultusunda Türk sanayi ve hizmet kesiminin rekabet gücünün artırılarak, uluslararası ekonomik sistemde belirgin ve kalıcı bir yer edinmesi gerektiğine inanır ve bu yönde çalışır. TÜSİAD, Türkiye’de liberal ekonomi kurallarının yerleşmesinin yanı sıra, ülkenin insan ve doğal kaynaklarının teknolojik yeniliklerle desteklenerek en etkin biçimde kullanımını; verimlilik ve kalite yükselişini sürekli kılacak ortamın yaratılması yoluyla rekabet gücünün artırılmasını hedef alan politikaları destekler.

TÜSİAD, misyonu doğrultusunda ve faaliyetleri çerçevesinde, ülke gündeminde bulunan konularla ilgili görüşlerini bilimsel çalışmalarla destekleyerek kamuoyuna duyurur ve bu görüşlerden hareketle kamuoyunda tartışma platformlarının oluşmasını sağlar.

Bu rapor, Türkiye’nin AB ile Gümrük Birliği’ni tamamlamasının altıncı yılında Türkiye’de, Gümrük Birliği’nin Türk ekonomik yapısı, ticaret politikaları ve dış ticaretine yansımalarını irdeleyen bir çalışmanın halen eksikliğinin hissedilmesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Rapor, TÜSİAD Dışişleri Komisyonu altında yer alan Dış Ticaret Politikaları Çalışma Grubuna bağlı olarak faaliyet gösteren Gümrük Birliği Alt Çalışma Grubu tarafından, Gümrük Birliği’nin dünya ekonomisine bütünleşme sürecinde Türkiye için önemini vurgulamak amacıyla hazırlanmıştır. Gümrük Birliği Alt Çalışma Grubu, Hüsamettin Onanç başkanlığında; üyeler Metin Aksu, Asım Barlın, Hale Hatipoğlu, Mine Kasman Sönmez, Derya Sevinç ve Raportör Tuba Pelin Göl’den oluşmuştur. TÜSİAD Brüksel Temsilcisi Bahadır Kaleağası ve aynı temsilcilikte Araştırmacı olan Serap Atan, bu raporun yayına hazır hale getirilmesine büyük katkıda bulunmuşlardır.

Ekim 2003

SUNUŞ

Bu çalışma, Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği'ni tamamlamasının altıncı yılında Türkiye'de, Gümrük Birliği'nin Türk ekonomik yapısı, ticaret politikaları ve dış ticaretine yansımalarını irdeleyen bir çalışmanın halen eksikliğinin hissedilmesi neticesinde ortaya çıkmıştır.

Ekonomik ve ticari ilişkilerin dünyada baş döndürücü bir şekilde bütünleşme yoluna gittiği bu dönemde, GB Türkiye'nin liberal ekonomi kurallarına, dünyadaki pek çok gelişmekte olan ülkeden daha önce, büyük bir hızla uyum sağlamasına sebep olmuştur. Ne var ki, tüm boyutlarıyla anlaşılamamış olduğu görülen GB, getirdiği ortak kurallar ve politikalar nedeniyle çeşitli platformlarda sorgulanmaya başlamıştır. Bu nedenle, bu çalışmanın bir diğer çıkış noktası, GB'nin dünya ekonomisine bütünleşme sürecinde Türkiye için önemini ve bu süreci hızlandıracak bir fırsat penceresi olduğu gerçeğini vurgulamaktır.

Dünyanın en büyük ve en derin ekonomik bütünleşme modeli olan AB ile Gümrük Birliği'ne giren Türkiye, böylelikle AB'ye üyelik için gereken mevzuat uyumunun anlamlı bir kısmını gerçekleştirmiş durumdadır. Türkiye'nin GB bağlamında üstlenmek durumunda olduğu yükümlülükler yalnızca teknik bir mevzuat uyumunun ötesine geçerek ekonomik, hukuki ve idari yapılanmada, yönetim ve iş yapma anlayışında köklü bir değişikliği beraberinde getirmiştir.

Raporun içinde tarihsel süreci kısa bir şekilde ele alınan GB görüleceği üzere, 1963 yılından öngörülmüş olan bir bütünleşmedir. Elinizdeki bu çalışma ise, esas olarak GB'nin kapsamını açıklamakta, GB'nin son aşamasının gerçekleştiği 1996 yılından bu yana mevzuat uyumunda son durumu ortaya koymakta, GB'ye uyum sürecinde Türk sanayisinin ve ekonomisinin karşılaştığı zorlukları ele almakta ve uyum sürecinde halen varolan eksiklikleri göstermektedir.

AB üyeliği hedefinin Türkiye'nin değişmez bir politikası olduğu dikkate alındığında, GB'nin Türk toplumu için anlamı ve eksikliklerin bir an önce tamamlanmasının önemi daha iyi kavranacaktır. Türkiye'nin AB üyeliği yolunda TÛSİAD her alanda çalışmalar yürütmektedir. Bu çerçevede, Dış Ticaret Politikaları çalışma grubu bünyesinde kurulmuş olan Gümrük Birliği Alt Çalışma Grubu, bu raporun GB konusunda gündemde olan tartışmalara olumlu katkı sağlayacağına inanmaktadır.

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
CEN	Avrupa Standardizasyon Komitesi
CENELEC	Avrupa Elektronik Standartları Komitesi
DİK	Devlet İhale Kanunu
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EOQ	Avrupa Kalite Teşkilatı
EFPIA	Avrupa İlaç Sanayi Derneği Federasyonu
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Alanı
ETKT	Ekonomik Ticaret ve Kalkınma Teşkilatı
GATS	Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GB	Gümrük Birliği
GBOK	Gümrük Birliği Ortak Komitesi
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GPS	Genelleştirilmiş Tercihli Sistem
GÜMSİS	Gümrük Kontrol Noktaları Güvenlik Sistemi
GİBOP	Gümrüklerin Otomasyonu Projesi
HACCP	Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları
ISO	Uluslararası Standardizasyon Örgütü
KAÄ	Kamu Alımları Anlaşması
KEİ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KİK	Kamu İhale Kanunu
KOB	Katılım Ortaklığı Belgesi
KOBİ	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
MEDA	Akdeniz Yardım Programı
MFN	En Çok Kayrılan Ülke
NUTS	AB'nin Bölgesel İstatistik Sınıflandırması
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OGT	Ortak Gümrük Tarifesi

OKK	Ortaklık Konseyi Kararı
OLAF	Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi
OTP	Ortak Ticaret Politikası
RG	Resmi Gazete
STA	Serbest Ticaret Anlaşması
TAIEX	Teknik Bilgi Değişimi Yardımlaşma Ofisi
TRAPEX	Tehlikeli Ürünler Üzerine Bilgi Değişim Sistemi
TÜKODER	Tüketici Haklarını Koruma Derneği
TÜRKAK	Türk Akreditasyon Kurumu
TRIPS	Ticaretle İlgili Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
UNCTAD	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNCITRAL	Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu
WIPO	Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütü

İÇİNDEKİLER

TABLO ve GRAFİKLER	13
ÖZET	15
1. GİRİŞ	21
2. GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİ VE KAPSAMI	25
2.1. Gümrük Birliği Süreci	27
2.2. Gümrük Birliği Kapsamı	29
2.2.1. Sanayi Ürünleri (1/95)	29
2.2.2. Hassas Mallar Listesi(2/95)	29
2.2.3. Tarım Ürünlerinde Tercihli Rejim (1/97 Sayılı OKK)	31
2.2.4. İşlenmiş Tarım Ürünleri	31
2.3. Gümrük Vergileri ve Miktar Kısıtlamalarının Kaldırılması	32
2.4. Ticaret Politikası ve OGT'ye Uyum	32
2.4.1. İthalatta Ortak Kurallar ile ilgili Mevzuat	32
2.4.2. Bazı Üçüncü Ülkeler Kaynaklı İthalatta Ortak Kurallar ile İlgili Mevzuat	32
2.4.3. Miktar Kısıtlamalarının İdaresi ve Dağıtımındaki Kurallar ile İlgili Mevzuat	33
2.4.4. Dampingle ve Sübvansiyonlu İthalata Karşı Korunmayla İlgili Mevzuat ve Yeni Ticaret Politikası Aracı ile İlgili Mevzuat	33
2.4.5. İhracatta Ortak Kurallarla İlgili Mevzuat	33
2.4.6. Resmi Destekli İhracat Kredileriyle İlgili Mevzuat	33
2.4.7. Tekstil ve Konfeksiyon için Hariçte İşleme Rejimine İlişkin Mevzuat, Tekstil ve Konfeksiyon İthalatında Ortak Kurallara İlişkin Mevzuat ve Otonom Düzenlemelerle Gerçekleştirilen Tekstil Ürünleri İthalatına İlişkin Mevzuat	34
2.5. Topluluğun Tercihli Rejimlerinin Türkiye Tarafından Üstlenilmesi	36
2.5.1. Serbest Ticaret Anlaşmaları, Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi ve Otonom Rejimler	36
2.5.2. Avrupa Kömür Çelik Topluluğu Anlaşması	37

2.6. Topluluk Gümrük Koduna Uyum ve Karşılıklı İşbirliği	38
2.6.1. Temsil	39
2.6.2. Basitleştirilmiş Usul.....	39
2.6.3. Eşyanın Menşe Hükümleri	40
2.6.4. Bağlayıcı Tarife Bilgisi ve Bağlayıcı Menşe Bilgisi	40
2.6.5. Eşyanın Geçici Depolanması	41
2.6.6. Antrepo rejimi	41
2.6.7. Muafiyet ve İstisnalar.....	42
2.6.8. Gümrük Yükümlülüğü	42
2.6.9. Gümrük Müşavirliği	42
2.6.10. Hariçte İşleme Rejimi	43
2.6.11. Dahilde İşleme Rejimi	44
2.7. Gümrük Birliği'nin İşleyişi için Kurumsal Mekanizmalar	44
2.7.1. Gümrük Birliği Ortak Komitesi	44
2.8. Teknik Mevzuat	45
2.8.1. 1/95 Sayılı OKK Gereği Yasal Yükümlülükler	45
2.8.2. Mevcut Durum.....	46
2.8.3. Türk Mevzuatında Yapılması Gereken Düzenlemeler.....	48
2.9. Fikri Sinai ve Ticari Mülkiyet Haklarının Korunması.....	50
2.9.1. Türkiye'de Fikri ve Sinai Mülkiyet Hakkına İlişkin Gelişmeler	50
2.9.2. 1/95 Sayılı OKK Gereği Yasal Yükümlülükler	50
2.9.3. Mevcut Durum.....	52
2.9.4. Türkiye'nin Fikri ve Sinai Mülkiyet Hakları Konusundaki Yükümlülükleri	53
2.10. Rekabet	54
2.10.1. Türkiye'de Rekabet Hukukuna İlişkin Gelişmeler	54
2.10.2. 1/95 Sayılı OKK Gereği Yasal Yükümlülükler	55
2.10.3. Mevcut Durum.....	55
2.10.4. Türk Mevzuatında Yapılması Gereken Düzenlemeler.....	59
2.11. Ticari Koruma Araçları.....	59
2.12. Kamu İşletmeleri ve Devlet Tekelleri	60
2.13. Devlet Yardımları	61

2.13.1. Mevcut Durum.....	61
2.13.1.1. Yatırım Destekleri	62
2.13.1.2. Enerji Desteği	63
2.13.1.3. Tabii Afetten Zarar Gören Yatırımların Ekonomiye Kazandırılması Çerçevesinde Destek	63
2.13.1.4. İhracat Destekleri	64
2.13.2. Türk Mevzuatında Yapılması Gereken Düzenlemeler	65
2.13.2.1. Gerekli Kurumsal Değişiklikler	67
2.14. Kamu Alımları.....	67
2.14.1. Mevcut Durum	68
2.14.2. Türk Mevzuatında Yapılması Gereken Düzenlemeler	69
3. AB'YE UYUM SÜRECİNDE GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN YERİ	71
3.1. GB'nin Kopenhag Kistaslarına Uyum Açısından Değerlendirilmesi	73
3.2. GB'nin AB'ye Uyum Süreci Açısından Sağladığı Avantajlar.....	73
3.2.1. Mevzuat Uyum Açısından Sağladığı Avantajlar	74
3.2.2. İdari Kapasitenin Geliştirilmesine Katkıları	74
4. AB'YE UYUM SÜRECİNDE GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN ETKİLERİ	75
4.1. Dış Ticaret Hacmine Etkileri.....	77
4.1.1. AB ile olan Dış Ticaret Hacminde Değişiklikler	77
4.1.2. AB ile olan Dış Ticarete Sektörel Değişiklikler	83
4.1.3. AB ile olan Dış Ticaretin Mal Gruplarına Göre Etkisi	85
4.2. GB'nin Diğer Alanlardaki Etkileri	87
4.2.1. Rekabet Ortamını Geliştirici ve Rekabet Yaratıcı Etkisi	87
4.2.2. Uluslararası Normlara Uyumda Etkisi	88
4.2.3. Yabancı Sermaye Girişine Etkisi	88
4.2.4. Tüketici Haklarının Korunmasına Etkisi	88
4.2.5. İstihdama Etkisi	88
4.2.6. AB Ekonomisi ile Bütünleşmeye Etkisi	89
4.2.7. Kamu Gelirlerine Etkisi	89
4.2.8. İşlem Maliyetlerine Etkisi.....	90
4.3. Türkiye'nin İmzaladığı ya da Müzakerelerini Sürdürdüğü Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Dış Ticaretimize Etkileri	90

5. EKSİKLİKLER VE ATILMASI GEREKEN ADIMLAR	95
5.1. Malların Serbest Dolaşımı (Başlık 1).....	97
5.2. Şirketler Hukuku (Başlık 5)	102
5.3. Rekabet (Başlık 6)	106
5.4. Tüketicinin ve Sağlığının Korunması (Başlık 23).....	109
5.5. Gümrük Birliği (Başlık 25).....	112
5.6. Dış İlişkiler (Başlık 26)	116
6. GENEL DEĞERLENDİRME	119
KAYNAKLAR	122

TABLÖLER

Tablo 1	2/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı Kapsamındaki Hassas Ürünler.....	30
Tablo 2	Türkiye'nin İkili Serbest Ticaret Anlaşmaları.....	36
Tablo 3	TSE Tarafından Sürdürülmekte Olan Çalışmalar.....	49
Tablo 4	Rekabet Kurulu Tebliği.....	56
Tablo 5	Türkiye-AB Ticareti Gelişimi.....	77
Tablo 6	Yıllara Göre Ticaret Hacmindeki Değişmeler.....	80
Tablo 7	Türkiye'nin AB ile Ticaretinin Sektörel Dağılımı.....	83
Tablo 8	Türkiye-AB Ticaret (Mal Gruplarına Göre).....	85
Tablo 9	Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın Ticaret Hacmimize Etkileri.....	91
Tablo 10	Ülkelere Göre Dış Ticaret Dengesi.....	94

GRAFİKLER

Grafik 1	Türkiye'nin Toplam Ticareti.....	78
Grafik 2	AB'nin Türkiye'nin Toplam Ticaretindeki Payı.....	79
Grafik 3	GB Öncesi ve Sonrası Dış Ticaret Açık Yüzdeleri.....	79
Grafik 4	AB ile Ticaretin Değişimi.....	80
Grafik 5	Türkiye'nin Yıllara Göre Toplam Dış Ticaretinin Değişimi.....	81
Grafik 6	Türkiye'nin AB'ye Olan İhracatının Yıllara Göre Değişimi.....	81
Grafik 7	Türkiye'nin AB'ye Olan İthalatının Yıllara Göre Değişimi.....	82

ÖZET

ÖZET

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında bir Gümrük Birliği kurulması 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile öngörülmüştür. GB, 2002 yılı itibarıyla altıncı yılını doldurmuştur. Türkiye’de, Gümrük Birliği’nin Türk ekonomik yapısı, ticaret politikaları ve dış ticaretine yansımalarını irdeleyen bir çalışmanın halen eksikliği hissedilmekte ve zaman zaman gündeme AB ile gerçekleştirilmiş olan GB yerine ABD ile serbest ticaret anlaşması imzalanması gibi alternatifler sunulmaktadır. Diğer önemli bir husus da GB’nin kapsamı, öngörülleri ve ödemeler dengesine etkisi ile ilgili olarak yanıltıcı değerlendirmelerin gündeme gelmesidir.

Bu çalışma gündemde yer alan tartışmalara açıklık getirmek ve hukuki bir temel kazandırmak üzere aşağıda yer alan sorulara yanıt verebilmek amacıyla dört ana başlık altında hazırlanmıştır. Söz konusu ana başlıklar ve sorular aşağıda sıralanmıştır:

GB sürecinin ve kapsamının incelendiği Giriş bölümünden sonraki ilk başlık altında "GB’nin kapsamı nedir ve hangi alanlarda politika uyumu öngörülmektedir?" sorularına yanıt aranmış, GB’nin sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri ticaretini düzenlediği belirtilmiş ve yaygın olarak gündeme getirilen görüşün aksine, tarım ürünlerinin GB kapsamı dışında olduğu vurgulanmıştır.

AB’ye uyum sürecinde GB’nin yerini ve önemini irdeleyen ikinci başlık altında "GB’nin Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecine katkısı nedir? Türkiye’nin GB’yi gerçekleştirmiş olması, AB’ye uyum sürecinde 29 başlık itibarıyla gündeme gelen yükümlülükleri kapsamında ne kadar avantaj sağlamaktadır?" gibi sorulara yanıt aramak suretiyle GB ile AB’ye üyelik süreci bağlantısı gerçekçi bir temele oturtulmuştur.

Üçüncü olarak kamuoyunda sıkça gündeme gelen ve GB’nin Türkiye’nin dış ticaretine ciddi bir yük getirmiş olduğu ve ödemeler dengesi problemlerine kaynak teşkil ettiği söylemlerine açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda “GB’nin kurulması ile birlikte dış ticaretimiz nasıl etkilenmiştir? Türkiye’nin dış ticaret açığı GB sonrası dönemde nasıl gelişmiştir? Dış ticaret açığının uzun dönem dengesinde bir sapma izlenmekte midir? Hangi sektörler GB nedeniyle rekabet güçlerini kaybetmişlerdir? Rekabet gücü kazanan sektörler var mıdır?" soruları yanıtlanmaya çalışılmıştır.

Dördüncü başlık altında, Türkiye’nin GB alanındaki yükümlülüklerini tam anlamıyla yerine getirip getirmediği, eksik kalan yükümlülüklerin ve GB’ye uyum sürecinde Türk sanayisinin ve ekonomisinin karşılaştığı zorlukların neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma sonucunda aşağıda yer alan bulgulara ulaşılmıştır:

Genel Kapsam

- Dünyanın en büyük ve en derin ekonomik bütünleşme modeli olan AB ile Gümrük Birliği'ne giren Türkiye, AB'ye üyelik için gereken mevzuat uyumunun anlamlı bir kısmını gerçekleştirmiş durumdadır. Türkiye'nin GB bağlamında üstlenmek durumunda olduğu yükümlülükler yalnızca teknik bir mevzuat uyumunun ötesine geçerek ekonomik, hukuki ve idari yapılanmada, yönetim ve iş yapma anlayışında köklü bir değişikliği beraberinde getirmiştir.
- GB, Türkiye'nin liberal ekonomi kurallarına, dünyadaki pek çok gelişmekte olan ülkeden daha önce, büyük bir hızla uyum sağlamasına sebep olmuştur.
- GB, kapsamına giren mal grupları itibarıyla, taraflar arasında malların serbest dolaşımını öngörmüştür. Bu nedenle Türkiye, GB uyumu kapsamında sadece, üçüncü ülkelere karşı OGT'ye uyumu gerçekleştirmek ve gümrük ve eş etkili vergileri AB üyesi ülkelere karşı sıfırlamakla kalmamış malların serbest dolaşımını sağlayacak diğer alanlarda politika uyumunu gerçekleştirmek durumunda kalmıştır.

Dış Ticaret

- Gümrük Birliği sonucunda üçüncü ülkeler aleyhine bir ticaret sapması oluşmamıştır.
- GB ile birlikte Türkiye'nin diğer ülkelerle yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmaları sayesinde bu ülkelerle olan ticaret hacmi de olumlu bir gelişme göstermiştir.
- GB'nin Türkiye'nin toplam ticaret hacmini artırıcı etkisi olmuş, iddia edildiği gibi GB sonucu Türkiye'nin dış ticaret açığı büyümemiş ve kamu gelirleri azalmamıştır.
- Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ticaretinde, GB sonrası dönemde sektörel ticari yapısı olumsuz etkilenmediği gibi, Türk sanayiine katma değeri daha yüksek yatırım ve ara mallarında da AB pazarında ihracat imkanı yaratılmıştır.
- GB sonrası ihracat performansında yıllar itibarıyla bir artış ve sektörler arasında yaygınlaşma görülmüştür.
- GB daha fazla teknoloji içeren sektörlerin ihracatını daha fazla artırmış ve bu sektörlerle rekabet gücü kazandırmıştır.
- AB'ye yapılan ihracat, Asya (1997) ve Rusya (1998) krizlerinde ve 1999 yılında, AB-dışı pazarlardaki daralmayı ikame etmiştir. Bu ikame etkisi kalıcı olmuştur.

Mevzuat Uyum

- Gümrük Birliği'nin ticaretin gelişmesinin yanısıra en önemli katkısı; rekabet hukuku ile rekabet ortamını geliştirmesi, tüketici haklarının korunması, uluslararası normlara uyumdaki etkisi ve uluslararası ticaret hukukunun özellikle fikri ve sınai mülkiyet haklarına yönelik uygulamaların yerleşmesinde olmuştur. Böylelikle Türkiye'de iyi çalışan piyasa ekonomisinin tesisi için gerekli ortam yaratılmıştır.
- Rekabet alanında ise sözü edilen endişe verici sonuçlar ortaya çıkmamış, dış pazarlara açık ve rekabet gücü daha yüksek bir ekonomik alt yapının oluşması yönünde ilerleme kaydedilmiştir.
- Gümrük Birliği, Türkiye'nin AB'ye uyum sürecini hızlandırmak yönünde gerek mevzuat gerekse idari kapasitenin geliştirilmesi açısından son derece yararlı olmuş, AB'ye tam üyelik yolunda Türkiye'nin kararlılığını göstermiştir.
- Gümrük Birliği sonrası beklendiği gibi yabancı sermaye girişinde artış olmaması, Gümrük Birliği dışında, Türkiye'nin ekonomik ve politik olarak sermayeyi çekecek ortamı sağlayamamış olmasındandır.

Sonuç

- Halihazırda GB'nin işleyişi ile ilgili sorunlar mevcuttur. Türkiye'nin özellikle teknik mevzuatın hayata geçirilmesi ve rekabet hukuku alanında tekellerle ilgili yerine getirmesi gereken yükümlölükleri vardır. GB döneminde AB de Türkiye'ye yeterince mali ve teknik yardım sağlamamıştır.
- Bu noktada Türkiye açısından yapılması gereken, istikrarın sağlanamamasından kaynaklanan sorunlar ve ardarda yaşanan krizleri Gümrük Birliği ile açıklamak yerine, büyük oranda Gümrük Birliği nedeniyle AB norm ve standartlarına ulaşma yolunda kaydedilen mesafeyi iyi kullanmak, özellikle adaylık süreci çerçevesinde Ulusal Program'da yer alan hedeflere yönelik olarak eksiklikleri gidermek ve en kısa sürede gerekli adımları atarak AB tam üyeliğine doğru hızla ilerlemek olmalıdır.

AB üyeliği hedefinin Türkiye'nin değişmez bir politikası olduğu dikkate alındığında, GB'nin işleyişi ile ilgili sorunların öncelikle ele alınması gereklidir.

B Ö L Ü M

GİRİŞ

1. GİRİŞ

1957 tarihinde Roma Antlaşması'nı imzalayan ülkeler, Avrupa bütünleşmesi yolunda ilk hedef olarak, Topluluk içinde de üretim unsurlarının (mal, kişi, hizmet, sermaye¹) serbest dolaşım hakkına kavuşmasını öngörmüşlerdir.

Roma Anlaşması'nın Tek Avrupa Senedi ile getirilen değişiklikler çerçevesinde düzenlenen, 8A, 8B ve 8C maddeleri (Tek Senedin 13, 14 ve 15. maddeleri) iç pazarın tanımının yapıldığı ve bu pazarın kuruluşu ile ilgili prensiplerin düzenlendiği maddelerdir.

8A maddesinde; Topluluğun amacının iç pazarın aşamalı olarak kuruluşunu sağlamak olduğu ifade edilmekte ve iç pazarın, "malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin Roma Anlaşması hükümlerine uygun olarak serbest dolaşıma kavuşturulduğu, iç sınırlardan arındırılmış bir alan" olduğu belirtilmektedir.

1 Ücretli çalışanlar ile aile fertleri, serbest çalışanlar ile aile fertleri, AB dışından gelen yabancı işçiler ve aktif olmayanların serbest dolaşımı

B Ö L Ü M 2

GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİ VE KAPSAMI

2. GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİ VE KAPSAMI

2.1. Gümrük Birliği Süreci

Türkiye, Roma Antlaşması ile temeli atılan AET'nin 1958 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra Temmuz 1959'da topluluğa tam üye olmak için başvuruda bulunmuştur.

Tam üyelik başvurumuza AET tarafından verilen yanıtta, Türkiye'nin kalkınma düzeyinin tam üyeliğin gereklerini yerine getirmeye yeterli olmadığı bildirilmiş ve tam üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanması önerilmiştir. Bu amaçla, Türkiye'nin AET'ye tam üye sıfatıyla katılabilmesi yolunu açan Ortaklık Anlaşması 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır. Anlaşma uyarınca kurulan ortaklık ilişkisinin nihai hedefi Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliğidir. Bu Anlaşma, Türkiye-AB ilişkilerini malların serbest dolaşımı ile sınırlamamakta, bunun yanı sıra işgücü, hizmetler ve sermayenin serbest dolaşımını sağlamayı, dolayısıyla Türkiye'nin Avrupa Tek Pazarı ile bütünleşmesini hedeflemektedir. Bu bağlamda, hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönem olmak üzere üç devre öngörülmüştür. Geçiş döneminin sonunda ise taraflar arasında GB oluşturulması planlanmıştır.

Anlaşma'da öngörülen hazırlık döneminin sona ermesiyle birlikte, 13 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol ile geçiş döneminin hükümleri ve tarafların üstleneceği yükümlülükler belirlenmiştir.

Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesi ile başlayan ve karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esasına dayanan geçiş dönemi, Türkiye ile AB arasında GB'yi kademe-li olarak yerleştirmeyi hedeflemiştir. AET, 1971 yılından itibaren GB'nin kapsadığı sanayi mallarında gümrük vergilerini Türkiye lehine sıfırlamıştır. Türkiye ise aynı indirimleri 22 yıllık bir süre boyunca, 1973 yılından başlayarak aşamalı olarak gerçekleştirmeyi taahhüt etmiştir. Türkiye, üzerine düşen indirimleri 1978 yılına dek gerçekleştirmiş, ancak bu yıldan sonra indirimlerin dondurulmasını talep etmiştir. Bu bakış açısıyla Gümrük Birliği'nin gerçekçi bir değerlendirilmesinin yapılabilmesi için aşağıdaki belirtilen hususların göz ardı edilmemesi gereklidir.

- 1970 yılının Kasım ayında Gümrük Birliği asimetrik olarak fiilen başlamıştır. Bu tarihlerde Türkiye'nin toplam ihracatı yaklaşık 300 milyon dolar düzeyinde bulunmaktadır.²

2 Bakınız, IV. Bölüm

- AET 1971 yılında, bazı petrol ve tekstil ürünleri dışında Türkiye’den ithal ettiği tüm sanayi ürünlerine uyguladığı gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarını tek taraflı olarak sıfırlamıştır.

- Bugün gelinen ihracat potansiyelinde, AET’nin Türk sanayi ürünlerine karşı tarife indirimlerini 1971 yılı ile gerçekleştirmiş olması ve tarife dışı engelleri uygulamaması önemli bir unsur olarak değerlendirilmelidir.³

- Taraflar arasında 1973 yılında imzalanan Katma Protokol ile Türkiye ekonomisinin, AB ile rekabet edebilir düzeye gelmesi için 12-22 yıllık geçiş süresi belirlenmiştir. Bu süre çerçevesinde Türkiye, AB sanayi mallarının Türkiye’ye gümrüksüz girişine yönelik yükümlülükler üstlenmiştir. 1996 yılında ise sanayi ürünlerinde gümrükleri sıfırlamıştır.

Sonuç olarak Gümrük Birliği, nihai aşamada Avrupa Birliği ile bütünleşme yönünde Ortaklık Anlaşması, Katma Protokol ve son olarak 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) ile Türkiye’nin üstlendiği bir yükümlülüktür:

- Gümrük Birliği süreci 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi toplantısı ile başlatılmamış aksine söz konusu toplantıda Katma Protokol ile başlayan sürecin tamamlanmasına ilişkin bir karar alınmıştır.

- Bu karar aynı zamanda Türkiye’nin uygulamada 1971 yılında AET piyasasında sanayi ürünleri ihracatına ilişkin tek taraflı olarak elde ettiği hakların eşitlenmesi anlamına gelmektedir.

- Bir başka ifadeyle GB’nin etkilerine yönelik değerlendirmelerin Türkiye’nin yükümlülüklerini yerine getirdiği 1996 yılından başlatılması, Türkiye’nin 1971 yılından bu yana sanayi ürünlerini sıfır gümrükle AET ülkelerine ihraç olanağı elde ettiğinin ve bunun ekonomiye katkısının göz ardı edilmesi yanıltıcı sonuçlar doğurmaktadır.

Türkiye ile AB⁴ arasında iki yıl süren müzakereler sonunda, 5 Mart 1995 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında alınan 1/95 sayılı OKK uyarınca, Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

3 Bakınız, IV. Bölüm

4 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması sonucunda Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği adını almıştır.

2.2. Gümrük Birliği Kapsamı

Türkiye ile AB arasında gerçekleştirilmiş olan GB, sanayi mallarının ve işlenmiş tarım ürünlerinin taraflar arasında serbest dolaşımını düzenlemektedir. Ayrıca, GB'yi kuran 1/95 sayılı karar kapsamında taraflar arasında tarım ürünleri ticaretinde tavizli bir rejimin uygulanmasına ilişkin işbirliği önerisi de bulunmaktadır. Nitekim bu öneri doğrultusunda daha sonra, tarım ürünlerinde karşılıklı taviz bir rejimi uygulanmasını öngören 1/97 sayılı OKK yürürlüğe girmiştir. Kararın amacı GB'ye dahil olmayan tarım ürünleri ticaretinde de zamanla serbestleşmeye gidilmesidir.

2.2.1. Sanayi Ürünleri (1/95)

Gümrük Birliği prensip olarak taraflar arasında sanayi ürünlerinin serbest dolaşımını öngörmektedir. Gümrük Birliği öncesinde sanayi ürünlerinde %16 seviyesinde olan gümrük vergisi ortalaması, 1996 yılı başı itibariyle AB ve EFTA ülkeleri için "0" sınıfa, üçüncü ülkeler için ise %5,8'e çekilmiştir. 2002 yılı başı itibariyle üçüncü ülkelere sanayi ürünlerinde uygulanan gümrük vergilerinin aritmetik ortalaması %4,5'tir.

Ayrıca, yine 1 Ocak 1996 tarihi itibariyle ithalatta uygulanan eş etkili tedbirler yürürlükten kaldırılmıştır. Bu çerçevede, Türk tekstil ve konfeksiyon ürünlerine yönelik Topluluk kotaları ile Türkiye kaynaklı rafine edilmemiş petrol ürünlerine tanıyan 740.250 tonluk tarife kontenjanı uygulamasına son verilmiştir.⁵

2.2.2. Hassas Mallar Listesi (2/95)

Bu uygulamanın tek istisnası 2/95 sayılı OKK ekinde yer alan ve Türkiye için hassas kabul edilen motorlu kara taşıtları, kraft kağıdı, seramik, deri eşya gibi sınırlı sayıda ürün grubu için 5 yıl süre ile AB'nin Ortak Gümrük Tarifesi üzerinde koruma sağlanması ve söz konusu ürünlerdeki koruma oranlarının, her yıl 1.1. 1997 yılından başlamak üzere, her yıl %10, %10, %15, %15 ve %50 oranında indirim yapılması öngörüsüdür. Bu çerçevede, %10 oranındaki ilk iki indirim, Uruguay Round taahhütlerimiz de dikkate alınarak 1997 ve 1998 yılı İthalat Rejimleri, % 15 oranındaki üçüncü ve dördüncü dilim indirimler ise 1999 ve 2000 yılı İthalat Rejimleri kapsamında gerçekleştirilmiştir.

5 TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, "Avrupa Birliği ve Türkiye", Kasım 2002 , Ankara, s. 357

Tablo 1
2/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı Kapsamındaki Hassas Ürünler

G.T.İ.P	Madde Tanımı	1.1.1996 başlangıç vergi (%)	1.1.2001'deki oran (%)
42.0	Deriden, plastik maddelerden, köseleden, çanta,sandık,kılıf, bavul, cüzdan, kutu vs.	22	3-9.7
4202.19.90.50.00	Bakırdan olanlar	20.3	3.7
4202.39	Diğerleri	20.3	3.7
4202.99	Diğerleri	21.1	3.7
48.19.40.00	Çimento ve gübre torbaları	26	4
64.03	Dış tabanı kauçuktan, plastik maddelerden, tabii veya terkip yoluyla elde edilen köseleden ve yüzü deriden olan ayakkabılar	29.2	5-8
6405.90.10	Dış tabanı kauçuktan, plastik maddelerden, tabii veya terkip yoluyla elde edilen köseleden ve yüzü deriden olanlar	32	17
6406	Ayakkabı aksamı	26	3
6406.99.50 6406.99.80	Bakırdan olanlar	21.9	3
69.11	Porselenden sofr ve mutfak eşyası ve diğer	37	12
69.12	Porselenden sofr ve mutfak eşyası	38	5-9
73.12	Demir veya çelikten demetlenmiş teller (toron), halat ve kablolar, örme halatlar, bucurgat halatları ve benzerleri (elektrik işlerinde kullanılmak üzere izole edilmemiş olanlar) (7312.10.10; 73.13.10.30; 7312.10.51; 7312.10.59; 7312.10.79; 7312.90.10; 7312.90.90 hariç)	17.8	1.68
7312.10.51.00.00 7312.10.59.00.00	Enine kesitinin en geniş yeri 3mm'yi geçmeyenler	14.2	1.68
7312.10.79.00.00	Diğerleri	15.4	1.68
7312.90.90.10.00	Diğerleri	15.5	1.68
8701.90.11.00.00	Motor gücü 18kW'ı geçmeyenler	29.5	0
8701.90.15.00.00	Motor gücü 18kW'ı geçen fakat 25kW'ı geçmeyenler	29.5	0
8701.90.21.00.00	Motor gücü 25kW'ı geçen fakat 37kW'ı geçmeyenler	29.5	0
8701.90.25.00.00	Motor gücü 37kW'ı geçen fakat 59kW'ı geçmeyenler	29.5	0
8701.90.31.00.00	Motor gücü 59kW'ı geçen fakat 75kW'ı geçmeyenler	29.5	0
8701.90.50.00.00	Kullanılmış olanlar	29.5	0
8702.10.11.12.00 8702.10.19.12.00	Midibus	27.9	10-17.6

Kaynak: **DTM**

2.2.3. Tarım Ürünlerinde Tercihli Rejim (1/97 Sayılı OKK)

AB ile Türkiye arasında 1993 yılında başlayan ve tarafların birbirlerine tarım ürünleri ticaretinde sürüm kolaylığı tanınmasını amaçlayan Tarım Teknik Komitesi görüşmeleri, ilgili protokol ve eklerinin 25.4.1997 tarihinde parafe edilmesiyle sonuçlandırılmıştır. Bu çerçevede, domates salçasına ilişkin 30.000 tonluk tarife kontenjanı rejimi 1.1.1997 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Tercihli rejime konu olan diğer tarım ürünlerine ilişkin uygulama ise 1.1.1998 tarihinde başlamıştır.

2.2.4. İşlenmiş Tarım Ürünleri

İşlenmiş tarım ürünleri ise GB kapsamında yer almaktadır. Söz konusu ürünlerin ithalatında, AB sistemi ile uyumlu olarak oluşturulan yeni mevzuat çerçevesinde, işlenmiş tarım ürünlerindeki sanayi ve tarım payları tespit edilmiş ve toplam korumanın sanayi payına denk gelen kısmının Topluluğa karşı sıfırlanması öngörülmüştür. Aynı şekilde Topluluk da Türkiye'ye karşı daha önce sıfırlamadığı sanayi payındaki korumayı kaldırmıştır.

1/95 sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı ile, işlenmiş tarım ürünlerinin bünyesinde yer alan tarım ve sanayi paylarının her ürün için belirlenmesi ve Türkiye'nin, sanayi paylarına karşılık gelen gümrük vergilerini sıfıra indirmesi öngörülmüştür. Ancak, bu payın kaldırılması ile meydana gelecek olumsuz etkiyi azaltmak amacıyla, belli bir süre için, sanayi payının bir kısmının tarım payına eklenmesi suretiyle gerçek tarım payına ilave bir korumayı sürdürme imkanı yaratılmıştır. Topluluk ve EFTA'ya uygulanan bu sisteme karşılık, üçüncü ülke menşeli işlenmiş tarım ürünlerinin tarım payı, AB ve EFTA ülkelerine ilk aşamada uygulanan seviyede tutulmuş ve AB ve EFTA ülkeleri için öngörülen ayarlama yapılmamıştır.

İşlenmiş tarım ürünleri için kurulan ve 1.1.1999 tarihi itibarıyla tamamlanan sistem çerçevesinde;

- Bazı makarna çeşitleri, dondurma, katkılı yoğurtlar, margarin, ekmekçi mayaları vb. 79 üründe 1.1.1996 itibarıyla sanayi payının sıfırlanması ve korumanın tarım payı ile sürdürülmesi,

- Bisküvi ve pastacılık ürünleri, bazı makarna çeşitleri ve çocuk mamaları vb. ürünlerde 1.1.1996'dan itibaren üç yıllık geçiş dönemi dahilinde nihai tarım payına ulaşılması,

- 22 yıllık listede yer alan çikolata ve çikolatalı ürünler, şekerlemeler, hazır gıdalar vb. 51 üründe 1.7.1995 tarihinden başlamak üzere, 1.5 yıllık bir geçiş dönemi dahilinde 1.1.1997 tarihi itibariyle hedef tarım payına ulaşılması, kararlaştırılmıştır.

2.3. Gümrük Vergileri ve Miktar Kısıtlamalarının Kaldırılması

1/95 sayılı OKK gereği taraflar arasında ithalat ve ihracatta uygulanan gümrük vergilerinin ve eş etkili vergilerin, miktar kısıtlamaları ve eş etkili tedbirlerin, kararın yürürlüğe girişi ile kaldırılması öngörülmüştür. Gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarının kaldırılmasına ilişkin hususlar 1/95 Sayılı OKK'nın 4., 5., ve 6. maddelerinde düzenlenmektedir.

2.4. Ticaret Politikası ve OGT'ye Uyum

Ortak Ticaret Politikası alanında Türkiye'nin uyum sağlaması gereken Topluluk mevzuatı, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 12'inci maddesinde sıralanmış bulunmaktadır. 12'inci madde gereğince; bu kararın yürürlüğe giriş tarihinden itibaren Türkiye, Topluluk yesi olmayan ülkelere, Topluluğun konular ile ilgili yönetmeliklerinde belirtilen ticaret politikasına büyük ölçüde benzeyen hükümleri uygulamaya koyacaktır. Bunlar kısaca aşağıda belirtilmiştir.

2.4.1. İthalatta Ortak Kurallar ile İlgili Mevzuat

İthalatta ortak kurallarla ilgili (EC) 518/94 sayılı Konsey Yönetmeliği ve bazı üçüncü ülkeler kaynaklı ithalata ilişkin ortak kuralları belirleyen (EC) 519/94 sayılı Konsey Yönetmeliğine uygun olarak Türkiye'de 1.6.1995 tarih ve 22300 sayılı Resmi Gazete'de (RG) yayınlanan İthalatta Gözetim ve Korunma nlemleri ile Kota İdare-i ve Tarife Kontenjanı Hakkında 95/6814 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Uygulama Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.

2.4.2. Bazı nc lkeler Kaynaklı İthalatta Ortak Kurallar ile İlgili Mevzuat

19.10.1995 tarih ve 22438 sayılı RG'de yayınlanan Belirli lkeler Menşeli Malların İthalatında Gözetim ve Korunma nlemleri Hakkında 95/7348 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve 1.11.1995 tarih ve 22450 sayılı RG'de yayınlanan uygulama yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.

2.4.3. Miktar Kısıtlamalarının İdaresi ve Dağıtımındaki Kurallar ile İlgili Mevzuat

Miktar kısıtlamalarının idaresi için Topluluk usullerini düzenleyen (EC) 520/94 sayılı Konsey Yönetmeliği (uygulama hükümleri: (EC) 738/94 sayılı Komisyon Yönetmeliği)'ne uygun olarak; Türkiye tarafından 1.11.1995 tarih 22300 sayılı RG'de yayınlanan İthalatta Gözetim ve Korunma Önlemleri ile Kota ve Tarife Kontenjanlarının İdaresi Hakkında 95/6814 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Uygulama Yönetmeliği, 31.12.1995 tarih ve 22510 sayılı RG'de yayınlanan İhracatta Kota ve Tarife Kotalarının İdaresi ile ilgili 95/7616 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı yürürlüğe konmuştur.

2.4.4. Dampingly ve Sübvansiyonlu İthalata Karşı Korunmayla İlgili Mevzuat ve Yeni Ticaret Politikası Aracı ile İlgili Mevzuat

Dampingly veya sübvansiyonlu ithalata karşı korunmayla ilgili (EEC) 2423/88, (EC) 521/94 ve (EC) 522/94 sayılı Konsey Yönetmelikleri ve Yeni Ticaret Politikası Aracı ile ilgili (EEC) 2641/84 ve (EC) 522/94 sayılı Konsey Yönetmeliklerine uygun olarak Türkiye tarafından ilgili mevzuatı oluşturan 3577 sayılı "İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun", DTÖ'yu Kuran Anlaşma ekinde yer alan dumping ve sübvansiyona ilişkin anlaşmalar ve bu konudaki yeni AB Konsey Yönetmelikleri dikkate alınarak gözden geçirilmiştir. Mevcut Kanunda bu esaslara göre değişiklik yapılmasına ilişkin 4412 sayılı Kanun 21.7.1999 tarihinde kabul edilmiş ve 25.7.1999 tarih ve 23766 sayılı RG'de yayınlanarak yürürlüğe konmuştur. Ayrıca 31.12.1995 ve 22510 sayılı RG'de yayınlanan Türkiye'nin Ticari Haklarının Korunması Hakkında 95/7608 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve ilgili Yönetmelik yürürlüğe konmuştur.

2.4.5. İhracatta Ortak Kurallarla İlgili Mevzuat

İhracatta ortak kuralları belirleyen (EEC) 2603/68 sayılı Konsey Yönetmeliğine uygun olarak Türkiye tarafından 6.1.1996 tarih ve 22515 sayılı R.G'de yayınlanan 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı ve İhracat Yönetmeliği yürürlüğe konmuştur.

2.4.6. Resmi Destekli İhracat Kredileriyle İlgili Mevzuat

1978 yılında uygulamaya konulan ve amacı piyasa şartları dışındaki koşullarla sağlanacak ihracat kredilerinin neden olabileceği haksız rekabeti engellemek, bu kredileri belirli bir çerçeve içinde tutmak ve ülkeler arasında yakın bir işbirliği ve bilgi akışını sağlamak olan "Resmi Destekli İhracat Kredileri ve Kredi Garanti Usul-

lerine ilişkin OECD Uzlaşması”, 93/112/EEC sayılı Konsey Kararı ile Topluluğun iç mevzuatı haline getirilmiştir. Üye Ülkeler OECD Üyesi olarak bu ilkeleri daha önce uygulamaya koymuş bulunmaktadır. 3381/94 (EC) sayılı Konsey Yönetmeliği ve 94/942/CFSP sayılı Konsey Kararı ile ortak bir Topluluk rejimi oluşturulması öngörülmüştür.

Bahsi geçen 93/112/EEC sayılı Konsey Kararına uygun olarak Türkiye tarafından 23.1.1996 tarih ve 22532 sayılı R.G’de yayınlanan Resmi Destekli İhracat Kredilerine ilişkin Tebliğ (İhracat 96/12) yürürlüğe konmuştur.

2.4.7. Tekstil ve Konfeksiyon için Hariçte İşleme Rejimine İlişkin Mevzuat, Tekstil ve Konfeksiyon İthalatında Ortak Kurallara İlişkin Mevzuat ve Otonom Düzenlemelerle Gerçekleştirilen Tekstil Ürünleri İthalatına İlişkin Mevzuat

- (EEC) 636/82 sayılı Konsey Yönetmeliği ve (EEC) 1828/83 sayılı Komisyon Yönetmeliği (tekstil ve konfeksiyon için Hariçte İşleme Rejimi);
- En son (EC) 195/94 sayılı Komisyon Yönetmeliği ile değiştirilen (EEC) 3030/93 sayılı Konsey Yönetmeliği (ortak kurallarla gerçekleştirilen tekstil ithalatı);
- (EC) 517/94 sayılı Konsey Yönetmeliği (otonom düzenlemelerle gerçekleştirilen tekstil ithalatı);
- En son (EC) 217/94 sayılı Konsey Yönetmeliği ile değiştirilen (EEC) 3951/92 sayılı Konsey Yönetmeliği (Tayvan'dan tekstil ürünleri ithalatı).

1. GATT'ın XXIV maddesi hükümleri uyarınca, 1/95 sayılı kararın yürürlüğe girmesinden itibaren Türkiye, tekstil ve hazır giyim ticaretiyle ilgili anlaşmalar ve düzenlemeler de dahil olmak üzere, tekstil sektöründe Topluluğun ticaret politikası ile önemli ölçüde benzerlik gösteren politikaları uygulayacaktır. Topluluk, bu amaca ulaşılmasında gereken işbirliğini Türkiye'ye sağlayacaktır.

2. Türkiye bu düzenlemeleri tamamlayıncaya kadar, Türkiye'den Topluluğa yönelik tekstil ve konfeksiyon ürünleri ihracatında mevcut menşe şahadetnamesi sistemi yürürlükte kalır ve Türkiye menşeli olmayan tekstil ve konfeksiyon ürünleri Topluluk ticaret politikası uygulamasına tabi olmaya devam eder.

3. Bu kararın hükümleri, Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran anlaşmanın ekinde yer alan Korunma Hükümleri Anlaşması'nda sözü edilen Topluluk ile Japonya arasındaki motorlu taşıtlara ilişkin ticaret düzenlemelerinin uygulanmasına engel teşkil etmeyecektir.

4. Bu kararın yürürlüğe girmesinden önce, Türkiye ve Topluluk, söz konusu düzenlemenin ihlal edilmesini önlemek konusunda işbirliği usullerini belirleyeceklerdir.

5. Söz konusu usullerin mevcut olmaması halinde, Topluluk, yapacağı ithalatta, sözü edilen düzenlemenin uygulanması için gerekli her türlü tedbiri alma hakkını saklı tutar.

Bu kararlar ve hükümlere uygun olarak Türkiye tarafından;

- 1.6.1995 tarih ve 22300 mükerrer sayılı RG'de yayınlanan İkili Anlaşmalar ve Protokoller veya Diğer Düzenlemeler Kapsamı Dışında, Belirli Ülkeler Menşeli Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında 95/6816 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Uygulama Yönetmeliği,
 - 1.8.1996 tarih ve 22300 mükerrer sayılı RG'de yayınlanan Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında 95/6815 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve ilgili Yönetmelik,
 - 3.1.1997 tarih ve 22862 sayılı RG'de yayınlanan Belirli Üçüncü Ülkelerde İşlem Gördükten Sonra Türkiye'ye Geri İthal Edilen Belirli Tekstil Ürünlerine ve Giyim Eşyasına Uygulanan Ekonomik Etkili Hariçte İşleme Rejimi Kararı ve 3.1.1997 tarih ve 22862 sayılı R.G'de yayınlanan Uygulama Yönetmeliği,
- yürürlüğe konmuştur.

Bu kapsamda, AB'nin tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde miktar kısıtlaması veya gözetim önlemleri uyguladığı 52 ülkeye karşı benzer önlemler 1.1.1996 tarihinden itibaren tek taraflı olarak yürürlüğe konulmuştur. Bu önlemlerin ihracatçı ülke ile koordineli bir şekilde, ikili kontrol esas çerçevesinde sağlıklı bir bazda yürütülmesini temin etmek üzere yapılan müzakereler sonucunda, bugüne kadar 24 ülke ile anlaşma imzalanmış olup, diğerleri ile temaslara devam edilmektedir. Diğer taraftan AB'nin 1 Ocak 1998 tarihi itibarıyla 11 ülkeye karşı uygulamakta olduğu kota/gözetim önlemlerine son vermesi nedeniyle Türkiye de paralel bir uygulamaya gitmiş ve bu ülkelere uygulanan önlemleri kaldırmıştır.

2.5. Topluluğun Tercihli Rejimlerinin Türkiye Tarafından Üstlenilmesi

Türkiye'nin AB'nin Ortak Ticaret Politikası'na (OTP) uyum alanında başka bir yükümlülüğü de, AB'nin üçüncü ülkelere karşı uyguladığı otonom tercihli ticaret rejimlerinin üstlenilmesidir. 1/95 sayılı OKK'da bu yükümlülüğün GB'nin yürürlüğe girmesinden itibaren 5 yıl içinde tamamlanması öngörülmektedir.

2.5.1 Serbest Ticaret Anlaşmaları, Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi ve Otonom Rejimler

Türkiye, EFTA ülkeleri, İsrail, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri, Baltık Ülkeleri, Makedonya Hırvatistan ve Bosna – Hersek ile olmak üzere bugüne kadar 15 STA imzalamıştır.

Bu anlaşmaların ülkelere ve yapıldığı tarihe göre dökümü aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2
Türkiye'nin İkili Serbest Ticaret Anlaşmaları

No.	Ülke başlangıç	Anlaşma Tarihi	Yürürlüğe Giriş Tarihi	Tarifelerin Tamamen Kaldırılacağı Tarih
1	EFTA	12/10/91	4/1/92	1/1/96
2	İsrail	3/14/96	5/1/97	1/1/00
3	Macaristan	1/8/97	4/1/98	1/1/01
4	Romanya	4/29/97	2/1/98	1/1/02
5	Çek Cumhuriyeti	10/3/97	9/1/98	1/1/01
6	Slovak Cumhuriyeti	10/20/97	9/1/98	1/1/01
7	Litvanya	6/2/97	3/1/98	1/1/01
8	Estonya	6/3/97	7/1/98	7/1/98
9	Letonya	6/16/98	7/1/00	7/1/00
10	Slovenya	5/5/98	6/1/00	1/1/01
11	Bulgaristan	7/1/98	1/1/99	1/1/02
12	Polonya	10/4/99	5/1/00	1/1/02
13	Makedonya	9/7/99	9/1/00	1/1/08
14	Hırvatistan	3/13/02	1/7/03	1/1/07
15	Bosna-Hersek	7/3/02	1/7/03	1/1/07

Kaynak: DTM

Bugüne kadar imzalanan STA'lar ile Türkiye şimdiden 125 milyonun üzerinde nüfus ve toplam 525 milyar dolar ticaret hacmine sahip yeni bir pazarın parçası olmuştur. AB'nin tercihli ticaret anlaşmaları çerçevesinde Türkiye'nin bir dizi ülke ile daha anlaşma yapması gerekmektedir. Halihazırda Tunus, Mısır, Fas, Filistin ve Faroe Adaları ile müzakereler ise sürmektedir.

Ürdün, Malta, Meksika, Güney Afrika Cumhuriyeti, Cezayir, Arnavutluk ve Lübnan ile görüşmelerin başlatılması için çalışmalara başlanmış ve taslak anlaşma metinleri ilgili ülkelere yollanmıştır. Suriye, Yugoslavya, Şili, Mercosur ile tercihli ticaret anlaşmalarının hayata geçirilebilmesi için ön çalışmalar yapılmaktadır.

Türkiye'nin Tercihli Ticaret Rejimi çerçevesinde uyum göstermesi gereken bir diğer yapı ise Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'dir (GPS). GPS çerçevesinde AB'nin sanayi mallarında tek taraflı tavizler tanıdığı 170 gelişmekte olan ülkeye bazı ürünlerde gümrük vergileri sıfırlanacak, bazı ürünlerde ise indirimli tavizler tanınacaktır. Türkiye'nin bölgesel işbirliği girişimleri çerçevesinde taraf olduğu ETKT⁶ ile KEİ⁷ ülkelerine de GPS dahilinde tarife tavizi tanınmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin ETKT'ye taraf olmasından doğan hak ve yükümlülükleri 1/95 sayılı OKK'nin 16. maddesine dayanılarak saklı tutulmaktadır.

UNCTAD tarafından belirlenmiş ülkelere yönelik olarak AB tarafından uygulanan GPS rejiminin 1.1. 2001 yılına kadar Türkiye tarafından üstlenilmesi öngörülmüştür. 2002 yılı ithalat rejimi kararı ile birlikte GPS rejimi sanayii ürünlerinin bir bölümü itibarıyla yürürlüğe konmuştur. GPS çerçevesinde öncelikle yerli üretimi olmayan ya da yeterli üretimi bulunmayan 2.460 üründe uyum sağlanmıştır. Önümüzdeki dönemde sanayimizin ve ekonomimizin ihtiyaçları doğrultusunda ürün kapsamının arttırılması düşünülmektedir. AB, sistemin tamamının 2004 yılına kadar tümüyle hayata geçirilmesini öngörmektedir.

2.5.2. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Anlaşması

"Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Arasında Kömür ve Çelik Topluluğunu Kuran Anlaşma'nın Yetki Alanına Giren Ürünlerin Ticareti ile İlgili Anlaşma" 25 Temmuz 1996'da imzalanmış ve 1 Ağustos 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁸

6 Ekonomik Ticaret ve Kalkınma Teşkilatı: İran, Pakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Afganistan, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan ve Türkiye

7 Karadeniz Ekonomik İşbirliği: Arnavutluk, Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya, Ukrayna, Yunanistan ve Türkiye

8 1.8.1996 tarih ve 22714 sayılı RG

Anlaşma çerçevesinde, Topluluk ve Türkiye AKÇT ürünlerinde uygulanan gümrük vergilerini karşılıklı olarak sıfırlamışlardır. Bu uygulamanın tek istisnasını Türkiye’de üretimi bulunan 142 adet hassas ürün oluşturmıştır. Bu ürünler için öngörülen 3 yıllık kademeli indirim takvimi, İthalat Rejimi kapsamında yapılan %50, %25 ve %25 oranlarındaki indirimlerle 1.1.1999 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. Anlaşmanın bir serbest ticaret anlaşması niteliğinde olması nedeniyle, Türkiye bu ürünler itibarıyla AB’nin ortak gümrük tarifesiyle uygulamakla yükümlü değildir.

2.6. Topluluk Gümrük Koduna Uyum ve Karşılıklı İşbirliği

Halihazırda Türkiye’de yürürlükte bulunan, 4458 sayılı Gümrük Kanunu, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında ortaklık yaratan Ankara Anlaşması’nın, tarafların geçiş dönemi içerisinde karşılıklı ve dengeli yükümlülüklerle dayalı olarak, aşamalı bir şekilde gümrük birliği kuracakları ve ortaklığın iyi işlemesi, bunun gerektirdiği ortak tedbirlerin geliştirilmesi için ekonomik politikalarını uyumlaştıracakları hükmü doğrultusunda hazırlanarak ortaya çıkmıştır.

Bu Kanunla;

- AB gümrük kodu düzenlemelerine uygun bir kanun gerçekleştirilmiştir.
- Gümrük idarelerinin talebi doğrultusunda ilgili kişilerin bütün bilgi ve belgeleri vermeleri hükme bağlanmıştır.
- GATT’ın gümrük değerinin belirlenmesine yönelik VII. Maddesi kanunda yer almıştır.
- Sahte menşeli eşyaların giriş ve çıkışları yeniden düzenlenmiştir.
- Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının korunması esasları getirilmiştir.
- Gümrük Rejimleri yeniden düzenlenmiş, Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri getirilmiştir.
- Kanuna gümrük idarelerine bilgisayar veri işleme tekniği ile hazırlanmış beyannamelerin de verilebilmesi yönünde, hüküm ilave edilmiştir.
- Genel ve Özel Antrepolar yeniden düzenlenmiştir.
- Geçici İthalat Rejimine kısmi vergi ödemesi getirilmiştir.
- Hariçte İşleme Rejimi düzenlemeleri yapılmıştır.
- Serbest Bölgeler için düzenlemeler getirilmiştir.
- Muafiyet hükümleri yeniden düzenlenmiştir.

- Sınır ticareti ihtiyaçlara uygun hale getirilmiştir.
- Gümrük yükümlülüğünü doğuran esaslar ve yaptırımlar ile sorumluluklar belirtilmiştir.
- İhracat vergileri yeni bir düzenleme olarak getirilmiştir.
- Yeni Gümrük Kanunu, znde Gümrük Mşavirini n denetim elemanı gibi değerlendirmekte ve Gümrük Müşaviri yetkisi olmayanların bu içi yapmalarını yasaklamakta, Gümrük Mşavirlerine büyük sorumluluk ve cezai yükümlülükler getirmektedir.

Yukarıdaki genel bilgiler ışığında, değişiklik arzedenden konular aşağıda daha yakından incelenmektedir.

2.6.1. Temsil

4458 sayılı Gümrük Kanunu ile birlikte, gümrüklerde doğrudan ve dolaylı olarak temsil yapılabilir. Doğrudan temsil işleminde kişi veya kurum ticaret sicil gazetesinde temsil hakkına sahip olduğunu gümrüklere bildirmek ve belgelerini ibraz etmek zorundadır. Dolaylı temsil işlemi, gümrük müşavirleri aracılığı ile vekaletlerin gümrük idaresine ibrazı ile yapılacaktır. Bu tür temsil işlemlerinde gümrük müşaviri imzalı beyanname için sorumludur. Gümrük müşavirlerine getirilen yükümlülükler bu kişileri yarı kamu görevi üstlenmiş n denetim yetkilisi konumuna getirmiştir.

2.6.2. Basitleştirilmiş Usul

Yeni gümrük mevzuatında basitleştirilmiş bazı usuller kabul edilmiş bulunmaktadır. 4458 sayılı Gümrük Kanununun 71. ve Gümrük Yönetmeliğinin 135 ve 163. maddelerinde düzenlenmiş bulunan hükümlere göre, gümrük idareleri, usul ve formalitelerin mümkün olduğunca basitleştirilmesi için gümrük işlemleriyle ilgili olarak, beyannameye eklenmesi gereken belgelerden bazılarının eklenmesine ve kaydedilmesi gereken bazı bilgilerin beyannameye yazılmasına, beyanname yerine geçmek üzere, eşyanın ilgili gümrük rejimine tabi tutulması talebi ile birlikte ticari veya idari bir belgenin verilmesine veya eşyanın ilgili rejime geçişinin kayıt yoluyla yapılmasına izin vereceklerdir.

Ayrıca, beyan sahibi, basitleştirilmiş usul kapsamında olmak üzere, genel dönemsel veya zet niteliğinde bir tamamlayıcı beyanda bulunabilir.

2.6.3. Eşyanın Menşe Hükümleri

Eşyanın menşesine ilişkin hükümler, yeni Gümrük Kanunu'nun 17. ve 22. ve buna bağlı Gümrük Yönetmeliği'nin 23 ila 34. maddelerinde düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu hükümler ışığında, eşyanın menşesine ilişkin hükümleri iki başlık altında incelemek mümkündür. İki tür menşe söz konusudur.

a) Eşyanın Tercihli Olmayan Menşesi: Türkiye'nin bazı ülkeler veya ülke grupları ile yaptığı tercihli bir tarife uygulaması gerektiren anlaşmalar gereği, tek taraflı olarak bazı ülkeler, ülke grupları veya toprak parçaları için tanınan tercihli tarife uygulamaları hariç olmak üzere, Bakanlar Kurulu Kararı ile oluşturulan önlemlerin uygulanması amacıyla belirlenen menşe hükümleri olarak tanımlanabilir.

b) Eşyanın Tercihli Menşesi: Türkiye'nin bazı ülkeler veya ülke grupları ile yaptığı tercihli bir tarife uygulaması gerektiren anlaşmalar gereği, tek taraflı olarak, bazı ülkeler, ülke grupları veya toprak parçaları için tanınan tercihli tarife uygulamaları ile ilgili menşe hükümleridir.

Genel olarak menşe tanımı açısından, yeni mevzuat tümüyle bir ülkede elde edilen veya üretilen eşyanın o ülke menşeli sayılacağını kabul etmiş bulunmaktadır. Yeni düzenlemeler menşe şahadetnamesi ibrazını ihtiyari olarak belirlemiş ancak, uluslararası ve ikili anlaşma hükümlerine göre, indirimli tarifeden yararlanılmak istenmesi durumunda menşe şahadetnamesi zorunlu kılınmıştır.

2.6.4. Bağlayıcı Tarife Bilgisi ve Bağlayıcı Menşe Bilgisi

Gümrük mevzuatı ile mükelleflere tanınan haklardan en önemlisi bilgi talebi hakkıdır. Yeni Gümrük Kanunu'nun 8. maddesine göre, ilgililer gümrük idarelerinden gümrük mevzuatının uygulanması hakkında bilgi talep edebileceklerdir. Ancak, bu bilgi talebinin fiilen tasarlanan bir ithalat ya da ihracat işlemine dayanması esastır.

Bilgi talebi, eşyanın tarifesi ile menşesine ilişkin olabilecektir. Verilen bu bilgiler, gümrük idarelerinin hak sahibine karşı sadece eşyanın tarife pozisyonu konusunda veya eşyanın menşesinin tespiti konusunda ve yalnızca bilginin verildiği tarihten sonra tamamlanacak gümrük işlemlerine konu eşya için olmak üzere bağlayıcı olacaktır.

Bağlayıcı tarife bilgileri verilen tarihten itibaren 6 yıl, Bağlayıcı menşe bilgileri ise verilen tarihten itibaren 3 yıl için geçerli olacak ve söz konusu bilgiler sadece;

- a) İthalat veya ihracat vergilerinin belirlenmesi,
 - b) Tarım politikası kapsamında, ihracatta vergi iadeleri ile ithalatta yada ihracatta verilen diğer bütün ödemelerin hesaplanması,
 - c) Gümrük işlemlerinin yürütülmesi sırasında verilen ithalat, ihracat ya da ön izin belgelerinin kullanım amaçları için,
- kullanılabileceklerdir.

2.6.5. Eşyanın Geçici Depolanması

Eşyanın geçici depolanması ifadesi de eski mevzuatımızda yer almayan ifadelerden birisidir. Yeni Gümrük Kanunu'nun 47. ve 50. ve Yönetmeliğin 73. ve 99. maddelerinde düzenlenmiş bulunan hükümlere göre eşya, gümrüğe sunulmasından sonra, gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutuluncaya kadar, geçici depolanmış eşya statüsünde bulunur ve bu şekilde isimlendirilir.

Eşyanın geçici depolanma statüsünde bulunabileceği süre;

- a) Deniz yoluyla gelen eşyalar için, özet beyan verildiği tarihten itibaren 45 gün,
- b) Diğer bir yolla gelen eşya için ise, özet beyan verildiği tarihten itibaren 20 gün,
- c) Yolcu beraberisi eşya için ise bu süre 3 ay olarak,

belirlenmiştir.

2.6.6. Antrepo Rejimi

Gümrük Antrepo Rejimi, yeni Gümrük Kanunu'nun 97 ile 107'inci, Gümrük Yönetmeliğinin ise, 277. ve 346. maddeleri arasında düzenlenmiş bulunmaktadır. Anılan hükümler, ithalat vergilerine ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmamış ve serbest dolaşıma girmemiş eşya ile gümrük antreposuna alınması halinde, ihracata ilişkin önlemlerden yararlanabilecek ihraç eşyasının bir gümrük antreposuna konulmasına ilişkin düzenlemeleri içermektedir.

1615 sayılı Gümrük Kanunu'nda antrepolar genel, özel ve fiktif antrepolar olarak üçe ayrılmışken yeni düzenlemede ikili bir ayrımına gidildiği görülmektedir. Buna göre, genel antrepolar eşyanın konulması için herkes tarafından kullanılabilen, özel antrepolar ise, yalnız antrepo işletmecisine ait eşyanın konulması amacıyla kurulan antrepoları ifade etmektedir. Bu düzenleme içerisinde genel antrepoların (A) (B) ve (F) tipleri, özel antrepoların ise (C), (D) ve (E) tipleri bulunmaktadır.

Diğer taraftan, 1615 sayılı Gümrük Kanunu'nda eşyanın genel ve özel antrepolarda kalma süresi en çok beş yıl, fiktif antrepolarda ise 6 ay olarak belirlenmiş iken, yeni düzenlemeye göre eşyanın antrepolarda sınırsız olarak kalabilmesi mümkün hale gelmiş bulunmaktadır.

2.6.7. Muafiyet ve İstisnalar

1615 sayılı Gümrük Kanunu'nun 7. ve 10. maddelerinde düzenlenmiş olan gümrük vergisinden muafiyet ve istisna hükümleri yeni Gümrük Kanunu'nun 168. ve Yönetmeliğin 543. ve 549. maddelerinde düzenlenmiş bulunmaktadır.

Konuya genel olarak bakıldığında, eski ve yeni uygulamalar arasında çok büyük farklılıklar bulunmamaktadır. Yalnızca AB ile Türkiye arasında Gümrük Birliği kurulmasına ilişkin OKK'nın 26-2/b fıkrası ile öngörülen muafiyetlerin yeni mevzuata dahil edildiği görülmektedir.

2.6.8. Gümrük Yükümlülüğü

1615 sayılı Gümrük Kanunu'nun 3. maddesinde düzenlenmiş bulunan yükümlülüğe ilişkin hükümler yeni kanunun 181. ve 217. Yönetmeliğin ise 614. 638. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Eski kanun "vergi ödeme mükellefiyeti" deyimini kullanırken, yeni mevzuatta "gümrük yükümlülüğü" ifadesine yer verilmiştir.

Ayrıca, yeni mevzuatımızda "gümrük yükümlülüğü" deyimini geniş bir anlam içinde ele alınmış ve gümrük yükümlülüğünün doğması ile ilgili hükümler yanında, eski kanunda giriş rejimi içerisinde düzenlenmiş olan gümrük vergilerinin tahakkuku, tebliği ve ödenmesi, vergilerin geri verilmesi, vergi yükümlülüklerinin sona ermesi ile teminat işlemlerine ilişkin hükümler "gümrük yükümlülüğü" ifadesi içerisinde düzenlenmiş bulunmaktadır.

Yeni düzenlemelerde, gümrük yükümlülüğünün doğmasına ilişkin olarak, beyan edilen ve gümrüğün denetlemesi dışında kalmış eşya için öngörülen esaslar kabul edilmiş olmamakla beraber, gümrük gözetimindeki eşya, geçici depolama altındaki eşya, nihai kullanım amaçlı eşya, serbest bölgede bulunan eşya ile ihracat vergilerine tabi eşya için ayrı ayrı gümrük yükümlülüğü tanımları getirilmiş bulunmaktadır.

2.6.9. Gümrük Müşavirliği

Gümrük müşavirleri ve gümrük müşavir yardımcıları ile ilgili hükümler Gümrük Kanunu'nun 225. ve 230. maddeleri ile Gümrük Yönetmeliğinin 693. ve 720. maddeleri arasında düzenlenmiştir.

Belirtilen hükümlere göre, eşyanın gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulmasına ilişkin faaliyetler, sahipleri ile bunlar adına hareket edenler tarafından doğrudan temsil yoluyla veya gümrük müşavirleri tarafından dolaylı temsil yoluyla takip edilip, sonuçlandırılacaktır. Böylece, gümrük müşavirleri her türlü gümrük işlemlerini takip ederek sonuçlandırabileceklerdir.

Gümrük müşavirleri gerçek şahıs şirketi olarak hizmet verebilecekleri gibi tüzel kişilik de oluşturabilirler. Ancak tüzel kişilik ortaklarının tümünün gümrük müşaviri olması zorunludur. Yükümlülük esaslarına göre, bir gümrük müşavirinin imzaladığı gümrük beyannamesinden tüzel kişilik ve ortakları da yükümlüdür.

Gümrük müşaviri olabilmek için, hukuk, maliye, iktisat, işletme, kamu yönetimi, siyasal bilgiler v.b. okullardan mezun olunması, 3 yıl bir gümrük müşavirinin yanında staj yapılması ve gümrük müşavirinin yardımcısı olduktan sonra 3 yıl daha çalışıp imtihanlara girerek başarılı olunması gerekmektedir.

2.6.10. Hariçte İşleme Rejimi

DTM tarafından, 12 Temmuz 2000 tarihli ve 24107 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yayın tarihi itibarıyla yürürlüğe giren ve 20 Mayıs 2000 tarihinden itibaren geçerli olan, (İhracat 2000/8) sayılı tebliğ ile, 5 Mayıs 2000 tarihli ve 2000/674 sayılı kararname eki karara istinaden Hariçte İşleme Rejimi’nin uygulama usul ve esasları belirlenmiştir.

Tebliğ hükümleri, serbest dolaşımdaki eşyanın işlenmek, veya yenilenmek (iza-be suretiyle yenilenmek dahil) üzere Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere geçici olarak ihraç edilmesi ve işlem görmüş ürünün tam veya kısmi muafiyetten yararlanarak serbest dolaşıma girmesi ile ilgili faaliyetleri düzenlemektedir.

Diğer taraftan, hariçte işleme faaliyeti; serbest dolaşımda bulunan eşyanın daha ileri safhada işlenmek, tamir edilmek veya yenilenmek üzere geçici olarak Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere ihraç edilmesi ve bu faaliyetler sonucunda elde edilen ürünlerin gümrük vergilerinden tam veya kısmi muafiyet uygulanmak suretiyle ve ikili veya çok taraflı ticaret anlaşmaları çerçevesinde bazı işlem görmüş ürünler için konulmuş veya konulacak olan gümrük vergi muafiyeti içeren hükümler saklı kalmak kaydıyla yeniden serbest dolaşıma girmesi ve standart değişim sistemi kapsamında ithali ile ilgili faaliyetleri kapsamaktadır.

2.6.11. Dahilde İşleme Rejimi

Dahilde İşleme Rejimi, ithal eşyasının, gümrük vergileri ve diğer mali yükümlülükler ile ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmadan yurt içinde işleme faaliyetlerine tabi tutulmasına ve bu faaliyetler sonucu elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihraç edilmelerine ya da ithal eşyasının vergileri ödenerek serbest dolaşıma girdikten sonra yurt içinde işleme faaliyetine tabi tutularak elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihraç edilmesi halinde, vergilerin geri ödenmesine olanak veren bir uygulamadır.

Rejim, ihracat sanayilerinin teşvik edilip, teşvik tedbirlerinden tam olarak yararlanmasına olanak vermekte ve normal gümrük tarifelerinin ihracat sanayileri açısından kolaylaştırılmasını teminat altına almaktadır. Şöyle ki ihracatçılar yurt dışından temin etmek zorunda kaldıkları hammadde v.b. eşyayı bu rejim sayesinde vergi ödemediği ithal ederek, dezavantajlı bir durumla karşılaşmayacaklardır.

Dahilde İşleme Rejimi üzerine hazırlanan yasal düzenlemeler şu şekildedir;

- 23.12.1999 tarihli 99/13819 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile RG’de yayımlanan 23929 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı
- 27.09.2002 tarih ve 24889 sayılı RG’de yayımlanan Dahilde İşleme Rejimi Tebliği – İhracat 2002-6

2.7. Gümrük Birliği’nin İşleyişi için Kurumsal Mekanizmalar

2.7.1. Gümrük Birliği Ortak Komitesi (GBOK)

Türkiye, AB Komisyonu ve AB üyesi ülkelerin temsilcilerinden oluşur. (Türk ve AB tarafları GBOK’a 18’er temsilci ile katılmaktadır.) GBOK, ayda en az bir defa toplanıp, GB’nin işleyişiyle ilgili tüm konuları ele alır.

GBOK, OKK’nın uygulanmasından doğacak aksaklıkların çözüme kavuşturulması hususunda oluşturulan ilk yapılanmadır. Tavsiyeler oluşturmak amacıyla görüş ve bilgi alışverişinde bulunur, GB kararının uygulanması konusunda danışmalar için bir araç olarak hizmet eder. Bir tavsiye kurumu olan Komite, bazı konularda sınırlı olmak üzere, yeni bir mevzuat yaratmayacak ve Topluluk mevzuatından farklı bir durum oluşturmayacak teknik nitelikli kararlar alabilmektedir.

Ayrıca GB’nin işleyişi ile doğrudan ilgili alanlarda, AB düzeyindeki Nomenklatür Komitesi, Gümrük Kanunu Komitesi, Menşe Komitesi, Değerleme Komitesi, Dış

Ticaret İstatistikleri Komitesi, Standartlar Komitesi, Sübvansiyon ve Tekstil Komiteleri gibi bağımsız komite toplantılarına Türk uzmanlar da katılabilir.

Karşılıklı danışma mekanizması⁹ ise GB'nin işleyişi ile doğrudan ilgili alanlarda yeni mevzuat hazırlamak veya mevcut mevzuatı değiştirmek için oluşturulmuş bir kurumsal yapılanmadır.

2.8. Teknik Mevzuat

2.8.1. 1/95 Sayılı OKK Gereği Yasal Yükümlülükler

1/95 sayılı OKK (madde 8-11), taraflar arasında ticarete teknik engellerin kaldırılması ve malların serbest dolaşımının hayata geçirilebilmesi için AB'nin standartlar ve teknik mevzuat alanındaki uygulamalarına uyum sağlanmasını öngörmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin ticarete teknik engellerin kaldırılması konusundaki topluluk araçlarının; diğer bir ifade ile standardizasyon, ölçüm, kalibrasyon, kalite, akreditasyon, test ve sertifikalandırma, konusundaki Topluluk mevzuatının 5 yıl içerisinde kabulü öngörülmektedir. Buna göre;

Türkiye, işbu Kararın yürürlüğe giriş tarihinden itibaren beş yıl içinde, ticarete teknik engellerin kaldırılması konusundaki Topluluk araçlarını kendi iç yasal düzenlemelerine dahil edecektir.

Taraflar standardizasyon, metroloji ve kalibrasyon, kalite, akreditasyon, ölçümleme ve belgelendirme konularında aralarında etkin bir işbirliğinin tesisinin önemini vurgulayacaklardır.

Bu Karar hükümleri saklı kalmak kaydıyla, Türkiye, bir mal ile ilgili olarak ticarete teknik engellerin kaldırılması için gerekli Topluluk araç veya araçları hükümlerini yürürlüğe koyduğu takdirde Akit Taraflar arasında bu malın ticareti söz konusu araçlarda belirtilen şartlara göre yapılır.

Bu Kararın yürürlüğe giriş tarihinden itibaren ve Türkiye'nin 9. Maddede bahsedilen araçları uygulamaya koyması için gereken süre içinde, Türkiye, Topluluktan gelen ve söz konusu ürünlerde aranacak koşulları belirleyen Topluluk Yönetmeliklerine uygunluğu belgelenmiş olan ürünlerin kendi topraklarında pazara veya hizmete girmelerini engellemeyecektir.

⁹ 1/95 Sayılı OKK'nın 50-58 maddeleri Türkiye'nin Topluluğun karar alma sürecine dahil edilmesini ve "Türkiye-AB Gümrük Birliği Ortak Komitesi"nin kuruluşunu ve işleyişini düzenlemektedir.

Yukarıdaki hükümler saklı kalmak koşuluyla, Türkiye, ilgili Topluluk Yönetmeliklerine uygunluğu 1. paragraf hükümleri doğrultusunda belgelenmiş ve amacına uygun olarak kullanılan bir ürünün, belirlenen koşullardan herhangi birine uymadığını tespit etmesi halinde, söz konusu ürünü pazardan çekmek; pazara veya hizmete girmesini engellemek veya kısıtlamak amacıyla gerekli tüm tedbirleri alabilecektir.

Türkiye'nin belirtilen araçları uygulamaya koyması için gereken süre boyunca, Topluluk, sanayi ürünlerinin Topluluk düzenlemeleriyle uygunluğunu değerlendirmek için Türkiye'de uygulanan işlemleri, bu işlemlerin Toplulukta yürürlükte bulunan koşullara uygun olması kaydıyla ve motorlu araçlar sektöründe Üye Devletlerin motorlu araçlarla römorklarına ilişkin tip onayı mevzuatının yakınlaştırılması konulu 70/156/EEC sayılı ve 6 Şubat 1970 tarihli Konsey Yönergesi ve bu Yönergeye en son 92/53/EEC sayılı 18 Haziran 1992 tarihli Konsey Yönergesi 3 ile getirilen değişikliklerin Türkiye'de uygulanması anlayışına dayalı biçimde, geçerli olarak kabul edecektir.

2.8.2. Mevcut Durum

AB'nin malların serbest dolaşımına ilişkin mevzuatını yayımlayacak ve uygulayacak birimler halihazırda mevcuttur. Ancak söz konusu birimlerin çoğunun piyasa gözetimi mekanizması açısından güçlendirilmesi gerekmektedir. Benzer şekilde, AB mevzuatının uygulanabilmesi için mevcut test, belgelendirme ve muayene kuruluşlarının bir envanterinin çıkarılması ve özellikle de Yeni Yaklaşım Yönergeleri çerçevesinde faaliyet gösterecek mevcut kuruluşların ekipman ve personel açısından güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma sonucunda ihtiyaç duyulması halinde yeni test ve belgelendirme kuruluşlarının oluşturulması gündeme gelebilecektir.

Bu alanda AB mevzuatına uyum konusunda gerçekleştirilen çalışmalar çerçevesinde, Dış Ticarete Standardizasyon Rejimi Kararı 8 Nisan 1996 tarihi itibarıyla yürürlüğe konulmuştur. Yeni rejim ile birlikte kontrollerin, uluslararası uygulamalara paralel olarak, yalnızca can ve mal güvenliği, çevrenin korunması, ulusal güvenlik gerekleri ve tüketicinin doğru bilgilendirilmesi gibi kavramlar çerçevesinde yapılması; kalitenin diğer unsurlarının ise piyasa koşullarına bırakılması amaçlanmıştır.

Uygunluk değerlendirme işlemlerinin, AB normlarına uygun olarak gerçekleştirilerek Türk ihraç ürünlerinin teknik engellerle karşılaşmasının önlenmesini teminen, ilgili tüm tarafların katılımı ve işbirliğiyle, "Türk Akreditasyon Kurumu" 4 Ka-

sım 1999 tarihinde kurulmuş, "Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarının Akreditasyonu Hakkında Yönetmelik" ise 2 Ekim 2001 24541 sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmeliğin amacı, Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK) tarafından akredite edilen uygunluk değerlendirme kuruluşlarının; yeterli, güvenilir ve saygın hizmet vermelerini temin etmek amacıyla uymaları gereken kuralları ve düzenlemeleri belirlemektedir. Ayrıca bu yönetmelik çerçevesinde 7 adet tebliğ hazırlanmış ve 25 Kasım 2001 tarihli ve 24594 sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Teknik mevzuat uyumu ve uygulamasının hukuki altyapısını oluşturan 4703 sayılı "Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun" Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından hazırlanmış ve 11 Ocak 2002 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanunun uygulama yönetmelikleri DTM tarafından hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur.

Eylül 2001 tarihinden bu yana, TSE, 1261 adet CEN standardını ve 1390 adet CENELEC standardını uygulamaya koymuştur. TSE 1 Mayıs 2001 tarihi itibarıyla CEN ve CENELEC'in tam üyeliği için başvurmuştur.

Özellikle Yeni Yaklaşım Yönergeleri ile ilgili uygulama yönetmeliklerinin hayata geçirilmesi aşamasında kullanılacak olan standartlar ile ilgili olarak Türk Standartları Enstitüsü aşağıda belirtilen çalışmalarını sürdürmektedir.

TSE; Türk standartlarının hazırlanması veya hazırlatılması ve yayımının yanısıra halihazırda, sınıai metroloji ve kalibrasyon, laboratuvar, madde, mamul ve hizmet uygunluk değerlendirmesi ve belgelendirilmesi, kalite bilincinin yaygınlaştırılması ve kalite sistemlerinin (TS EN ISO 9000 ve TS-ISO 14000) belgelendirilmesi gibi hizmetleri de yürütmektedir.

TSE, Gümrük Birliği ve AB ile ilişkiler çerçevesinde de Topluluk ile ticari ilişkilere yön veren teknik mevzuatta atıfta bulunulan Avrupa standartlarının (CEN/CENELEC) Türk standardı olarak hazırlanması ve kabulü faaliyetlerinin yerine getirmesini sağlamaktadır. TSE Avrupa standart teşkilatları CEN/CENELEC Bağlı Üyesi (affiliate member) konumundadır.

TSE'nin Kalibrasyon Laboratuvarlarının, son 10 yılda uygulanan program çerçevesinde uluslararası izlenebilirlikleri tesis edilmiş olup, personel, teçhizat ve hizmetleri Almanya DKD-PTB'den akredite ettirilmiştir.

TSE, EOQ (Avrupa Kalite Teşkilatının) üyesidir. Söz konusu kuruluşa üye 33 ülkenin kalite kuruluşları birbirlerinin belgelerini tanıma yönünde bir anlaşma yapmaktakla birlikte, karşılıklı iyi niyet göstermektedir. Ayrıca, TS-ISO 9000 Sistem Hizmet Belgeleri ve TS-ISO 14000 Çevre Yönetimi belgelerinin karşılıklı tanınması uygulamaları da devam etmektedir. TSE aynı zamanda EOQ bünyesinde tesis edilen Personel Belgelendirme Sistemine katılımıla ilgili çalışmalarını nihai aşamaya getirmiş bulunmaktadır.

TSE-Deney Laboratuvarları Merkezi Belgelendirme Kuruluşu (IECEE-CB), CENELEC Belgelendirme Anlaşması (CCA), Elektrik Kabloları Anlaşması (HAR) ve (Avrupa Anahtar Markası (KEYMARK) Anlaşmalarına taraf olmuştur.

Gümrük birliği ve tam üyelik süreci kapsamında, kalibrasyon, deney ve belgelendirme konularında yeniden yapılanmaya gidilerek Belgelendirme Merkezi, Deney Merkezi ve Kalibrasyon Merkezleri ihdas edilmiştir. Bu merkezler, EN 45000 (yeni EN ISO 17000 serisi standartlar) standartlarına göre organize edilmiş ve kalite sistemleri çalışır hale getirilmiştir.

2.8.3. Türk Mevzuatında Yapılması Gereken Düzenlemeler

Malların Toplulukta serbest dolaşımını engelleyen ulusal önlemlerin bildirimine ilişkin 3052/95/EC sayılı karar, teknik mevzuatın karşılıklı bildirimine ilişkin 98/34/EC sayılı tüzük ve teknik uyum yönergelerinde kullanılmak üzere, uygunluk değerlendirme işlemlerinin değişik aşamalarına dair modüller ve CE uygunluk işaretinin ilıştırılması ve kullanımına dair kurallar hakkında 93/465/EEC sayılı karar temel alınarak, ilgili uygulama yönetmelikleri hazırlanmıştır. Söz konusu yönetmelikler "Ürünlere ilişkin teknik mevzuatın hazırlanması ve uygulanmasına dair çerçeve kanun tasarısı"nın uygulanmasına ilişkin yönetmelikler olup, anılan tasarının onaylanmasının ardından yayımlanacaktır.

Diğer taraftan, çerçeve kanun uyarınca hazırlanan "Ürünlerin piyasa gözetimi ve denetimine ilişkin yönetmelik taslağı"nda, ithalat aşamasında ürünlerin ilgili teknik düzenlemeye uygun ve güvenli olup olmadığına dair denetimlerin dış ticarete teknik düzenlemeler ve standardizasyon rejimi kararı ile, ilgili yönetmelik ve tebliğlerde yer alan usul ve esaslara göre yürütüleceği hükme bağlanmıştır. Bu çerçevede, 339/93/EC sayılı tüzüğün üçüncü ülkelerden yapılacak ithalata ilişkin kuralları, dış ticarete teknik düzenlemeler ve standardizasyon rejimine yansıtılarak uygulamaya konulacaktır. Bu konudaki çalışmalar devam etmektedir.

TSE, uyum çalışmaları ilerleyen ve yürürlüğe girmesi kesinleşen konularda personel eğitimi yanında sanayinin ihtiyaç duyduğu alanlarda da eğitim ihtiyacını karşılamaya çalışmaktadır. Sözkonusu eğitim programları, TSE'nin finansman kaynaklarının yanında, AB tarafından mevcut diğer fon ve finansman kaynaklarına müracaat edilerek düzenlenecektir. Bu bağlamda Türkiye'nin Avrupa standardı envanteri ve TSE tarafından sürdürülmekte olan çalışmalar aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 3
TSE Tarafından Sürdürülmekte Olan Çalışmalar

EN standartları			Yönergelerin atıfta bulunduğu EN standartları	
	Genel	TS Karşılığı Olanlar	Genel	TS Karşılığı Olanlar
CEN	5844	4857	858	829
CENELEC	2769	2284	586	531
TOPLAM	8613	7141	1444	1360

Özellikle, test ve belgelendirme laboratuvarları ile piyasa gözetimi ve denetimi mekanizmalarının kurulması ve yaygınlaştırılması gibi altyapı çalışmalarında hala büyük ölçüde AB'nin teknik ve mali desteğine ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla, uzun bir süredir proje aşamasında bekleyen Türkiye'nin kalite altyapısının geliştirilmesi projesinin ve idari işbirliği kapsamında Türkiye'de gerçekleştirilmesi öngörülen eğitim programlarının en kısa sürede hayata geçirilmesi büyük önem arz etmektedir. Ayrıca, Türkiye'deki üretim sürecinin AB'nin standartları ile uyumlu hale getirilebilmesi açısından gerekli görülen teknik altyapının yeniden organize edilmesi faaliyetleri de önemli ölçüde kaynak tahsisini gerektirmektedir.

Bu alanda AB desteğinin yetersizliğine bağlı olarak teknik mevzuat uyumunun tamamlanmasında yaşanan gecikmeler nedeniyle, Türkiye-AB ticari ilişkilerinde sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu çerçevede, özellikle kullanılmış otomobil ve makine ithalatında uygulanan kısıtlamalar, TSE uygulamaları, kozmetik ve eczacılık ürünlerinde uygulanan lisans sistemi, alkollü içeceklerin ithalatında uygulanan izin sistemi, denetimler ve etiketlemeye ilişkin sorunlar taraflar arası ilişkilerin gündemine girmiştir.

2.9. Fikri Sinai ve Ticari Mülkiyet Haklarının Korunması

2.9.1. Türkiye’de Fikri ve Sinai Mülkiyet Hakkına İlişkin Gelişmeler

Fikri mülkiyet hakları, hem sanayiye yönelik hem de sanat alanında mülkiyet hakkı biçimlerini kapsayan genel bir terim olarak kullanılmaktadır. Gümrük Birliği öncesi, Türkiye’de patent hakları verilmesi için hukuki temel 1897 tarihli "İhtira Beratı Kanunu"dur. Bu kanun önceden maddi bir inceleme olmaksızın, patentlerin sadece tescil edildiği bir sistemi öngörmekteydi. Ayrıca insanlar ve hayvanlar için ecza süreçleri ve ürünlerinde patent korumasını içermemekteydi. Ticari markaların tescil edilmesi için geçerli olan 1965 tarihli kanun ise kavramları yönünden çağdaş olsa dahi ölçekler bakımından eksikti (örneğin hizmet markaları, sanayi tasarımları ve coğrafi işaretler korunamıyordu).

Fikri mülkiyet haklarını düzenleyen ilk kanun 8 Mayıs 1910 tarihinde Osmanlı Meclisi Mebusanı’nda kabul edilen "Hakkı Telif Kanunu"dur. Türkiye, 1938 tarihinde, 5777 sayılı yasa ile Brüksel Belgesi’ne katılmıştır. 1 Ocak 1952 tarihinde ise 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu yürürlüğe girmiştir.¹⁰

Söz konusu kanunda bugüne kadar iki değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklerden ilki 1983 yılında, ikincisi ise 1995 yılında Türkiye-AB Gümrük Birliği mevzuat uyum çalışmaları kapsamında 1/95 sayılı OKK’nın 8. ekinde yer alan yükümlülükler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

2.9.2. 1/95 Sayılı OKK Gereği Yasal Yükümlülükler

Bu konuda taraflara düşen yükümlülükler 1/95 sayılı kararın 8. ekinde açıklanmaktadır. Üç bölümden oluşan ekin genel ilkeler bölümünde Türkiye’nin GB’nin yürürlüğe girmesi ile üç yıl içinde DTÖ Anlaşması ekinde yer alan TRIPS Anlaşması yükümlülüklerini yerine getirmesi beklenmektedir.

İkinci bölümde GB’nin yürürlüğe girmesinden önce Türkiye’nin yapması gerekenler sıralanmaktadır. Bu çerçevede:

- Sinai mülkiyetin uluslararası korunmasına ilişkin Paris Sözleşmesi’nin Stokholm’de imzalanan son metnine,
- Edebi ve sanatsal çalışmaların korunmasına ilişkin Bern Sözleşmesi’ni tadil eden Paris Metni’ne,

¹⁰ Türkiye Musiki Eserleri Sahipleri Meslek Birliği (mesam), www.mesam.org.tr/hukuk.html

- İcracılar, fonogram üreticileri ve yayın kuruluşlarının korunmasına ilişkin Roma Sözleşmesi'ne,
- Markaların tescili amacıyla mal ve hizmetlerin uluslararası sınıflandırılmasına ilişkin Nice Anlaşması'na,
- Patent İşbirliği Anlaşması'na, katılımını öngörmektedir.

Ayrıca, Türkiye'nin telif hakları ve komşu haklarının korunması, patent haklarının korunması, markaların, tekstil türleri dahil olmak üzere sanayi tasarımlarının, coğrafi işaretlerin korunması ve sınai mülkiyet hakları ihlallerine karşı sınır önlemleri alması yönünde AB mevzuatına uyum sağlaması beklenmektedir.

GB'nin başlangıcından üç yıl içinde ise ;

- Markaların uluslararası tesciline ilişkin ek protokole,
- Patent işlemleri amacıyla mikroorganizmaların saklanması uluslararası tanınmasına ilişkin Budapeşte Anlaşması'na
- Yeni bitki türlerinin korunması için UPOV Cenevre Anlaşması'na katılımını öngörmektedir.

Ayrıca;

- Kablo ve uydu yayınları ile ilgili veri tabanının korunmasına,
 - Yarı iletkenlerin topografyalarının korunmasına,
 - Ticari sırların korunmasına,
 - Bitki türlerinin korunmasına,
- ilişkin yasal düzenlemelerin yapılması öngörülmektedir.

1/95 sayılı OKK'nın 8. ekinin 5. maddesinde ise Türkiye'nin ilaç üretim usulleri ve ürünlerine en çok 1.1.1999 tarihine kadar geçiş süresi tanınabileceği hükmü yer almaktadır.

2.9.3. Mevcut Durum

Türkiye’de AB mevzuatına ve uluslararası anlaşmalara uyum sağlanması konusunda ilerleme kaydedilmesine rağmen, uygulamada ve kurumsallaşmada hala belli adımlar atılamamıştır. Gerçekleştirilecek mevzuat uyumu Katılım Ortaklığı Belgesi’nde kısa vadeli öncelikler arasında yer almaktadır.

TRIPS yükümlülükleri açısından Türkiye, patentler, ticari markalar, tasarımları ve coğrafi işaretler için kendi sınai mülkiyet mevzuatını Haziran 1995 tarihi itibarıyla uyumlaştırmış bulunmaktadır. Fikri sınai ve ticari mülkiyet haklarının korunması mevzuatı da, AB mevzuatına büyük ölçüde uyumlaştırılmıştır. Bu hedef doğrultusunda, GB’ye girilmeden, yarı resmi bir organ olan Patent Enstitüsü 1994 yılında kurulmuştur.

1995 yılında, 5848 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda değişiklik yapan 4110 sayılı kanunun kabulünden sonra, Türkiye’nin "Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi"nde değişiklik yapan ve 1979’da Tadil Edilen "Paris Metni"ne ve "İcracı Sanatçılar Fonogram Yapımcıları ve Yayın Kuruluşlarının Korunmasına Dair Roma Sözleşmesi"ne katılımının onaylanmasına ilişkin kanunlar yürürlüğe girmiştir.

Fikri hakların korunması kapsamında, her türlü taşıyıcı ortama kaydedilmiş süreli olmayan yayınlarda bandrol kullanılması zorunluluğu getirilmiş, bu bandrol güvenlik hologramı olarak, 31 Mart 1999 tarihinden itibaren tüm süreli olmayan yayınlarda zorunlu hale getirilmiş, bu uygulamanın kamu kurumlarına da yayılması sağlanmıştır. Bandrol uygulamasına yönelik çıkarılan en son yönetmelik, (8 Kasım 2001 tarihli RG’de yayımlanan ve 22 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren "Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik") eser ve hak sahiplerinin haklarının takip edilmesi ve mali haklara tecavüzün önlenmesi hükümlerini kapsamaktadır.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararı ile 25 Aralık 2000 tarihinde İstanbul’da kurulan Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi ile Fikri ve Sınai Haklar Ceza Mahkemesi faaliyete geçirilmiştir. Bu mahkemelerin sayısının artırılması için Adalet Bakanlığı tarafından, AB ile işbirliği yapılarak hazırlanan fikri hakların etkin uygulanması projesi uygulamaya konmuştur.

Hakim ve Savcılar Yüksek Kurulunun 59 sayılı kararı ile 25 Ocak 2001 tarihinde İstanbul Bölgesi İhtisas Mahkemeleri kurulmuştur.

Sınai mülkiyet hakları alanında, Dünya Bankası desteği ile "Sınai Mülkiyet Hakları Kampüsü" kurulmuştur. Projenin amacı eğitim ve aktivitelerin artırılarak mülkiyet hakkı sisteminin geliştirilmesi ve hak sahiplerinin bilinçlendirilmesidir.

5846 sayılı fikir ve sanat eserleri kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ilişkin 4630 sayılı Kanun 24335 sayılı RG’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile fikir ve sanat eserleri sahipleri ile bu eserleri icra eden ve yorumlayan sanatçıların, yapımcıların, radyo ve TV kuruluşlarının bu ürünler üzerindeki manevi ve mali hakları belirlenerek bu haklar korunmaya alınmıştır. Eserlerin çoğaltılması, yayınlanması, temsil edilmesi veya radyo ve televizyon gibi araçlarda yayınlanmasının usulleri düzenlenmiştir.

2.9.4. Türkiye’nin Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Konusundaki Yükümlülükleri

- Eylül 1999’de çalışmaları başlatılan, Kültür Bakanlığı çatısı altına kurulması ve fikri mülkiyet hakları konusundaki uygulamaları denetlemesi öngörülen bağımsız kurum oluşturulamamıştır.
- AB müktesebatı ve üyelik kistaslarına uyuma yönelik Ulusal Program’a göre Adalet Bakanlığı tarafından yürütülmesi gereken ve Avrupa Birliği tarafından finansal olarak desteklenmesi öngörülen fikri mülkiyet kanunlarının etkin olarak uygulanması projesi gerçekleştirilememiştir.¹¹
- Fikri mülkiyet haklarının korunmasında uygulamaya (tescil ve koruma işlemlerine) nezaret edecek olan kurum henüz faaliyete geçmemiştir. Telif hakkı koruma sisteminin düzgün işlemesi için, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, kendi bünyesinde bağımsız bir birim kurmak, Patent Enstitüsü gibi özerk bir organ oluşturmak veya sorumluluğu mevcut bir enstitüye vermek seçenekleri arasında bir tercih yapacaktır.
- Uzmanlaşmış mahkemeler Türkiye’de henüz kurulmuş değildir, geçici olarak Asliye Mahkemeleri, Ticaret Mahkemeleri ve Asliye Ceza Mahkemeleri bu konulara bakmaktadır.
- 1/95 sayılı OKK’ya göre, Gümrük Birliği sonrasındaki üç yıllık dönem içinde Türkiye’nin gerçekleştirmesi gerekli mevzuat uyum çalışmaları çerçevesinde, sı-

11 Bu proje aynı zamanda MEDA fonlarından desteklenmesi öngörülen, fikri ve mülkiyet haklarına yönelik 12 ihtisas mahkemesinin 2001 yılının sonuna kadar kurulmasını içermektedir. Ulusal Program ayrıca 2001 yılı içerisinde Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Organizasyonu, Telif Hakları İcralar ve Fonogram Anlaşmalarına taraf olunmasını öngörmüştür.

nai mülkiyet alanında, entegre devrelerin topografyalarının ve bitki türlerinin korunması amacıyla gerekli hukuki düzenlemeler yapılacak; fikri mülkiyet alanında ise veri tabanlarının, kablo ve uydu yayınlarda eser sahibinin haklarının ve komşu hakların AB mevzuatına uygun şekilde korunmasının sağlanması amacıyla mevzuat gözden geçirilecektir. Ayrıca, sınai mülkiyet hakları alanında Marka Kanunları Harmonizasyonu Antlaşması'na ve bitki türlerinin korunması hakkında UPOV Sözleşmesi'ne Türkiye'nin taraf olması yönündeki çalışmalar hızlandırılacaktır. UPOV Sözleşmesi'ne taraf olunabilmesi amacıyla öncelikle yeni bitki çeşitlerine ait ıslahçı haklarının korunmasına ilişkin kanun tasarısının kanunlaşması gerekmektedir. Fikri ve sınai mülkiyet hakları alanında çıkacak ihtilaflara bakmak üzere ihtisas mahkemelerinin kurulması konusunda gerekli çalışmalar sürdürülecektir.

2.10. Rekabet

2.10.1. Türkiye'de Rekabet Hukuku'na İlişkin Gelişmeler

Türkiye'de, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun T.B.M.M tarafından 7 Aralık 1994 tarihinde kabul edilmiş, 13 Aralık 1994 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanunu uygulamaktan sorumlu, Rekabet Kurumu'nun karar organı olan, Rekabet Kurulu ise, üyelerinin atanması ile oluşmuştur.

Ancak Kurum, teşkilatını 8 ay gibi kısa bir sürede tamamlamıştır. Rekabet Kurumu Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 21 Haziran 1997 tarihinde çıkarılmış; Rekabet Kurumu Teşkilatı, "Rekabet Kurumu Teşkilatının Oluşturulduğuna İlişkin 1997/5 sayılı Tebliğ" ile 5 Kasım 1997 tarihi itibarıyla oluşturulmuş bulunmaktadır.¹² Bu Tebliğ'in yürürlüğe girmesiyle, Rekabet Kurumu şikayetleri kabule başlamıştır.

AT mevzuatına uyum amacıyla tebliğ çıkarma çalışmaları, yukarıda belirtildiği üzere, Rekabet Kurumu tarafından sürdürülmektedir.

1998 ve 1999 yıllarında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunda temel bir değişiklik meydana gelmemiştir. 1998-2002 yılları arasında, her yıl, Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 16'ncı ve 17'nci maddelerinde düzenlenen idari para cezaları artırılmıştır.

12 1997/5 no'lu Tebliğ, 04.11.1997 tarihli ve 23160 no'lu Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

2.10.2. 1/95 Sayılı OKK Gereği Yasal Yükümlülükler

"1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı"nda, uyum öngörülen bir diğer önemli alan, rekabet mevzuatıdır. Karar, sanayi mallarının serbest dolaşımı çerçevesinde, gümrük tarifelerinin yanı sıra, Türkiye'nin, AB ürünlerinin piyasaya girişini engelleyecek ve Türk ürünleriyle rekabetini sınırlayacak ulusal uygulamalarını yeniden düzenlenmesini gerekli kılmaktadır.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın, aşağıda belirtilen maddeleri, Türkiye'de rekabet hukukunun tesisi ve iyi işleyişinin sağlanması için, AB Rekabet Politikası ile uyumu öngörmektedir:

- 30, 31, 37 ve 38. maddeler Gümrük Birliği'nin, rekabet kuralları ve mevzuat yakınlaştırması konularını,
- 34., 35., 36., 37., 38., 39. ve 40. maddeler ise Devlet Yardımlarını,
- 41. ve 42. maddeleri kamu teşebbüslerine veya diğer teşebbüslere verilen özel ve münhasır yetkileri ve Tekeller konusunu,
- 44., 45., 46. ve 47. maddeleri ise Ticari Korunma Araçları konusunu, kapsamaktadır.

Bu kapsamda, Türkiye'nin, GB ile hedeflenen ekonomik bütünleşmeyi sağlama amacıyla, rekabet mevzuatını ve rekabet politikasını ilgilendiren, devlet yardımları, kamu alımları, ticari koruma araçları ve devlet tekelleri gibi konularda, mevzuatını, AB mevzuatına uyumlaştırması beklenmektedir.

2.10.3. Mevcut Durum

Yukarıda sayılan alanları da kapsayacak bir biçimde AB rekabet politikasına ve mevzuatına uyum açısından GB'nin kuruluşu ile önemli adımlar atılmıştır.

Rekabet Kurulu, gerek kanun gerekse 1/95 sayılı OKK ile öngörülen mevzuat uyumlaştırmasını sağlamak ve kanuna işlerlik kazandırmak amacıyla çeşitli konularda tebliğler yayımlamıştır:

Tablo 4
Rekabet Kurulu Tebliğleri

Tebliğ Tarihi	Tebliğ Konusu	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
01.01.1997	Rekabet Kurulu'ndan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ	12.08.1997	23078
01.02.1997	Anlaşmaların, Uyumlu Eylemler ve Teşebbüs Birliği Kararlarının Kanunun 10 uncu Maddesine Göre Bildiriminin Usul ve Esasları Hakkında Rekabet Kurulu Tebliği	12.08.1997	23078
01.03.1997	Tek Elden Dağıtım Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği (14.07.2002 tarihli, 24815 sayılı "Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği" ile yürürlükten kaldırılmıştır.)	04.09.1997	23100
01.04.1997	Tek Elden Satın Alma Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği (14.07.2002 tarihli, 24815 sayılı "Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği" ile yürürlükten kaldırılmıştır.)	09.09.1997	23105
01.05.1997	Rekabet Kurumu Teşkilatının Oluşturulduğuna İlişkin Tebliğ	04.11.1997	23160
01.06.1997	Rekabet Kurumu Teşkilatının Oluşturulmasından Sonra Teşebbüslerin ve Teşebbüs Birliklerinin 4054 Şayili Kanun'dan Doğan Hak ve Yükümlülüklerine İlişkin Tebliğ	11.11.1997	23167
01.07.1997	4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 16. ve 17. Maddelerinde Düzenlenmiş Olan İdari Para Cezalarının, 1997 Bütçe Yılı Sonuna Kadar Geçerli Olmak Üzere Artırımına İlişkin Tebliğ	15.11.1997	23171
01.01.1998	4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 16. ve 17. Maddelerinde Düzenlenmiş Olan İdari Para Cezalarının, 1998 Bütçe Yılı Sonuna Kadar Geçerli Olmak Üzere Artırılmasına İlişkin Tebliğ	19.01.1998	23235
01.02.1998	Rekabet Kurulu'ndan İzin Alınması Gereken Birleşme Ve Devralmalar Hakkındaki 1997/1 Sayılı Tebliğ'in 4 üncü Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ	26.03.1998	23298
01.03.1998	Motorlu Taşıtlar Dağıtım ve Servis Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği	01.04.1998	23304
01.01.2002	4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 16 ve 17'nci Maddelerinde Düzenlenmiş Olan İdari Para Cezalarının 31/12/2002 Tarihine Kadar Geçerli Olmak Üzere Artırıldığının Duyurulmasına İlişkin Tebliğ	07.02.2002	24664
30.05.2002	Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği*	14.07.2002	24815
03.02.2003	4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 16 ve 17'nci Maddelerinde Düzenlenmiş Olan İdari Para Cezalarının 31/12/2003 Tarihine Kadar Geçerli Olmak Üzere Artırıldığının Duyurulmasına İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2003/1)	25.02.2003	25031
14.08.2003	Araştırma ve Geliştirme Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği	27.08.2003	25212

Kaynak: RK

* Rekabet Kurulu, 14 Temmuz 2002 tarihinde, AB'deki dikey ilişkiler konusunda yapılan yeni düzenlemelere uyum sağlamak hedefi ile, "Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği"ni yayınlamıştır. Kurul, "Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği" ile, tek elden satın alma, tek elden dağıtım ve franchising anlaşmalarına ilişkin grup muafiyeti tebliğlerini yürürlükten kaldırmıştır. Rekabet Kurulu, işletmelere, dikey ilişkileri düzenleyen bu yeni tebliğe uyum sağlamaları için, Temmuz 2003 tarihine kadar, bir senelik bir geçiş süresi tanımıştır.

AB'nin diğ er blok muafiyet tüzüklerine paralel düzenlemelerin uygulamaya konulmasına devam edilmektedir. Rekabet Kurulu, bu çerçevede hazırlamış olduğu, "Araştırma ve Geliştirme Anlaşmaları'na İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğ Taslağı"nı internet sitesinde¹⁴ yayınlamıştır.

Patent, know-how, lisans, marka anlaşmalarına grup muafiyeti tanıyan teknoloji transferi ile ilgili tebliğ ve küçük ve orta ölçekli işletmelerin piyasalardaki rekabet açısından önemsenmeyecek derecede küçük etkiyi haiz bir takım anlaşma, uyumlu eylem ve uygulamalarının rekabet kurallarının uygulama alanı dışında tutulması ile ilgili tebliğ hazırlama çalışmaları sürdürülmektedir.

Dampingle ve sübvansiyonlu ithalata karşı korunma ile ilgili mevzuatı oluşturan 3577 sayılı "İthalatta Haksız Rekabetin   nlenmesi Hakkında Kanun", DT   Anlaşması ekinde yer alan damping ve sübvansiyona ilişkin anlaşmalar ve bu konudaki yeni AB Yönetmelikleri dikkate alınarak gözden geçirilmiştir. Mevcut kanunda bu esaslara göre değişiklik yapılmasına ilişkin 4412 sayılı kanun 21.7.1999 tarihinde kabul edilmiştir (25.7.1999 tarih ve 23766 sayılı Resmi Gazete).

Bahsedilen konuların DT   ile ilgili, tekstil ürünlerine 2005 yılına kadar kotaların aşamalı olarak kaldırılması, gümrük vergilerinin düşürülmesi, diğer tarife dışı engellerin kaldırılması ile serbest ticaret düzenine geçiş konusundaki y  k  ml  l  kleri, Gümrük Birliği ile, büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir. Uyum bağlamında, ayrıca, "kamu ihalelerine" ilişkin kanun yürürlüğe girmiştir.¹⁵

Türkiye'nin 1/95 sayılı OKK uyarınca üstlenmiş bulunduğu rekabet politikasına ve mevzuatına uyum y  k  ml  l  kleri kapsamında, kamu teşebbüsleri ve teşebbüs-
lere tanınan özel veya inhisarı hakların tabi olduğu kuralların, Topluluk mevzuatı ile uyumlu hale getirilmesi de kapsamaktadır. Konuyla ilgili detaylı inceleme, Bölüm 2.12'de ele alınacaktır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'deki özel veya inhisarı hak-
ka sahip kuruluşların ve tabi oldukları kuralların belirlenmesi için bir   n çalışma başlatılmıştır.

¹⁴ <http://www.rekabet.gov.tr/word/arge.doc>

¹⁵ Bu konu kamu ihaleleri bölümünde tekrar ele alınmaktadır.

1/95 sayılı OKK çerçevesinde, ticari nitelikli tüm devlet tekellerinin, AB Üye Devletleri ve Türkiye vatandaşları arasında, mevcut malların üretimi ve pazarlanması koşullarında ayrımcılık bulunmamasını temin edecek biçimde, yeniden düzenlenmesi yükümlülüğünü yerine getirmek açısından başlatılan çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çerçevede hazırlanan, 4619 Sayılı İspirto ve İspirtolu İçkiler İnhisarı Kanunu'nda Değişiklik Yapan Kanun, 20.1.2001 tarihli ve 24293 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu kanunla, 4250 sayılı yasa ile TEKEL'e verilmiş olan, alkollü içkilerin üretimi, dağıtımı, iç ve dış alımı ile fiyatlandırılması yetkisinde bazı düzenlemeler yapılarak, AB ülkesi ve Türk vatandaşları arasındaki ayrımcılık kaldırılmaya çalışılmıştır. Kamu sağlığı ve güvenliği açısından önem arz eden bu konuda serbestleşme, bir takvim içinde gerçekleştirilecektir. Bu çerçevede ayrıca gerek üretim, gerekse ithalat için belirli eşikler tespit edilmiş ve bu eşik değerlere ulaşan firmalara fiyatlarını belirleme yetkisi verilmiştir. Eşik değere kadar olan üretim ve ithalat, malın satışı, dağıtımı ve fiyatlandırılması, yine TEKEL Genel Müdürlüğü'nün yetkisinde olacaktır. Ancak eşik değer her yıl azaltılacaktır ve 5. yıl sonunda Bakanlar Kurulu kararıyla tümü ile kaldırılacaktır.

Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün yeniden yapılandırılması ile, tütün ve tütün mamulleri üretimine, iç ve dış alım ve satışına yönelik 4046 sayılı kanunda ve 233 sayılı kanun hükmünde kararnamede değişiklik yapılmasına dair 4733 sayılı kanun, 9.1.2002 tarihli ve 24635 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla bağımsız bir kurum oluşturularak, Tekel Genel Müdürlüğü'nün düzenleyici yetkileri bu kuruma devredilmektedir.

2002 yılından itibaren, tütün destekleme alımlarından vazgeçilerek, üretici tütününün yazılı sözleşme veya açık arttırma yöntemi ile alınıp satılması sistemine geçilmektedir. Yaprak tütün üretimi, belirlenen bölgelerde ve ekim belgesi alınması kaydıyla yapılacaktır. Tespit edilen miktarlarda mal teslimatı kurala bağlanmıştır. Belirlenen bölgelerin dışında ekim yapılması veya tespit edilen miktarların kabul edilebilir bir sebep olmaksızın yüzde onundan fazla veya az teslimat yapılması cezai müeyyidelerle engellenmektedir.

Tütün mamulleri üretimi kıstasları belirlenmiş ve bu kıstaslara uyanlara ürettikleri ürünleri serbestçe satabilme ve fiyatlandırabilme yetkisi tanınmıştır. Ayrıca tütün

mamulleri üretenler, ürettikleri markadan olmak üzere tütün ürünlerini ithal edebilecek, fiyatlandırabilecek ve satabilecektir.

Tütün, tütün mamulleri, alkol ve alkollü içkilerin dış ticaretine ilişkin usul ve esasları belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır.

Bunlara ek olarak, yurt içi şeker talebinin yurt içi üretimle karşılanmasına yönelik olarak, 4634 sayılı Şeker Kanunu 19 Nisan 2001 tarihinde ve lisans verme yetkisinin Ulaştırma Bakanlığından Telekomünikasyon Kurumu'na devredilmesine yönelik 4673 sayılı Kanun 23 Mayıs 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2.10.4. Türk Mevzuatında Yapılması Gereken Düzenlemeler

Öncelikli olarak, aşağıda belirtilen AB mevzuatına paralel düzenlemelerin yapılması hedeflenmektedir:

- Belirli kategorideki teknoloji transferi anlaşmaları alanında AB Antlaşması'nın 85(3). maddesinin uygulanması hakkında 31 Ocak 1996 tarihli, 240/96/EC sayılı AB Komisyonu Tüzüğü,
- Araştırma ve geliştirme anlaşmaları alanında, AB Antlaşması'nın 81(3). maddesinin uygulanması hakkında, 29 Ekim 2000 tarihli, 2659/2000 sayılı AB Komisyonu Tüzüğü,
- AB Antlaşması'nın 81(1). maddesi çerçevesinde, rekabeti önemli ölçüde kısıtlamayan önemsenmeyecek derecede küçük etkiyi haiz anlaşmalar ile ilgili Komisyon Bildirimi (*de minimis Notice*),
- Rekabet Kurumu'nun, önümüzdeki dönem içerisinde, "de minimis", "araştırma ve geliştirme" ve patent, know-how, lisans, marka anlaşmalarına grup muafiyeti tanıyan "teknoloji transferi"ne ilişkin tebliğleri.

2.11. Ticari Koruma Araçları

1/95 sayılı OKK uyarınca, Türkiye, AB'nin rekabet, devlet yardımlarının denetimi ve Tek Pazar hakkındaki diğer ilgili mevzuatına uyum sağladığı ölçüde taraflar arasındaki ticari koruma önlemlerinin kaldırılması öngörülmektedir. Türkiye ilgili mevzuata uyum sağlamadığı veya mevzuat hükümlerine aykırı davrandığı hallerde AB tek taraflı olarak gerekli gördüğü ticari koruma önlemlerini alabilecektir.

Ancak bu önlemler alınmadan önce, 1973 tarihli Katma Protokol'ün 47. maddesi çerçevesinde anti-damping soruşturmalarından önce erken uyarı sistemi tesis edi-

lecektir. Soruşturmalarda zarar tespit edilen hallerde, soruşturmanın sonuçlandırılmasında öncelik fiyat taahhütlerine verilecektir. Bu konuda AB, 1979-2001 tarihleri arasında Türkiye aleyhine 31 adet anti-damping soruşturması amıştır. 1989 tarihinde aılmış 1 adet anti-sübvansiyon soruşturması bulunmaktadır.

2.12. Kamu İşletmeleri ve Devlet Tekelleri

AB rekabet politikası, devlet ekonomik işletmelerinin ve devlet tekellerinin haklarını ve davranışlarını ele almaktadır. Türkiye'nin, GB'nin yrrllēēē girmesinden sonra bir yıl içinde, hkmete bazı kamu işletmelerine saēlanan inhisarı haklarla ilgili mevzuatını uyumlu hale getirmesi gerekmektedir. Bunun temelinde yatan anlayış, ticari nitelikte devlet tekellerinin, GB'nin devreye girmesini izleyen ikinci yılın sonunda mal üretimi ve pazarlaması uygulamaları aēısından ye devletler ile Türkiye'nin vatandaşları arasında ayırım yapılmamasıdır.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 41. maddesinin getirdiēēē yükümlülüklerin üstlenilmesi çerçevesinde, rekabet kurallarının kamu ya da özel olmalarına bakılmaksızın tüm teşebbüslere uygulanacaēēē öngörülmektedir. Bununla birlikte, 41. maddeye tam olarak uyum saēlanabilmesi için kendilerine özel veya inhisarı haklar verilmiş kamu teşebbüsleriyle ilgili düzenlemelerin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Kendilerine zel haklar verilmiş olan teşebbüslerin kanunlarını deēiřtirme yetkisi münhasıran bu kuruluşlara ya da bakanlıklara aittir. Rekabet Kurumu, yapılan deēiřikliklerin rekabet kurallarına uygun olup olmadıēēē hakkındaki görüşlerini, deēiřiklikleri içeren kanun taslaēēē üzerinde belirtir.

1/95 sayılı OKK'nın 42. maddesinin getirdiēēē ticari tekellerle ilgili yükümlülüklerin üstlenilmesi çerçevesinde, bazı devlet tekellerinin hukuki yapısı incelenmekte ve deēiřiklikler yapılmaktadır. Tekel Genel Mdrlēēē tarafından hazırlanan 4250 sayılı İşpirto ve İşpirtolu İçkiler İnhisarı Kanununda Deēiřiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı 11 Ocak 2001 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiştir. Diēer taraftan, 4955 sayılı Tütün ve Tütün Mamulleri Kanun yrrlēēē girmiştir.

2.13. Devlet Yardımları

Devlet Yardımlarıyla ilgili olarak 1/95 Sayılı OKK, Türkiye'nin GB yürürlüğe girmeden önce, tekstil ve giyim sektörüne yönelik bütün devlet yardım programlarını ilgili AB mevzuatıyla uyumlu hale getirmesini gerekli kılmaktaydı. 1995 sonunda AB Komisyonu'na bu sektörde artık hiç bir devlet yardımı biçimi bulunmadığını bildirmek suretiyle, Türkiye bu alandaki yükümlülüğünü yerine getirmiştir. Diğer sektörler bakımından değişiklikler yapması için, Türkiye'ye Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesinden itibaren iki yıl süre verilmişti. Bu alanda halen başka bir ilerleme AB Komisyonu'na bildirilmiş değildir.

2.13.1. Mevcut Durum

Türkiye'de devlet yardımları alanında birbirinden bağımsız olarak faaliyet gösteren bir çok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Yatırım yardımları (yerli ve yabancı) esas itibarıyla Hazine Müsteşarlığı tarafından uygulanmaktadır. Yatırımlarda devlet yardımları uygulamaları halen birden çok karar ve tebliğde yer alan usul ve esaslara göre yürütülmektedir. Yatırımlarda Devlet Yardımları Sisteminin ana dayanağı, halen yürürlükte olan 25.3.1998 tarih ve 23297 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan yatırımlarda devlet yardımları ve yatırımları teşvik fonu hakkında 23.02.1998 tarihli ve 98/10755 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'dır.

Yatırımlarda devlet yardımları sistemine dahil mevzuattan Genel Destek Sistemi (98/10755 sayılı Karar) ve KOBİ¹⁶ Destek Sistemi, ülke bazında uygulanan genel nitelikli destek sistemleridir. Bu sistemlerde bölgesel farklılıklar sadece desteklerin yoğunluğunu etkilemektedir. Diğer uygulamalar ise, sadece belirli bölgeleri kapsayan sistemlerden oluşmaktadır (Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri, depremde zarar görmüş iller gibi).

İhracat destekleri olarak yapılan yardımlar ise AB'nin "yatay yardımlar" başlığı altında topladığı nitelikteki yardımlardan oluşmakta ve esas itibarıyla Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yürütülmektedir. İhracat kredisi ve sigortası uygulamaları ise Eximbank tarafından yapılmaktadır. Ayrıca KOBİ sayılan firmalara Halk Bankası tarafından kredi verilmektedir.

Devlet Yardımlarının İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanunun Tasarısı Başbakanlığa gönderilmiştir.

16 KOBİ kapsamına imalat sanayinde faaliyet gösteren, işletmelerinde en fazla yüz elli işçi çalıştıran ve makine ve teçhizat bedelleri toplamı 100 Milyar Türk Lirası'nı aşmayan işletmeler dahil edilmiştir.

2.13.1.1. Yatırım Destekleri

Yukarıda sayılan vergi desteklerinin yanında 75 Milyar TL'ye kadar kısa ve orta vadeli yatırım ve işletme kredisi tahsis edilmektedir. Faiz oranı kalkınmada öncelikli yörelerde yüzde 20, diğer yörelerde ise yüzde 30'dur.

“Yatırımlarda Devlet Yardımları” başlığı altında uygulanmakta olan mevzuat iki ana başlık altında toplanmaktadır: Ülke bazında yapılan yatırımları kapsayan genel amaçlı uygulamalar ile bölgesel amaçlı uygulamalar.

a) Genel Amaçlı Uygulamalar

Genel teşvik mevzuatına yönelik hükümler, 25.3.1998 tarih ve 23297 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan yatırımlarda devlet yardımları ve yatırımları teşvik fonu hakkında 23.02.1998 tarihli ve 98/10755 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 6.5.1998 tarih ve 23334 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan yatırımlarda devlet yardımları ve yatırımları ve teşvik fonu esasları hakkında kararın uygulanmasına ilişkin 98/1 sayılı tebliğ çerçevesinde yürütülmektedir.

Genel teşvik mevzuatı yöresel ve sektörel ayırım içermeyen yatay ve genel bir mevzuattır. Bu mevzuat çerçevesinde sadece vergi muafiyet ve istisnaları bulunmaktadır. Diğer ülkelerde vergi mevzuatı içinde yer alan uygulamalar Türkiye’de teşvik mevzuatında derlenmektedir. Şu anda uygulanmakta olan destekler;

- Yatırım indirimi: Gelir ve kurumlar vergisinden indirim imkanı sağlamaktadır.
- Gümrük muafiyeti: Yatırım kapsamında yer alan makine ve teçhizata uygulanmaktadır (amortisman tabi yatırım malları) Bu muafiyet GB’den sonra anlamını büyük ölçüde yitirmiştir.
- KDV istisnası: Teşvik belgesi kapsamında yer alan makine ve teçhizata KDV istisnası uygulanmaktadır.
- Vergi resim harç istisnası: Kredi kullanımında ve sermaye artırımında tahakkuk eden damga vergisi ve harçlardan istisna imkanı sağlar. Bu uygulamanın amacı firmalara maddi anlamda gelir sağlamaktan ziyade bürokrasi ve zaman kaybının önlenmesidir. Bu istisnaların tutarı çok düşük orandadır.

b) Bölgesel Amaçlı Uygulamalar

Yarım kalmış veya işletme sermayesi yetersizliği nedeniyle faaliyete geçememiş yatırımların ekonomiye kazandırılmasına dair karar ile sağlanan teşvikler 5.3.1999

tarikh ve 23630 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 99/12474 sayılı Bakanlar Kurulu kararı gereği yürütölmektedir. Bu uygulama ile aşağıda sayılan geri kalmış illerde tamamlanamamış ya da tamamlanmış olup da işletme sermayesi temin edememiş işletmelerin bir an önce ekonomiye kazandırılması ve bölgede ekonomik canlılık sağlanması hedef olarak belirlenmiştir.

99/12477 sayılı karar ile Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Bayburt,Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkari, Hatay, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Ordu, Siirt, Sivas, şanlıurfa, Sımak, Tunceli, Van ve Yozgat illerinde imalat sanayi (çırçır ve paketleme yatırımları hariç), tarımsal sanayi, sağlık ve eğitim alanlarındaki yarım kalmış yatırımlar belirtilen kapsama alınmıştır. Her bir işletme itibarıyla en fazla 300 Milyar Türk Lirasına kadar yatırım ve/veya işletme kredisi tahsis edilmektedir.

2.13.1.2. Enerji Desteği

5.3.1999 tarih ve 23630 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan, enerji desteğine ilişkin 26.02.1999 tarih ve 99/12478 sayılı kararda yatırım teşvik belgeli işletmelere, yatırım tamamlandıktan sonra üç yıl süre ile birinci yıl yüzde 50, ikinci yıl yüzde 40, üçüncü yıl yüzde 25 oranında indirimli enerji verilmesi amaçlanmaktadır.

Buna göre, Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkari, Hatay Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Ordu, Siirt, Sivas, şanlıurfa, Sımak, Tunceli, Van ve Yozgat illerinde faaliyet gösteren firmalar kapsam dahilinde bulunmaktadır. Bu uygulama kapsamında yer alan iller, enerji sıkıntısının ve altyapı eksikliğinin yoğun olarak yaşandığı bölgeler olmalarının yanı sıra sosyal birçok sıkıntıya da sahiptir. Bu mevzuat, bölgedeki ekonomik ve sosyal istikrarın sağlanabilmesi ve ekonomik canlılığın temini için geçici olarak uygulanmaktadır.

2.13.1.3. Tabii Afetten Zarar Gören Yatırımların Ekonomiye Kazandırılması Çerçevesinde Destek

99/13717 sayılı karar kapsamında yürütölen bu uygulama ile depremden zarar görmüş işletmelerin yeniden faaliyete geçebilmeleri ve bölgede yeniden ekonomik hareketliliğin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu uygulamada, depremde hasar görmüş tesis ve makine ve teçhizatın yarısı kadar bir meblağın kredi olarak tahsisi öngörülmektedir.

2.13.1.4. İhracat Destekleri

1913 tarihli "teşvik-i sanayi kanunu muvakkati" sanayi işletmelerine hammadde ve makine ithalatında gümrük vergisi muafiyeti getirmiştir. İzmir İktisat Kongresi'nin ardından uyarlanan 1927 yılı "teşvik-i sanayi kanunu" ile milli sanayinin teşvik ve himayesi hedeflenmiştir. 1930'da ihracat teşvikleri ile ilgili "ticarete tağşişin yeri ve ihracatın murakabesi ve korunması" hakkındaki kanun 1936'da ek kanunla desteklenerek yürürlüğe konmuştur. 1940'da ihracat teşviklerine yönelik ilk düzenleme yapılmış, bu kanunla ihracatta muamele vergisi istisnasına başlanmıştır. 1963'de 2611 sayılı kanun ile ihracatta vergi iadesi yürürlüğe konmuştur. 1968'de kararname ile düşük faizli ihracat kredisi ve döviz tahsis uygulaması başlamıştır. 1970'de ise faiz farkı iadesi ve dövizlerden mahsup uygulamaları getirilmiştir.

1980'den sonra GATT standartlarına uygun hale getirilmesi için ihracat teşvik sistemi doğrudan teşvikler yerine dolaylı teşviklere kaydırılmıştır. İhracata parasal teşvikler yerine üretim ve yatırım safhasındaki teşvikler ile, ihracat kredi ve sigortası sistemi uygulamaya konulmuştur. 1980 sonrası ihracat teşvikleri 3 temel gruptan oluşmuştur:

- Doğrudan Parasal Teşvikler
- Finansal Teşvikler
- İhracata İlişkin Diğer Yasal ve Kurumsal Teşvikler

Türkiye'de halen uygulanmakta olan ihracatı destekleyici nitelikteki tedbirler şunlardır:

- Eximbank ihracat kredi ve sigortaları: Türkiye, bu konuda öngördüğü kurallara uyacak şekilde, ilgili mevzuatını yeniden düzenlemiştir. Zaten GB ile öngörülen yükümlülüklerden biri olan bu resmi destekli ihracat kredileri konusunda halen İhracat- 96/12 sayılı tebliğ doğrultusunda OECD koşulları ve AB kuralları çerçevesinde uygulama yapılmaktadır.
- Araştırma geliştirme (AR-GE) yardımı (98/10 sayılı tebliğ, RG 4.11.1998)
- Çevre maliyetlerinin desteklenmesi (97/5 ve 98/13 sayılı tebliğler, RG: 31.7.1997 ve 14.11.1998)
- Patent, faydalı model belgesi ve endüstriyel tasarım tescil yardımı (98/3 sayılı Tebliğ, RG: 27.2.1998)
- Uluslararası nitelikteki yurtiçi ihtisas fuarlarının desteklenmesi (95/7 sayılı tebliğ, RG: 1.6.1995)

- Yurtdışında ofis-mağaza açma, işletme ve marka tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi (97/9 ve 98/14 sayılı tebliğler, RG: 31.7.1997 ve 15.11.1998)
- Yurt Dışında Düzenlenen Fuar ve Sergilere Milli Düzeyde veya Bireysel Katılımın Desteklenmesi (95/6 ve 97/3 sayılı tebliğler, RG: 1.6.1995 ve 31.7.1997)
- İstihdam Yardımı (97/8 ve 2000/1 sayılı tebliğler, RG: 31.7.1997 ve 29.1.2000)
- Eğitim Yardımı (97/7 ve 2000/2 sayılı tebliğler, RG: 31.7.1997 ve 29.1.2000)
- İhracat Pazar Araştırması Desteği (97/6 ve 98/12 sayılı tebliğler, RG: 31.7.1997 ve 14.11.1998)
- Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Tanıtım ve Tutundurulması ile Türk Malı İmajının Yerleştirilmesine Yönelik Faaliyetlerin Desteklenmesi (2000/3 sayılı Tebliğ, RG: 29.1.2000)
- Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi (2000/5 sayılı tebliğ, RG 25.3.2000)

2.13.2. Türk Mevzuatında Yapılması Gereken Düzenlemeler

Türkiye, 1/95 sayılı OKK hükümleri gereği olarak beş yıl boyunca (bu sürenin uzatılabileceği öngörülmüştür) en az gelişmişlik düzeyinde sayılmıştır. Dolayısıyla yukarıda sayılan yardımları azami düzeylerde uygulayabilecektir. Kaldı ki, mevcut mevzuatın nesnel kıstasları temelinde değerlendirildiğinde de durum değişmemekte ve Türkiye üst düzeyde yardım izni alabilme konumunu elde edebilmektedir. Bununla birlikte, mevcut mevzuat hüküm ve kıstaslarının Türkiye’de geçerli olabilmesi için en kısa zamanda yukarıda adı geçen bölgesel yardım mevzuat ve tekniklerinin uyumlaştırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Türkiye’nin mevcut uygulamaları coğrafi esasa dayanmakla birlikte istatistiki coğrafi birimler, kıstaslar ve hesaplama teknikleri bakımından geniş bir uyum çalışması gereklidir.

Türkiye ayrıca, AB’nin hassas sektörlerinde yardımları kısıtlayıcı ve/veya yasaklayıcı hükümleri içeren mevzuatı da uygulamak durumundadır. "Yatay" nitelikli yardımlarla ilgili mevzuatımız halihazırda AB mevzuatına geniş ölçüde uyumlu hale getirilmiştir.

Türkiye, bir yandan uyguladığı yardımları AB kurallarına uygun hale getirirken, öte yandan AB Komisyonu’nun "izleme ve bilgilendirme" (monitoring and notification) ihtiyacını karşılayabilecek şekilde yeni bir yapı oluşturmak durumundadır.

Devlet yardımı uygulamalarıyla ilgili mevzuatta yapılması gerekenler iki ayrı bölüm olarak ele alınmalıdır. Devlet Yardımları uygulamasının birden çok bağımsız birim tarafından yürütülmesi dolayısıyla uygulama mevzuatı da ayrı ayrı çıkartılmaktadır. Bu nedenle, aynı konuda destekler içeren değişik mevzuatın bir araya getirilmesi ve yardım politikalarının birbirine uyumlu ve tamamlayıcı mahiyette olması gerekmektedir.

Konuyla ilgili bir diğer husus ise, mevcut durum itibarıyla uygulanan teşvik mevzuatının uluslararası anlaşmalarda ve AB mevzuatında yer alan rekabet ve devlet yardımları kistaslarına genel olarak aykırı olmadığı düşünülmeyle birlikte, uygulamaların ve sistemin tümünün AB'nin NUTs (bölgesel birimlerin ortak sınıflandırılması sistemi) esasına dayalı bölgesel mevzuatı zeminine oturtulması zorunludur. Kaldı ki, bu sistemin yerleştirilmesi sadece devlet yardımları uygulamaları için değil, ileride AB bütçesinden alınacak fonlar için de gereklidir. Dolayısıyla, bölgesel yapının yanı sıra, sektörel uygulamalar, ihmal edilebilir devlet yardımları "de minimis kuralı" yanında KOBİ'lere yönelik uygulamalar ile sosyal amaçlı uygulamaların AB müktesebatında yer alan sistem çerçevesinde yeniden ele alınması gerekmektedir.

Bu yaklaşım çerçevesinde hareket etmek suretiyle, Türk mevzuatının aşağıdaki birincil mevzuata ve gerek buna bağlı olarak ve gerekse münferiden oluşturulan ikincil mevzuat (aşağıda yer almamaktadır) ile uyumlaştırılması gerekmektedir.

- 80/723/EEC: Kamu teşebbüsleri ile üye devletler arasındaki mali ilişkilerin şeffaflığı hakkında 25 Haziran 1980 tarihli AB Komisyonu Yönergesi
- 90/684/EEC: Gemi inşasına yapılan devlet yardımları hakkında 21 Aralık 1990 tarihli AB Bakanlar Konseyi Yönergesi
- 3094/95/EC: Gemi inşasına yapılan devlet yardımları hakkında 22 Aralık 1995 tarihli AB Bakanlar Konseyi Yönetmeliği
- 2496/96/ECSC: Çelik endüstrisine devlet yardımlarında AB kurallarını tahsis eden 18 Aralık 1996 tarihli AB Komisyonu Yönetmeliği
- 994/98/EC: AB kurucu antlaşmasının 92. ve 93. maddelerinin belirli yatay devlet yardımı kategorilerine uygulanması hakkında 7 Mayıs 1998 tarihli AB Bakanlar Konseyi Yönetmeliği
- 1540/98/EC: Gemi inşasına yapılan devlet yardımlarına ilişkin yeni kurallar getiren 29 Haziran 1998 tarihli AB Bakanlar Konseyi Yönetmeliği

- 659/1999/EC: AB kurucu antlaşmasının 93. maddesinin uygulanmasına yönelik olarak ayrıntılı kurallar getiren 22 Mart 1999 tarihli AB Bakanlar Konseyi Yönetmeliği

2.13.2.1. Gerekli Kurumsal Değişiklikler

Devlet yardımları uygulamalarını yürüten birimlerin organizasyonu açısından da AB üyesi ülkeler ile Türkiye arasında idari yapıdan kaynaklanan sistem farklılıkları bulunmaktadır. AB'de yardım uygulamaları AB fonları, üye devletlerin merkezi idareleri ve yerel idarelerce yürütülmekte, ancak AB Komisyonu, üye devletlerdeki tüm yardım programı uygulamalarını bildirim ve onay safhasından başlayarak, programın neticelenme safhasına kadar izlemektedir.

Dolayısıyla üye devletlerde AB Komisyonu'nu daimi olarak bilgilendirecek bir örgüte, bir başka deyişle ulusal düzeyde oluşturulacak bir Devlet Yardımları İzleme ve Denetleme Kurumu'na (National State Aid Monitoring Authority) ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kurumun görevi, devlet yardımı uygulamalarının AB müktesebatında yer alan kıstaslara uygunluğunu değerlendirmek olacaktır.

Böylece, AB Komisyonu izleme ve denetim işlevini bu kuruluşu muhatap alarak sürdürebilecektir. Türkiye'de bu uygulamalar tamamen merkezi idare tarafından yapılmaktadır. Buradan hareketle görülmektedir ki, uyum sağlanması gereken mevzuat sadece uygulama kıstaslarını kapsamamaktadır. Devlet yardımları uygulama birimlerinin mevcut uygulamalarının denetimi, takibi ve sonuçlarının değerlendirilmesine yönelik AB tarafından talep edilen bilgilerin temini açısından idari, anlamda yeniden yapılanma gereklidir.

Oluşturulacak organ ya da kurum, devlet yardımları konusunda AB ile yürütülecek çalışmalarda mevzuat ve uygulama sonuçlarıyla ilgili gerekli bildirimlerin yapılması, bilgilendirme ve karşılıklı soruların yanıtlanmasında aktif olarak görev alacak, devlet yardımlarına yönelik GATT/DTÖ gibi uluslararası anlaşmalara, AB'de geçerli kural ve ilkelere uygunluğu sağlayacak, ülkemizin çıkarları doğrultusunda gerekli devlet yardımları politikasının oluşturulmasına katkı yapacak, uygulamaya yönelik yasal düzenlemelerin hazırlanmasında rol oynayacak ve uygulama sonuçlarını değerlendirecektir.

2.14. Kamu Alımları

Kamu Alımları Anlaşması'nın temel amacı, kendi ihtiyaçları için mal veya hizmet satın alırken, hükümetlerce yerli ve yabancı tedarikçiler arasında ayırım yapıl-

madan, ticari değerlendirmelerin gerektirdiği şekilde hareket edilmesi ve bu şekilde vergi gelirleri ve diğer kamu fonlarının daha etkin kullanılmalarının sağlanması yönündedir.

2.14.1. Mevcut Durum

Türkiye’de kamu alımları sistemini düzenleyen mevzuat, 1983 yılında yürürlüğe giren 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu (DİK) ve bu kanuna göre çeşitli tarihlerde ıkarılan Bakanlar Kurulu karar ve yönetmeliklerinden oluşmaktadır.

1999 Aralık tarihli Helsinki Avrupa Konseyi zirvesinde Türkiye’ye adaylık statüsü tanınması,önemli alanlarda Türkiye’nin AB mevzuatıyla uyum çalışmalarını hızlandırmıştır. Nitekim, Türkiye için hazırlanan ve 2001 tarihinde AB Resmi Gazetesinde yayımlanan Katılım Ortaklığı Belgesi ile Türkiye tarafından hazırlanan ve 24 Mart 2001 tarihli Türk Resmi Gazetesinde yayımlanan Avrupa Birliği Müktesebatının stlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programında kamu alımları konusundaki mevzuat uyumunun orta vadede tamamlanmasıngrlmektedir. Güçlü Ekonomiyeye Geçiş Programında da devlette şeffaflığı arttırmaya ve kamu finansmanını güçlendirmeye yönelik olarak DİK üzerinde düzenlemeler yapılmış, yeni tasarı 15 Ekim 2001 tarihinde TBMM’ye sunulmuş ve 22 Ocak 2002 tarihinde 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu (KİK) yürürlüğe girmiştir.

2003 yılında KİK’tenemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler; yerli istekli tanımının değiştirilmesi, yerli isteklilere fiyat avantajı tanınması ve müteahhitlik karnesinin kalkması gibi olumlu yenilikleri içermektedir. Bunların yanında, yeni düzenleme, her kurum ve sektörün tümden veya bazı işleri için çeşitli istisnalar getirmiş ve doğrudan temin usulüne ilişkin düzenlemenin yapısını karmaşıklaştırmıştır.

2886 sayılı DİK, yürürlüğe girdiği 1983 yılından bu yana değişikliğe uğradığı ve uygulaması hakkında Bakanlar Kurulu kararları ve ilgili bakanlıkların ikincil mevzuat düzenlemeleri yapılmasına rağmen uluslararası gelişmelere uyum sağlayamadığı için kamu harcamalarında etkinliği bozan unsurlardan biri haline gelmiştir. Bu çerçevede, kamu alım ihalelerinde etkinliği bozan yolsuzluk, siyasi himayecilik ve rekabeti bozan uygulamalara son verilmesine yönelik şeffaf, rekabetçi ve tedarikçilere eşit davranılan bir kamu alım sisteminin oluşturulması gerekmektedir.

KİK, Maliye Bakanlığı (MB) ve Bayındırlık ve İşkan Bakanlığı (BİB) işbirliğiyle, AB’ye uyum çalışmaları çerçevesinde hazırlanmıştır. Söz konusu kanunla, yukarıda

belirtildiği üzere AB yönergeleri ve UNCITRAL Model Kanunu¹⁷ düzenlemeleri önemli ölçüde esas alınarak, şeffaflık ve rekabet adına bir hayli köklü değişiklikler getirilmiştir. Özetle KİK, DİK'e göre daha şeffaf, rekabetçi ve icra edilebilir bir kamu alımları mekanizması sağlamaktadır.

AB yönergeleri (89/665/EEC), DTÖ Kamu Alımları Anlaşması (m. XX/6) ve UNCITRAL Model Kanunu (m. 52-57) uygulamaları çerçevesinde yetkili birimlerin kamu ihale kanunu uygulamalarını denetlemek ve şikayete konu ihale kararlarını gözden geçirip gerekli yaptırımları uygulamak amacıyla, ihale kararı alan yetkili birimlerden bağımsız bir Kamu İhale Kurumu oluşturulmaktadır.¹⁸

2.14.2. Türk Mevzuatında Yapılması Gereken Düzenlemeler

KİK'de; eşik değerler,¹⁹ alımın ilanı, şartnamelerin tasarımı, tedarikçilerin yeterliklerinin değerlendirilmesi ve alım usulleri AB yönergeleri ile, değerlendirme yöntemleri ve gözden geçirme mekanizması konuları ise UNCITRAL Model Kanun hükümleri ile paralellik göstermektedir.

KİK, AB yönergeleri ve UNCITRAL Model Kanunları gibi yapısal farklılık²⁰ gösteren iki farklı sistemi birleştirmeye çalışırken alım sürecinde bazı noktaları çelişkili ve belirsiz bırakmaktadır. Bu bağlamda, KİK'in, her iki sistemin ortak özelliği olan uluslararası ticaretin gelişimi yönünde yabancı katılım ve rekabeti mümkün olduğunca arttırmak amacıyla milliyet esasına dayalı ayrımcılık yapılmasını engelleyen düzenlemelere öncelik vermesi gerekmektedir.

17 Birleşmiş Milletler Teşkilatının bir organı olan UNCITRAL, uluslararası ticaret hukukunun uyumlaştırılması ve birleştirilmesine yardımcı olmak ve dolayısıyla uluslararası ticaretin gelişmesinde mevzuat yetersizliği ve/veya farklılıklarından (çatışmasından) kaynaklanabilecek gereksiz engelleri elimine edecek düzenlemeler yapmak amacıyla ihdas edilmiştir. UNCITRAL Model Kanunu, 5-23 Temmuz 1993 tarihleri arasında düzenlenen yirmialtıncı toplantısında kabul edilmiştir. Model Kanun, kamu alımları konusunda mevzuatı olmayan devletlerin kanun çıkarması ve onların da mevcut mevzuatını geliştirmesi aşamasında bir örnek oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır.

18 Kamu İhale Kurulu üyeleri 9 Mart 2002 tarihli ve 2002/3892 sayılı kararla atanmış, Kamu İhale Kurulunun Teşkilatı ile Kurum Personelinin Mali ve Sosyal Hakları ile Çalışma Usul ve Esasları hakkındaki Yönetmelik ile Kamu Kurumu İhale Yönetmeliği 20 Temmuz 2002 tarihli ve 24821 sayılı R.G.'de yayımlanmıştır.

19 Eşik değerlerle ilgili düzenleme konusunda TBMM Genel Kurulu'nda yapılan değişikliğin, AB mevzuatına uyumlu olmaması nedeniyle, KİK, 4761 sayılı kanunla değiştirilmiş ve eşik değerler AB normlarına uygun hale getirilmiştir.

20 AB yönergeleri uluslararası (bölgesel) bir kamu alımı sistemine eşgüdüm sağlamayı hedeflerken UNCITRAL Model Kanunu ulusal bir kamu alım sisteminin oluşturulmasını ön planda tutmaktadır. Bu çerçevede, AB yönergeleri üye devletlerin kamu alımları sisteminin çerçevesini belirlemeye çalışırken ve bu çerçevede kalmak kaydıyla ayrıntılı düzenleme yapma hakkını üye devletlere bırakırken, UNCITRAL kamu alımları sürecinde daha ayrıntılı düzenlemeler getirmektedir.

B Ö L Ü M

AB'YE UYUM SÜRECİNDE
GÜMRÜK BİRLİĞİNİN YERİ

3. AB'YE UYUM SÜRECİNDE GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN YERİ

3.1. GB'nin Kopenhag Kistaslarına Uyum Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye'nin, Gümrük Birliği sonucunda, ekonomik boyutta bütünleşme çerçevesinde mevzuat uyum çalışmalarına diğer aday ülkelerden daha ileri bir aşamadan başladığı görülmektedir. Bu durum, AB yetkilileri tarafından da çeşitli platformlarda dile getirilmiş, müzakerelere başladıktan sonra Türkiye'nin göreceli olarak hızlı ilerlemesinin beklendiği vurgulanmıştır. Türkiye'nin GB süreci ile diğer aday ülkelerle karşılaştırıldığında kazanmış olduğu bir önemli ayrıcalık da mevzuat uyum çalışmalarının hazırlık aşamasına ilişkin deneyim edinmiş olmasıdır. Bununla birlikte müzakere aşamasında olmayan tek aday ülke olarak Türkiye'nin, GB sürecinde uyum çalışmalarını gerçekleştirmek yönünde yakaladığı ivmeyi kaybetmemek için önümüzdeki dönemde çaba göstermesi gerekmektedir. Türkiye AB müktesebatına ilişkin aşağıda sıralanan mevzuat başlıklarına GB nedeniyle, büyük ölçüde uyum sağlamıştır.

- 1. Malların Serbest Dolaşım
- 5. Şirketler Hukuku
- 6. Rekabet
- 23. Tüketici Hakları ve Sağlığının Korunması
- 25. Gümrük Birliği
- 26. Dış İlişkiler
- 30. Kurumsal yapı

3.2. GB'nin AB'ye Uyum Süreci Açısından Sağladığı Avantajlar

Türkiye'nin 1/95 sayılı OKK kapsamında GB'yi gerçekleştirmiş olması, gerek AB'ye üyelik sürecinde kazanılan tecrübeler gerekse uluslararası normlara uygun bir Türk dış ticaret politikası geliştirilmesi açısından önemlidir. Kazanılmış olan tecrübenin sadece AB'ye uyum açısından değil bunun da ötesinde küresel değerlerin benimsenmesi ve bu değerlerle işleyen bir sistemin kurulmasında da katkıları vardır.

3.2.1. Mevzuat Uyum Açısından Sağladığı Avantajlar

Öte yandan, gümrük idarelerinin modernleştirilmesine yönelik çalışmalar, büyüyen dış ticaret hacminin gerektirdiği denetim işlemlerinin de daha etkin yerine getirilmesi ve gümrük idarelerinin yasadışı işlemleri tespit ederek engellemesinde belirgin bir iyileşme yaratmıştır. Gümrük vergileri ile ilgili düzenlemelerin yanı sıra, AB'nin gümrük konusundaki kanun yönetmelik ve idari tasarruflarına uyum sağlanmasını hükme bağlayan OKK ile Türkiye, AB'nin gümrük kodunu oluşturan 2913/92 ve 2454/93 sayılı iki tüzüğünü kendi mevzuatına aktarmayı üstlenmiştir. Dört yıllık bir gecikme sonucunda 5 Şubat 2000 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren 4458 sayılı gümrük kanunu ile Türkiye bu yükümlülüğünü yerine getirmiş, malların menşee, gümrük değeri, GB alanına giriş ve çıkışlar, gümrük işlemlerine ilişkin AB gümrük koduna uyum sağlanmıştır.

3.2.2. İdari Kapasitenin Geliştirilmesine Katkıları

GB'nin gündeme gelmesiyle birlikte AB mevzuatının etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak üzere bağımsız nitelikteki kurulların oluşturulması ve kurumsal bazı gelişmeler gündeme gelmiştir.²² Bu bağlamda, bazı kurulların oluşumu ile ilgili çalışmalar hala devam etmektedir.

22 Rekabet Kurulu, Patent Kurulu, Türkiye Akreditasyon Konseyi, Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları ve Tüketicinin Korunması Alanında İhtisas Mahkemeleri, Kamu İhaleleri Üst Kurulu, Devlet Yardımlar Üst Kurulu, Merkez Bankası'nın bağımsızlığının sağlanması, Türk Gümrük İdaresi teşkilat ve altyapısının AB sistemine uyumlu hale getirilmesi

B Ö L Ü M 4

AB'YE UYUM SÜRECİNDE GÜMRÜK BİRLİĞİNİN ETKİLERİ

4. AB'YE UYUM SÜRECİNDE GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN ETKİLERİ

4.1. Dış Ticaret Hacmine Etkileri

4.1.1. AB ile olan Dış Ticaret Hacminde Değişiklikler

1971-2001 yılları arasında AB ile olan ticari ilişkilerimizdeki gelişmeler aşağıdaki tablo ve grafiklerde görülmektedir.

Bu tablo ve grafiklere göre Türkiye-AB ticaretinin gelişimini 3 ayrı dönem içinde incelemekte yarar vardır:

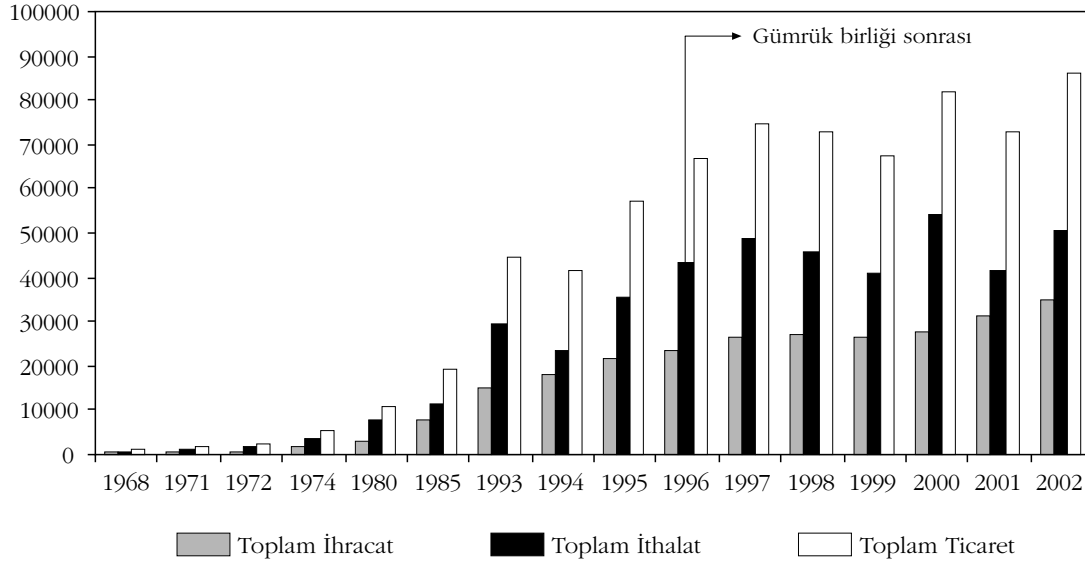
- 1980 öncesi
- 1981-1995 GB öncesi
- 1996-2002 GB sonrası

Tablo 5
Türkiye-AB Ticareti Gelişimi

Yıllar	Türkiye'nin toplam dış ticareti (Milyon \$)			Türkiye'nin AB ile olan ticareti (Milyon \$)			AB'nin Türkiye'nin toplam ticaretindeki payı (%)		
	İhracat	İthalat	Hacim	İhracat	İthalat	Hacim	İhracat	İthalat	Hacim
1968	496	764	1260	226	393	619	45.4	51.4	49.1
1971	676	1171	1847	329	582	911	48.7	49.7	49.3
1972	885	1563	2448	428	851	1279	48.4	54.5	52.2
1974	1532	3778	5310	761	1748	2509	49.7	46.3	47.2
1980	2910	7909	10819	1300	2360	3660	44.7	29.8	33.8
1985	7958	11343	19301	3204	3895	7099	40.3	34.3	36.7
1993	15348	29429	44777	7289	10950	18239	47.5	37.2	40.7
1994	18105	23270	41375	8269	10279	18548	45.6	44.2	44.8
1995	21636	35707	57343	11078	16760	27938	51.2	47.2	48.7
1996	23224	43626	66850	11548	23138	34686	49.7	53	51.9
1997	26261	48559	74820	12248	24870	37118	46.6	51.2	49.6
1998	26974	45921	72895	13498	24075	37573	50	52.4	51.5
1999	26588	40692	67280	14333	21419	35752	53.9	52.6	53.1
2000	27485	54149	81634	14352	26388	40740	52.2	48.7	49.9
2001	31334	41399	72733	16118	18280	34398	51.4	44.2	47.3
2002	35081	50832	85913	18059	23124	41183	51.5	45.5	47.9

a. 1980'li yıllara kadar Türkiye, içe dönük ve ithal ikamesi yönündeki ekonomik politikaları nedeniyle tüm dış ticareti çok düşük rakamlarda seyretmekteydi (Bkz. Grafik 1).

Grafik 1
Türkiye'nin Toplam Ticareti

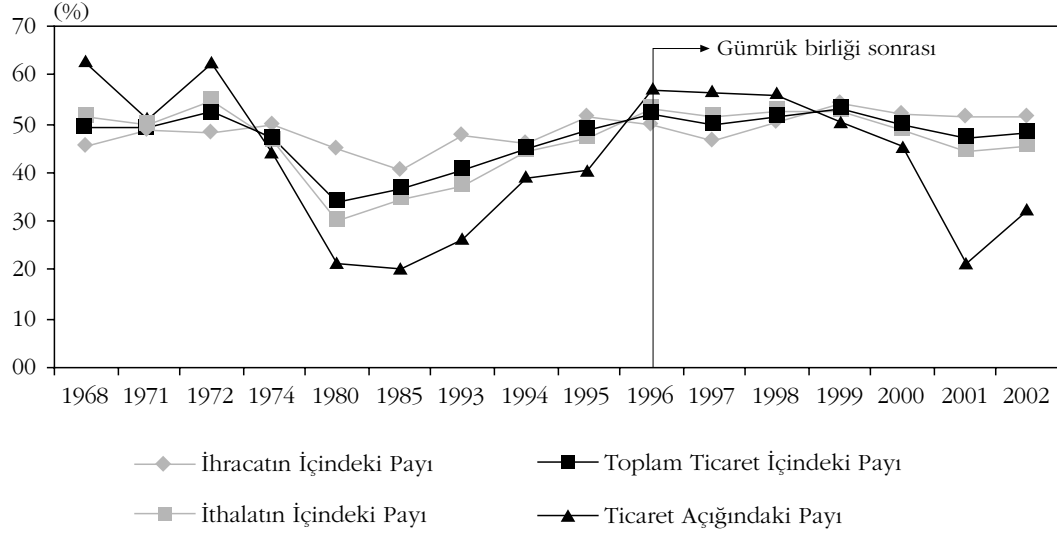

Bu nedenle, toplam ticaret hacmi 1980 yılında 10.8 milyar dolara ancak ulaşırken AB ile olan ticaret hacmi ise 3.7 milyar dolar ile toplam ticaret hacminin %33'ünü oluşturmuyordu. Bu oran, 1970'li yıllarda %50 seviyelerinde iken Türkiye'nin toplam ticaret hacmi 2 milyar dolar seviyesindeydi.

- 1974 petrol krizinden sonra AB'nin toplam ticaretimizdeki payında düşüş gözlemlenmiştir. AB'nin ticaret payındaki azalmanın asıl sebebi, AB'nin ithalatımızdaki payının 1974'deki %50 seviyelerinden 1980'de %30'lara gerilemesidir (Bu dönemde, Türkiye'nin en büyük ithalatı petrol ürünleri olduğundan ithalat yapısında bu gelişme olmuştur).

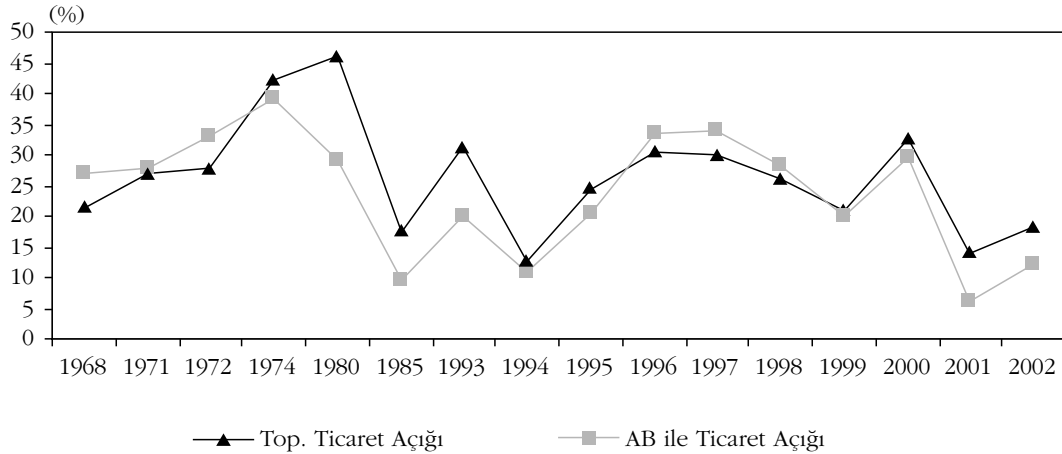
- İthalat payındaki bu gerileme ihracatta aynı şekilde gerçekleşmemiş, AB'ye olan ihracatımız toplam ihracat içerisindeki %45 seviyesini korumuştur. Bu da, 1980 yılında AB ile ticaret açığımızın toplam ticaret açığı içerisindeki payının %21 gibi rekor düzeyde düşük gerçekleşmesine sebep olmuştur (Bkz. Grafik 2).

Grafik 2
AB'nin Türkiye'nin Toplam Ticaretindeki Payı

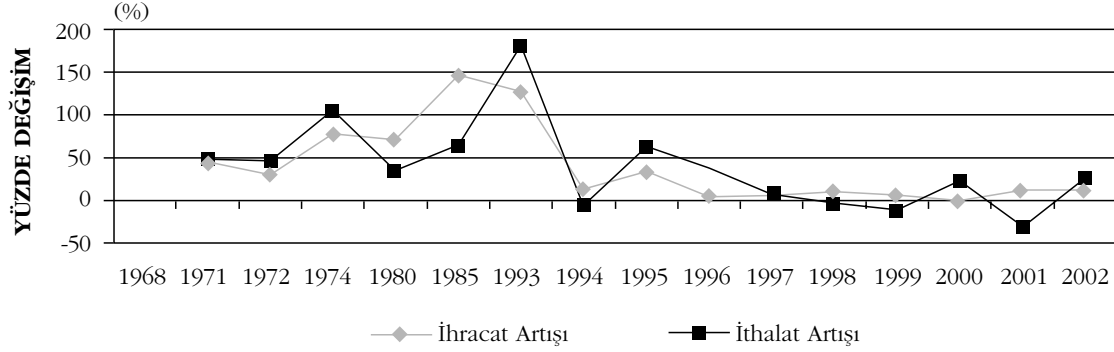
- Aynı dönemde Türkiye'nin ticaret dengesini incelediğimizde, 1980 yılında Türkiye'nin 1974 krizinden başlayarak artan ticaret açığının toplam ticaretine oranının %46 gibi rekor bir seviyeye ulaştığını ancak AB ile olan ticaretinde, ithalattaki payının azalması nedeniyle, ticaret açığının %29'da kaldığını görüyoruz (Bkz. Grafik 3).

Grafik 3
Gümrük Birliği Öncesi ve Sonrası Dış Ticaret Açık Yüzdeleri

- AB'yle ticaret hacmimiz 1970'den 1980'e kadar yılda ortalama %15 oranında artarken, ihracat ve ithalatımız bu artışa paralel seyretmiştir (Bkz. Grafik 4 Tablo 6).

Grafik 4
AB ile Ticaretin Değişimi

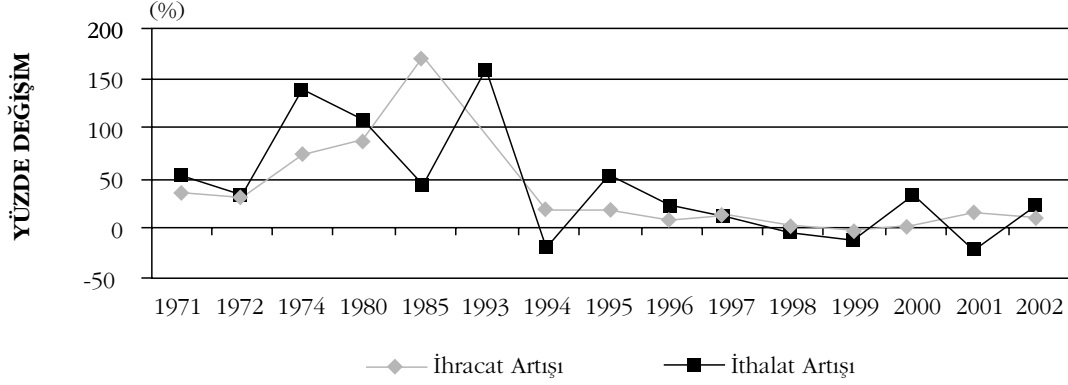
Tablo 6
Yıllara Göre Ticaret Hacmindeki Değişmeler

	Türkiye Toplamı	AB	Türkiye Toplamı	AB	Türkiye Toplamı	AB Toplam
Yıllar	İhracat Artışı (%)	İhracat Artışı (%)	İthalat Artışı (%)	İthalat Artışı (%)	Ticaret Artışı (%)	Ticaret Artışı (%)
1968						
1971	36,3	45,6	53,3	48,1	46,6	47,2
1972	30,9	30,1	33,5	46,2	32,5	40,4
1974	73,1	77,8	141,7	105,4	116,9	96,2
1980	89,9	70,8	109,3	35,0	103,7	45,9
1985	173,5	146,5	43,4	65,0	78,4	94,0
1993	92,9	127,5	159,4	181,1	132,0	156,9
1994	18,0	13,4	-20,9	-6,1	-7,6	1,7
1995	19,5	34,0	53,4	63,1	38,6	50,6
1996	7,3	4,2	22,2	38,1	16,6	24,2
1997	13,1	6,1	11,3	7,4	11,9	7,0
1998	2,7	10,2	-5,4	-3,1	-2,6	1,2
1999	-1,4	6,2	-11,4	-11,0	-7,7	-4,8
2000	3,4	0,1	33,1	23,2	21,3	14,0
2001	14,0	12,0	-23,5	-31,6	-10,9	-15,6
2002	14,1	12,0	23,7	26,5	19,6	19,7

Kaynak : **DİE**

- Aynı dönemde Türkiye'nin ithalatı yılda ortalama %25 artarken ihracatı da %17 oranında arttığı için 1980 yılına gelindiğinde rekor dış ticaret açığı oluşmuştur (Bkz. Grafik 5 - Tablo 6).

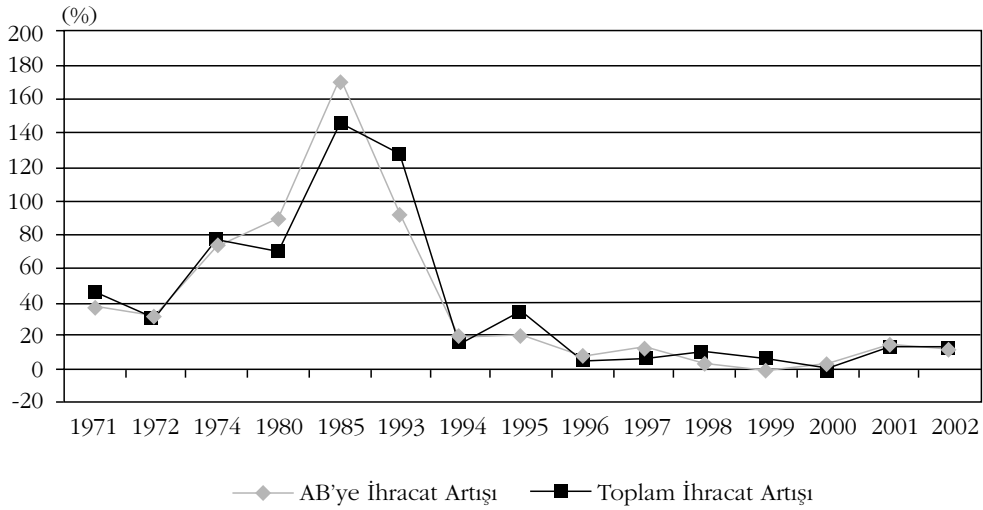
Grafik 5
Türkiye'nin Yıllara Göre
Toplam Dış Ticaretinin Değişmesi

b. 1980'den – 1995 GB öncesine kadar Türkiye'nin dışa açılma atılımını yaptığı dönemde;

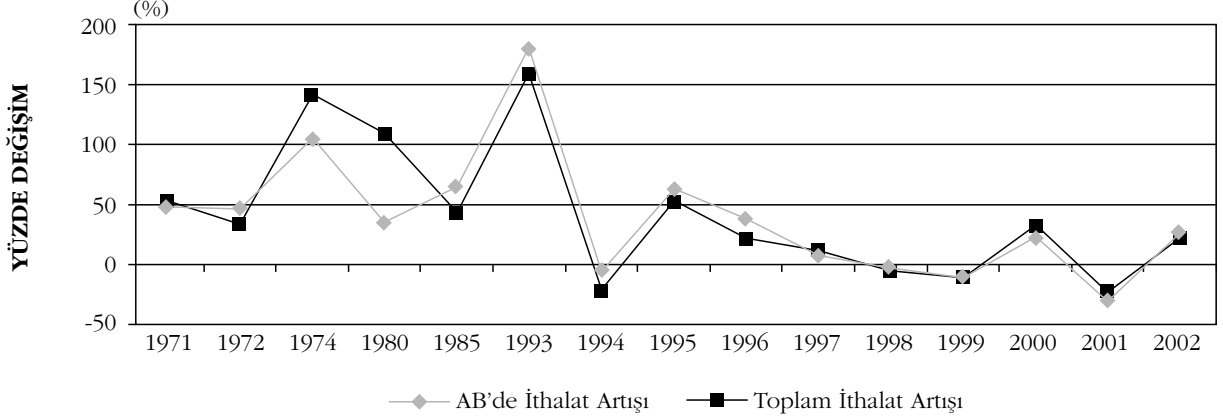
- Türkiye'nin ihracatı yılda ortalama %15 artarken, AB'ye olan ihracat da %16 oranında artmıştır (Bkz. Grafik 6).

Grafik 6
Türkiye'nin AB'ye Olan İhracatının
Yıllara Göre Değişimi

- Türkiye'nin ithalatı %12 artarken, AB'den ithalatımız %15 oranında artmıştır (Bkz. Grafik 7).

Grafik 7
Türkiye'nin AB'ye Olan İthalatının Yıllara Göre Değişimi

Türkiye'nin AB'yle ticareti 1980'den sonra genel dış ticaretine tamamen paralel bir seyir izlemiştir.

- 1980 yılında %46 gibi rekor bir açık veren Türkiye'nin dış ticaret dengesi 1985 yılına kadar %17.5'e gerilemiş, daha sonra inişli çıkışlı bir dönem geçirmiş, ve Gümrük Birliği öncesi %25 seviyesine ulaşmıştır. Aynı dönemde AB'yle olan ticaret açığımız %29 iken %9.7'e gerilemiş daha sonra GB öncesi %20 seviyesine çıkmıştır (Bkz. Grafik 3).

c. GB'den sonra 1996'dan itibaren;

- AB ile ticaret gelişmesi tamamen genel dış ticaret gelişmesine paralel olmuştur. AB ticaret açığı 1996 yılından 1999 yılına kadar genel dış ticaret açığının 3-5 puan üzerinde seyrederken 1999 yılından itibaren durum tersine dönmüş ve AB ticaret açığı toplam ticaret açığının 3-4 puan altına inmiş, 2001 yılında %5.8 gibi rekor bir düzeye düşmüştür (Bkz. Grafik 3).

- Bu gelişmede, AB'ye olan ihracatımız bir süreklilik arzederken ithalatımızın inişli çıkışlı bir seyir izlemesi önemli rol oynamıştır. (Bkz Tablo 6 - Grafik 7)

- GB sonrası ithalatımızda AB'nin payı %47'den %53'e çıkmış ancak bu oran 2001'de %44'e gerilemiştir. Aynı dönemde AB ile ticaret açığımız %20.4'den %33.4'e çıkmış fakat daha sonra 2001'de %5.8'e düşmüştür. Genel dış ticaret açığımız bu dönemde ise %24.5'den %30.5'e çıkmış daha sonra %13.8'e düşmüştür (Bkz. Tablo 5).

Sonuç olarak, Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin toplam ticaret hacmini arttırıcı bir etkisi olmuş iddia edildiği gibi Gümrük Birliği sonucu Türkiye'nin dış ticaret açığı büyümemiştir. AB Türkiye'nin dış ticaretinde her zaman çok önemli bir paya sahip olmuş, bu oran GB öncesi %48 gibi iken, GB sonrası da aynen devam etmiş ve %50 oranına ulaşmıştır.

Türkiye'nin dış ticaret dengesini etkileyen en önemli unsur Gümrük Birliğinden ziyade döviz kuru, faiz ve uluslararası ekonomik gelişmeler olmuştur. Zira yukarıdaki tüm grafiklerde 1974 Petrol Krizi, 1980'deki kur ayarlamaları, 1994 Finans Krizi, 1999 Rusya ve Uzakdoğu Krizi, 2001 Serbest Kur politikalarının sonuçları açıkça görülmektedir.

4.1.2. AB ile Olan Dış Ticaretinde Sektörel Değişiklikler

Tablo 7
Türkiye'nin AB ile Ticaretinin Sektörel Dağılımı

İHRACAT

(Milyon \$)

Yıl	Tarım			Tekstil ve konfeksiyon			Demir-Çelik (72-73)			84, 85 ve 87. Fasıllar			Sanayi Ürünleri (diğer)			Toplam
	Değer	Pay (%)	Değişim (%)	Değer	Pay (%)	Değişim (%)	Değer	Pay (%)	Değişim (%)	Değer	Pay (%)	Değişim (%)	Değer	Pay (%)	Değişim (%)	
1993	1.457	19,2	---	3.831	50,4	---	133	1,8	---	608	8,0	---	1.568	20,6	---	7.599
1994	1.737	20,1	19,2	4.150	48,1	8,3	293	3,4	120,1	782	9,1	28,5	1.672	19,4	6,6	8.635
1995	1.965	17,7	13,1	5.353	48,3	29,0	505	4,6	72,0	1.239	11,2	58,4	2.017	18,2	20,6	11.078
1996	1.854	16,1	-5,6	5.660	49,0	5,7	421	3,6	-16,7	1.505	13,0	21,4	2.110	18,3	4,6	11.549
1997	2.037	16,6	9,9	5.930	48,4	4,8	622	5,1	48,0	1.550	12,7	3,0	2.109	17,2	0,0	12.248
1998	1.941	14,4	-4,7	6.464	47,9	9,0	703	5,2	13,0	2.083	15,4	34,4	2.307	17,1	9,4	13.498
1999	1.901	13,2	-2,1	6.363	44,3	-1,6	818	5,7	16,4	2.705	18,9	29,9	2.562	17,9	11,0	14.348
2000	1.538	10,6	-19,1	6.469	44,6	1,7	908	6,3	10,9	2.865	19,7	5,9	2.730	18,8	6,6	14.510
2001	1.674	10,4	8,9	6.699	41,6	3,6	997	6,2	9,9	3.754	23,3	31,0	2.993	18,6	9,6	16.118
2001*	1.565	10,5		6.173	41,5		924	6,2		3.446	23,2		2.753	18,5		14.861
2002*	1.479	9,0	-5,5	6.939	42,4	12,4	809	4,9	-12,4	4.327	26,4	25,6	2.806	17,2	1,9	16.360

* Ocak - Kasım

Kaynak : **DTM**

İTHALAT

Yıl	Tarım			Tekstil ve konfeksiyon			Demir-Çelik (72-73)			84, 85 ve 87. Fasıllar			Sanayi Ürünleri (diğer)			Toplam
	Değer	Pay (%)	Değişim (%)	Değer	Pay (%)	Değişim (%)	Değer	Pay (%)	Değişim (%)	Değer	Pay (%)	Değişim (%)	Değer	Pay (%)	Değişim (%)	Değer
1993	340	2,4	---	575	4,1	---	1.679	12,1	---	5.958	42,9	---	5.324	38,4	---	13.875
1994	229	2,1	-32,6	501	4,6	-12,9	1.353	12,4	-19,4	4.375	40,1	-26,6	4.457	40,8	-16,3	10.915
1995	790	4,7	245,1	828	4,9	65,4	1.852	11,0	36,8	6.617	39,2	51,2	6.774	40,2	52,0	16.861
1996	675	2,9	-14,5	1.379	6,0	66,5	2.081	9,0	12,4	10.155	43,9	53,5	8.848	38,2	30,6	23.138
1997	512	2,1	-24,1	1.611	6,5	16,8	1.873	7,5	-10,0	11.751	47,2	15,7	9.123	36,7	3,1	24.870
1998	477	2,0	-6,8	1.425	5,9	-11,5	1.466	6,1	-21,7	11.696	48,6	-0,5	9.011	37,4	-1,2	24.075
1999	489	2,3	2,5	1.318	6,2	-7,5	943	4,4	-35,7	10.428	48,7	-10,8	8.223	38,4	-8,7	21.401
2000	479	1,8	-2,0	1.411	5,3	7,1	1.332	5,0	41,3	13.694	51,5	31,3	9.694	36,4	17,9	26.610
2001	304	1,7	-36,7	1.280	7,0	-9,3	1.004	5,5	-24,6	7.736	42,3	-43,5	7.957	43,5	-17,9	18.280
2001*	297	1,8		1.210	7,2		927	5,5		7.014	41,9		7.290	43,6		16.738
2002*	404	2,0	36,0	1.458	7,2	20,5	1.220	6,1	31,6	8.315	41,3	18,5	8.721	43,3	19,6	20.118

* Ocak - Kasım

Kaynak : **DTM**

Tarım sektörü: Tarım ürünleri ihracatımızın toplam AB'ye ihracat içerisindeki payı 1996 yılına kadar % 19-20'lerde iken, 1996 yılından itibaren düşüşe geçerek % 16 sonra %14 ve 2001 sonunda da % 10'lara kadar gerilemiştir. Ancak genel AB ihracatımız içerisindeki pay düşmesine rağmen, parasal değer olarak yaklaşık aynı seviyelerde kalmıştır. İthalatta ise, 1993'te %32.4 , 1995'te 4.7 olan pay 2001 sonunda % 1,7'lere gerilemiştir. Buna paralel olarak parasal değerde de bir düşüş yaşanmaktadır.

Tekstil ve Konfeksiyon: Parasal değer olarak sürekli bir artış içerisinde olmasına rağmen ihracat içerisindeki payı %48-50'lerden % 41'lere kadar gerilemiş durumdadır. İthalatta ise, parasal değerinin inişli çıkışlı olmasına rağmen, ithalat içerisindeki payı %1 ile 2 seviyelerinde artmıştır.

Demir-Çelik: İhracattaki payını artırırken parasal değer olarak da artış içerisinde olan demir-çelik sektörü, ithalatta da 1996 ve önceki yıllara göre düşüş kaydetmiştir.

84-85 ve 87 no'lu Fasıllar: AB'ye yapılan toplam ihracat içerisindeki payı sürekli olarak artmıştır (%8'lerden %23'lere). Aynı ölçüde parasal değer olarak da 1995 yılına göre 2 kat 1994 yılına göre de 3,8 kat artış göstermiştir. İthalatta ise inişli çıkışlı bir yapı gözlenmektedir. 1995 yılında 6.617 milyon dolar ile % 39.2 payı olan bu sektör 2001 sonunda 7.736 milyon dolar ile % 42.3'lük bir paya sahip olmuştur.

Diğer Sanayi Ürünleri: AB'ye yapılan genel ihracat içerisindeki payı %17 ile %20 aralığında olan bu sektör parasal değer olarak da artış içerisinde. İthalatta ise genel artışa bağlı olarak oransal olarak artış olmasa da parasal değer olarak artış göstermiştir.

4.1.3. AB ile Olan Dış Ticaretin Mal Gruplarına Göre Etkisi

Tablo 8
Türkiye - AB Ticaret (Mal Gruplarına Göre)

İHRACAT

(Milyon \$)

Yıl	Yatırım			Ara Malı			Tüketim			TOPLAM
	Değer	Pay (%)	Değişim%	Değer	Pay (%)	Değişim%	Değer	Pay (%)	Değişim%	
1994	252	2,9	----	2.805	32,5	---	5.577	64,6	---	8.635
1995	318	2,9	26,2	3.528	31,8	25,8	7.232	65,3	29,7	11.078
1996	396	3,4	24,5	3.727	32,3	5,6	7.425	64,3	2,7	11.549
1997	423	3,5	6,8	4.105	33,5	10,1	7.721	63,0	4,0	12.248
1998	489	3,6	15,6	4.612	34,2	12,4	8.397	62,2	8,8	13.498
1999	631	4,4	29,0	4.981	34,7	8,0	8.737	60,9	4,0	14.348
2000	666	4,6	5,5	5.203	35,9	4,5	8.631	59,5	-1,2	14.510
2001	960	6,0	44,1	5.751	35,7	10,5	9.359	58,1	8,4	16.118
2001*	854	5,7		5.374	36,2		8.623	58,0		14.861
2002*	1051	6,4	23,1	5.095	31,1	-5,2	10.196	62,3	18,2	16.360

* Ocak - Kasım

Kaynak : **DTM**

Türkiye - AB Ticaret (Mal Gruplarına Göre)

İTHALAT

Yıl	Yatırım			Ara Malı			Tüketim			TOPLAM
	Değer	Pay (%)	Değişim%	Değer	Pay (%)	Değişim%	Değer	Pay (%)	Değişim%	
1994	3.209	29,4	---	6.912	63,3	---	795	7,3	---	10.915
1995	4.831	28,7	50,5	10.539	62,5	52,5	1.491	8,8	87,5	16.861
1996	7.388	31,9	52,9	12.880	55,7	22,2	2.870	12,4	92,5	23.138
1997	7.327	29,5	-0,8	14.009	56,3	8,8	3.535	14,2	23,2	24.870
1998	7.182	29,8	-2,0	13.270	55,1	-5,3	3.622	15,0	2,5	24.075
1999	6.069	28,4	-15,5	11.823	55,2	-10,9	3.525	16,5	-2,7	21.401
2000	7.254	27,3	19,5	14.116	53,0	19,4	5.114	19,2	45,1	26.610
2001	4.317	23,6	-40,5	11.168	61,1	-20,9	2.595	14,2	-49,3	18.280
2001*	3.901	23,3		10.304	61,6		2.361	14,1		16.738
2002*	4.435	22,0	13,7	12.634	62,8	22,6	2.784	13,8	17,9	20.118

* Ocak - Kasım

Kaynak : **DTM**

Türkiye'nin AB ile olan dış ticareti mal grupları ile yukarıda yer alan tabloda verilmektedir. Bu tabloların incelenmesinden aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır:

- Tüketim malları, Türkiye'nin AB'den gerçekleştirdiği ithalatı içinde küçük bir yer tutmaktadır. AB'den gerçekleştirilen ithalat içinde tüketim malları ithalatının payı 1994 yılı öncesinde %7,3 iken, 2000 yılı verileri ile bu oranın %19,2 yükselmiş olduğu izlenmektedir.²³ 2001 yılı itibarıyla bu oran %14,2 olarak gerçekleşmiştir.

- Türkiye'nin AB'den gerçekleştirdiği ithalat içinde yatırım mallarının payı 1995 yılı itibarıyla % 28,7 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran 2001 yılı verileri ile %23,6'a gerilemiş, kriz dönemi olan 1999-2000 yıllarında ise sırasıyla % 28,4 ve % 27,3 olarak gerçekleşmiştir. GB'nin oluşturulması ile birlikte Türkiye'nin AB'den gerçekleştirmiş olduğu yatırım malı ithalatında önemli bir değişikliğin olmadığını söylemek mümkündür.

- Türkiye'nin AB ile gerçekleştirdiği ithalat içinde ara mallarının payı 1995 yılı itibarıyla %62,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran 1995-1999 döneminde ortalama %55.6 civarında seyretmiştir. 2000 yılında %53'e gerileyen bu pay 2001 yılı itibarıyla tekrar eski trendine dönmüştür. 2001 yılı itibarıyla Türkiye'nin AB'den gerçekleştirdiği toplam ithalatın içinde ara malı ithalatının payı % 61,1 olmuştur.

- AB'den gerçekleştirilen ithalatın büyük ölçüde yatırım ve ara malı ithalatı olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar 1995 sonrası dönemde tüketim malları ithalatının payının artmış olduğunu gözlemlemek mümkün ise de bu artışın Türkiye'nin AB kaynaklı ithalatında yapısal bir değişikliğe neden olduğundan söz etmek mümkün değildir. 1995 yılı itibarıyla AB'den gerçekleştirilen toplam ithalat içinde ara malı ve yatırım malları payı %91.2 iken bu oran 2001 yılı verileri ile % 83.2'ye gerilemiştir.

- Türkiye'nin AB'den gerçekleştirdiği ithalatı yatırım ve ara mallarının ağırlıklı yer tutması, ithalatın Türk sanayine yönelik girdi sağlayan yapısını ortaya koymaktadır.

²³ 2000 yılında görülen yüksek orandaki tüketim malları artışının ise, 2000 yılı başı itibarıyla uygulamaya koyulan ekonomik istikrar programı neticesinde Türk Lirası'nın döviz karşısında değer kazanmasına bağlı olduğunu düşünmek mümkündür.

Türkiye'nin AB'ye gerçekleştirdiği ihracat incelendiğinde aşağıda yer alan değerlendirmeleri yapmak mümkündür:

- Türkiye'nin AB'ye gerçekleştirdiği ihracatın yapısı incelendiğinde tüketim mallarının 1995 yılında %65,3 olan payının 2001 yılı itibarıyla %58,1'e gerilediği, buna karşılık yatırım mallarının 1995'da %2,9 olan payının 2001 yılında %6'ya, ara mallarının ise 1995'de %31,8 olan payının 2001 yılında %35,7'e yükseldiği görülmektedir. Söz konusu tablo Gümrük Birliği sonrası dönemde Türk sanayinin katma değeri daha yüksek yatırım ve ara mallarında da AB pazarlarında ihracat imkanı yaratabildiklerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

4.2. GB'nin Diğer Alanlardaki Etkileri

GB'nin ilk anda akla gelebilecek ve daha ziyade kısa vadeli etkilerini izleyebildiğimiz dış ticaret verileri dolayısıyla ödemeler dengesi üzerine etkilerinin yanı sıra daha uzun vadede ortaya çıkan ve yapısal dönüşümlere neden olabilecek etkilerinden de söz etmek mümkündür. Bu bölümde bu tür etkilerin neler olduğu üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

4.2.1. Rekabet Ortamını Geliştirici ve Rekabet Yaratıcı Etkisi

İkinci bölümde incelendiği üzere Türkiye, AB rekabet politikasına uyum açısından birçok tedbir almıştır. Bu düzenlemeler aşağıdaki şekilde belirtilebilir.

- Kamu teşebbüsleri ve ticari nitelikteki devlet tekellerinin, AB vatandaşları ile Türk vatandaşları arasında ayırım yapmaz hale gelmesi,
- Ticari nitelikli devlet tekellerinin yeniden düzenlenmesi,
- İhracatta Gözetim ve Koruma Önlemleri Değerlendirme Kurulu oluşturularak ithalatta haksız rekabetin önlenmesi ve
- Rekabet Kurulu'nun kurulması gibi çalışmalar aracılığıyla firmalara eşit rekabet koşulları sağlanarak tekelleşmenin önlenmesi

Yukarıda sıralanan bu düzenlemeler ile alt yapısı kurulan daha rekabetçi ortam Türk menşeli malların sadece AB pazarlarında değil dünya pazarlarında da rekabet şansını artırmaktadır.

4.2.2 Uluslararası Normlara Uyumda Etkisi

Türkiye'nin dışa yönelik büyüme stratejisi çerçevesinde ve AB tam üyeliği hedefi doğrultusunda gerçekleştirdiği en kapsamlı ticaret ortaklığı olan GB aynı zamanda DTÖ'nün uluslararası ticarete ilişkin kurallarını temel alan bir yapılanmadır. Bu yönüyle GB'ye taraf olan Türkiye'nin gerçekleştirdiği çalışmalar DTÖ üyesi olarak üstlendiği yükümlülükleriyle de büyük ölçüde uyuşmakta olup bunların çok daha kapsamlı ve kısa sürede yerine getirilmesini sağlamaktadır.

4.2.3 Yabancı Sermaye Girişine Etkisi

İzin verilen yabancı sermaye girişleri açısından AB'nin payı GB sonrası bir artış göstermemiştir. Bu durumun esas nedenleri arasında GB öncesinde de yaşanan ve bu süreçten bağımsız olarak değerlendirilmesi gereken faktörler şöyle sıralanabilir: Siyasi istikrarsızlıklar, makro ekonomik dengesizlikler, diğer aday ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'de işgücü ve üretim maliyetlerinin yüksek olması, Türkiye'deki yatırım teşviklerinin yetersiz kalması, vb....

4.2.4 Tüketici Haklarının Korunmasına Etkisi

Tüketiciler için, GB, Türk piyasasında artan rekabet nedeniyle, daha yüksek kalite, daha ucuz ürünler ve daha fazla çeşitlilik getirmiştir. Avrupa teknik normları kullanıldıkça tüketicilerin korunması artacaktır.

Hizmetleri ve kamu alımlarını dahil ederek GB'yi güçlendirmek, Türkiye'yi Avrupa'ya gittikçe yaklaştırmak ve rekabeti, saydamlığı ve iyi yönetimi geliştirmek önemlidir. Bütün bunlar, tüketicilerin, KOBİ'lerin ve Türk endüstrisinin yararına olacaktır.

4.2.5. İstihdama Etkisi

GB tam rekabet koşullarında işleyen bir serbest piyasa ekonomisinde standartlara uygun, kaliteli üretime yönelik bir yapılanma sunmaktadır. Bu çerçevede, istihdam kaybının, öngörülen kalite düzeyinde üretim gerçekleştiremeyen firmalar itibarıyla ortaya çıkması beklenmektedir. GB sonrası, Türkiye'nin AB'den gerçekleştirdiği ithalatın yatırım ve ara mallar lehine olan dağılımının, orta vadede sanayinin yapısında üretim kalitesini artırıcı etki yapacağı yukarıda ortaya koyulmuştur. Sanayinin rekabet gücünü olumlu yönde etkileyecek olan bu değişim istihdam potansiyeli açısından da önemlidir. GB sonrası, rekabet gücü artan ve ihracat imkanı yakala-

yan sektörlerde oluşacak istihdam artışı diğer sektörlerde oluşan istihdam kaybının dengelenmesine yardımcı olacaktır.

4.2.6. AB Ekonomisi ile Bütünleşmeye Etkisi

GB ile Türkiye uluslararası piyasalarla bütünleşme yönünde önemli bir adım atarak dünyanın en büyük ekonomik bloklarından biri içerisinde yer almayı başarmıştır. GB ile üreticiler ve sanayi de, istikrarlı ve büyük bir ihracat pazarına erişim yanında, daha ucuz ve daha kaliteli girdilerden yararlanma imkanı bulmuşlardır.

AB gibi güçlü bir ekonominin ve istikrarlı bir ticaret ortağının dış ticaretinde en önemli paya sahip olması, Türkiye'nin dünya ekonomisinde meydana gelebilecek sorunlardan daha az etkilenmesini sağlamaktadır. Nitekim Asya ve Rusya krizleri sırasında Türkiye'nin ekonomik performansı ile AB'nin ihracatımız açısından güvenli istikrarlı bir pazar olmayı sürdürmesi bu hususu destekler niteliktedir. Bu dönemde, Türkiye'nin AB dışındaki belli başlı pazarlara ihracatı azalırken, AB Türkiye için başlıca ihracat piyasası olmaya devam etmiş ve krizin olumsuz etkileri kısmen telafi edilmiştir. (Türkiye'nin ihracatında AB'nin payı 1997'de %46,6'dan 1998'de %50'ye, 1999'da %53,9'a çıkarken, aynı dönemde AB'den ithalat %51-52 düzeylerinde kalmıştır. Diğer taraftan OECD üyesi olmayan ülkelere ihracat 1997'de %40,7'den 1998'de %37,1'ye, 1999'da %29,2'ye gerilemiştir).²⁴

4.2.7. Kamu Gelirlerine Etkisi

GB'nin Türkiye ekonomisine etkilerine ilişkin değerlendirmelerde, ilk aşamada gümrük vergileri ve kotaların kaldırılmasının yaratacağı kamu gelir kaybı üzerinde durulmaktadır. Ancak 1994 yılındaki gümrük gelirleri GSMH'nin %2,31'i iken, 1997'de %2,61'i²⁵ olması söz konusu endişelerin gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, Gümrük Müsteşarlığı yetkilileri tarafından 2000 yılında dış ticaret vergilerinin bir önceki yıla göre %134 oranında artış gösterdiği ifade edilmektedir.²⁶ Söz konusu veriler GB'nin beklenenin aksine bir kamu gelir kaybına değil, düşük oranda olmakla birlikte gelir artışına yol açtığı sonucunu vermektedir.

²⁴ <http://www.deltur.cec.eu.int/i-gumruk-sss.html>

²⁵ Süleyman UYAR; «Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri»; DTM Dış Ticaret Sergisi; Ocak 2001 Sayı: 20; sf:163

²⁶ AB Kapısında Gümrükler; Dünya Gümrük Günü Etkinlikleri 2001 Edirne Paneli; T.C. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Devlet Bakanı Mehmet Keçeciler'in konuşması; sf 54

4.2.8. İşlem Maliyetlerine Etkisi

Gümrük gelirlerindeki artışın temel sebebi, Türkiye'nin GB'den kaynaklanan yükümlülükleri doğrultusunda gümrük idarelerine yönelik yeniden yapılanma ve modernleşme çalışmalarıdır.

Dış ticaret işlemlerinde kullanılan belgelerin basitleştirilmesi ve tek idari belge olarak Gümrük Beyannamesi'nin kullanımına geçilmesi, bürokratik işlemlerin azalmasında etken olmuştur.

1993'de başlatılan gümrük modernizasyonu ve otomasyonuna yönelik pilot uygulamalar ise, bürokratik işlemlerin yanı sıra gümrük personeli ile gümrükleme giderlerinin de düşmesine neden olmuştur. Proje ile gümrük teşkilatının yeniden düzenlenmesi ve vergi tahsilatının etkinliğinin artırılmasıyla daha etkili bir gümrük denetimi sağlamaya yönelik bilgisayar sisteminin geliştirilmesi ve uygulanması hedeflenmektedir.

Gümrük İdarelerinin Modernizasyonu Projesi ile, 2003 yılı Şubat ayı itibariyle 61 Gümrük Müdürlüğü ve 16 Gümrük Başmüdürlüğü otomasyona geçmiştir. Projenin tamamlanması ile %98'ten fazla ihracat, ithalat ve transit işlemleri on-line ve gerçek zamanlı (real-time) olarak çalışmaktadır.²⁷

4.3. Türkiye'nin İmzaladığı ya da Müzakerelerini Sürdürdüğü Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Dış Ticaretimize Etkileri²⁸

Türkiye'nin GB yükümlülükleri uyarınca AB'nin ortak ticaret politikasına uyum sağlamak amacıyla gerçekleştirdiği STA'ların ticaret hacmine etkileri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

²⁷ <http://www.gumruk.gov.tr/toctum.htm>

²⁸ T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Nisan 2002

Tablo 9
Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın Ticaret Hacmimize Etkileri

		(1000 \$)				
		1997	1998	1999	2000	2001
EFTA	İTHALAT	1.287.220	1.169.225	926.179	1.155.270	1.480.928
EFTA	İHRACAT	414.273	356.677	361.613	324.252	316.116
	HACİM	1.701.493	1.525.902	1.287.792	1.479.522	1.797.044
	DENGE	-872.947	-812.548	-564.566	-831.018	-1.164.812
BULGARİSTAN	İTHALAT	408.852	367.420	295.574	465.408	393.517
	İHRACAT	175.887	213.316	233.606	252.934	299.415
	HACİM	584.739	580.736	529.180	718.342	692.932
	DENGE	-232.965	-154.104	-61.968	-212.474	-94.102
ROMANYA	İTHALAT	394.087	344.672	401.157	673.928	481.139
	İHRACAT	358.783	468.178	268.295	325.818	392.027
	HACİM	752.870	812.851	669.452	999.746	873.166
	DENGE	-35.304	123.506	-132.862	-348.110	-89.112
İSRAİL	İTHALAT	233.681	282.827	298.258	505.482	529.489
	İHRACAT	391.514	479.507	585.239	650.142	805.218
	HACİM	625.195	762.334	883.497	1.155.624	1.334.707
	DENGE	157.833	196.679	286.981	144.660	275.729
ÇEK CUM.	İTHALAT	98.491	93.302	82.018	158.740	126.873
	İHRACAT	82.896	69.557	67.257	101.571	109.399
	HACİM	181.387	162.859	149.275	260.311	236.272
	DENGE	-15.595	-23.744	-14.761	-57.169	-17.474
SLOVAKYA	İTHALAT	22.432	23.577	45.675	51.533	49.418
	İHRACAT	25.157	18.056	16.986	20.199	27.565
	HACİM	47.589	41.633	62.661	71.732	76.983
	DENGE	2.724	-5.521	-28.689	-31.334	-21.853
MACARİSTAN	İTHALAT	106.514	152.389	95.000	216.262	186.673
	İHRACAT	133.966	113.684	121.919	109.994	170.230
	HACİM	240.480	266.073	216.919	326.256	356.903
	DENGE	27.452	-38.705	26.919	-106.268	-16.443
LİTVANYA	İTHALAT	39.151	79.531	61.070	71.499	77.796
	İHRACAT	55.591	34.675	25.764	23.953	32.586
	HACİM	94.742	114.206	86.834	95.452	110.382
	DENGE	16.440	-44.856	-35.306	-47.546	-45.210
ESTONYA	İTHALAT	30.958	10.258	4.748	7.091	1.336
	İHRACAT	5.769	6.176	9.046	9.439	13.169
	HACİM	36.727	16.434	13.794	16.530	14.505
	DENGE	-25.189	-4.082	4.298	2.348	11.833

		(1000 \$)				
		1997	1998	1999	2000	2001
LETONYA	İTHALAT	1.625	2.618	1.659	11.949	151
	İHRACAT	2.992	11.605	9.841	16.086	16.108
	HACİM	4.618	14.223	11.500	28.035	16.259
	DENGE	1.367	8.987	8.182	4.137	15.957
SLOVENYA	İTHALAT	29.976	43.320	48.005	55.652	48.948
	İHRACAT	34.291	39.016	38.681	47.581	62.667
	HACİM	64.267	82.336	86.686	103.233	111.615
	DENGE	4.315	-4.304	-9.324	-8.071	13.719
POLONYA	İTHALAT	91.954	82.052	81.245	164.681	168.070
	İHRACAT	255.260	290.850	219.624	174.596	241.233
	HACİM	347.214	372.902	300.869	339.277	409.303
	DENGE	163.306	208.798	138.379	9.915	73.163
MAKEDONYA	İTHALAT	30.217	13.237	7.878	10.470	9.116
	İHRACAT	77.392	68.190	93.670	107.765	89.816
	HACİM	107.609	81.427	101.548	118.235	98.932
	DENGE	47.175	54.953	85.792	97.295	80.700
HIRVATİSTAN	İTHALAT	8.579	14.757	7.893	25.375	17.330
	İHRACAT	36.136	27.768	29.897	23.589	30.112
	HACİM	44.715	42.525	37.790	48.964	47.442
	DENGE	27.557	13.011	22.004	-1.786	12.782
BOSNA-HERSEK	İTHALAT	1.295	5.298	16.222	7.497	4.927
	İHRACAT	31.871	38.077	39.892	26.871	27.585
	HACİM	33.166	43.375	56.114	34.368	32.512
	DENGE	30.576	32.779	23.670	19.374	22.658
STA TOPLAM	İTHALAT	2.785.033	2.684.484	2.372.581	3.580.837	3.575.711
	İHRACAT	2.081.778	2.235.332	2.121.330	2.214.790	2.633.246
	HACİM	4.866.811	4.919.816	4.493.911	5.795.627	6.208.957
	DENGE	-703.255	-449.152	-251.251	-1.366.047	-942.465
DÜNYA	İTHALAT	48.558.721	45.921.392	40.671.272	54.502.821	41.399.083
	İHRACAT	26.261.072	26.973.952	26.587.225	27.774.906	31.334.216
	HACİM	74.819.793	72.895.344	67.258.497	82.277.727	72.733.299
	DENGE	-22.297.649	-18.947.440	-14.084.047	-26.727.915	-10.064.867

1996-2002 Eylül

Kaynak: **DTM**

Yukarıdaki tabloda, Türkiye'nin çeşitli yıllarda STA yapmış olduğu, EFTA, Bulgaristan, Romanya, İsrail, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan, Litvanya, Estonya, Letonya, Slovenya, Polonya, Makedonya, Hırvatistan ve Bosna Hersek ile dış ticaretini gösteren veriler yer almaktadır.

Bu veriler çerçevesinde, Türkiye'nin bu ülkelerle dış ticaretinde 1997 yılından beri gerçekleşen değişimlere baktığımızda;

- Bu ülkelerle dış ticaret hacmi, 1997 yılında 4.8 milyar \$ iken, 2001 yılında 6.2 milyar \$'a çıkmıştır. 2002 yılının ilk 9 ayında ise bu miktar 5.9 milyar \$ olmuştur.
- Türkiye'nin bu ülkelere yaptığı ihracat, 1997 yılında 2 milyar \$ iken, 2001 yılında 2.6 milyar \$ olmuştur. 2002 yılının ilk 9 ayında ise bu miktar 2.2 milyar \$ olmuştur.
- Türkiye'nin bu ülkelerden yaptığı ithalat, 1997 yılında 2.7 milyar \$ iken, bu miktarın altına düşülen yıllar olsa da, 2001 yılında, 3.5 milyar \$ olmuş, 2002 yılının ilk 9 ayında ise 3.7 milyar \$ olmuştur.

Bu ülkelerin, Türkiye'nin dış ticaret hacmindeki oranı, 1997 yılında %6.50 iken, 2001 yılında %8.54'e yükselmiştir.

Bu ülkelere Türkiye'nin yaptığı ihracatın oranı, 1997 yılında % 7.93 iken, 2001 yılında, % 8.40'a çıkmıştır.

Bu ülkelerden Türkiye'nin yaptığı ithalatın oranı ise, 1997 yılında %5.74 iken, 2001 yılında %8.64 olmuştur.

Bu ülkeler arasında, Türkiye'nin yaptığı ihracatın yükseliş gösterdiği ülkeler ve bu ülkelerle gerçekleştirilen ihracat artışı şu şekilde olmuştur:

- İsrail'e yapmış olduğumuz ihracat, 1997 yılından itibaren, her yıl düzenli bir şekilde artmıştır ve 1997 yılında, 391 bin \$ olan ihracatımız, 2001 yılında 805 bin \$ olmuştur.
- Romanya'ya yapmış olduğumuz ihracat, 1997 yılında, 358 bin \$ olan iken, 2001 yılında 392 bin \$ olmuştur.
- Bulgaristan'a yapmış olduğumuz ihracat, 1997 yılından itibaren, her yıl düzenli bir şekilde artmıştır ve 1997 yılında, 175 bin \$ olan ihracatımız, 2001 yılında 299 bin \$ olmuştur.

- Macaristan'a yapmış olduğumuz ihracat, 1997 yılında, 133 bin \$ olan iken, 2001 yılında 170 bin \$ olmuştur.
- Çek Cumhuriyeti'ne yapmış olduğumuz ihracat, 1997 yılında, 82 bin \$ olan iken, 2001 yılında 109 bin \$ olmuştur.
- Makedonya'ya yapmış olduğumuz ihracat, 1997 yılında, 77 bin \$ olan iken, 2001 yılında 89 bin \$ olmuştur.
- Slovenya'ya yapmış olduğumuz ihracat, 1997 yılından itibaren, 1999 yılı dışında, her yıl, düzenli bir şekilde artmış ve 1997 yılında, 34 bin \$ olan ihracatımız, 2001 yılında 62 bin \$ olmuştur.
- Slovakya'ya yapmış olduğumuz ihracat, 1997 yılında, 25 bin \$ olan iken, 2001 yılında 27 bin \$ olmuştur.
- Letonya'ya yapmış olduğumuz ihracat, 1997 yılından itibaren, 1999 yılı dışında, her yıl, düzenli bir şekilde artmış ve 1997 yılında, 2.9 bin \$ olan ihracatımız, 2001 yılında 16 bin \$ olmuştur.
- Estonya'ya yapmış olduğumuz ihracat, 1997 yılından itibaren, her yıl düzenli bir şekilde artmış ve Estonya'ya yapmış olduğumuz ihracat, 1997 yılında, 5.7 bin \$ olan iken, 2001 yılında 13 bin \$ olmuştur.

STA yapmış olduğumuz bu ülkeler arasında, 2001 yılı sonuçlarına göre, ihracatımızın ithalatımızdan fazla olup da dış ticaret dengesinde fazla verdiğimiz ülkeler ise şunlar olmuştur:

Tablo 10
Ülkelere Göre Dış Ticaret Dengesi

ÜLKE	DIŞ TİCARET DENGESİ(\$)
İsrail	275 729
Makedonya	80 700
Polonya	73 163
Bosna Hersek	22 658
Letonya	15 957
Slovenya	13 719
Hırvatistan	12 782
Estonya	11 833

B Ö L Ü M

EKSİKLİKLER VE
ATILMASI GEREKEN ADIMLAR

5. Eksiklikler ve Atılması Gereken Adımlar

Türkiye'nin AB müktesebatına uyumu çerçevesinde GB'nin yeri üçüncü bölümde belirtilen 5 başlık itibarıyla açıklanmıştır. Türkiye'nin yükümlülüklerini ne ölçüde yerine getirmiş olduğuna ilişkin bir değerlendirme ise AB Komisyonu'nun Kasım 2002 İlerleme Raporu verilerine, KOB ve Türkiye-AB Gümrük Birliği Ortak Komitesi (GBOK) toplantı notlarına dayanarak aşağıda özetlenmiştir.

5.1. Malların Serbest Dolaşımı (Başlık 1)

Yapılanlar

2002 İlerleme Raporu kapsamında, Türkiye, özellikle uygunluk değerlendirmesi ve piyasa gözetimi alanında yatay mevzuatı kabul etmek suretiyle müktesebata uyum konusunda ilerleme kaydetmiştir.

2002 yılı içinde sektör-spesifik mevzuatın uyumlaştırılması önemli ölçüde hızlandırılmıştır. Sektör-spesifik mevzuata ilişkin olarak, Eski Yaklaşım kapsamındaki alanlarda, özellikle yasal metroloji ve ön ambalajlama alanında 17 AT Direktifi iç hukuka aktarılmıştır.

Yatay ve usule ilişkin tedbirlerle ilgili olarak, Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Çerçeve Kanun Ocak 2002'de yürürlüğe girmiştir. Kanunun amacı, ürünlerin piyasaya arzı, uygunluk değerlendirmesi pazar gözetimi ve denetimi ve ilgili bildirim usul ve esaslarını belirlemektir.

Çerçeve Kanun, ikincil mevzuat ile desteklenmiştir. Toplam dört adet mevzuat kabul edilmiş 2002'de yürürlüğe girmiştir Bu mevzuat aşağıda verilmektedir:

(i) Ürünlerin Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Yönetmelik, (ii) "CE" Uygunluk İşaretinin Ürüne İliştirilmesine ve Kullanılmasına Dair Yönetmelik, (iii) Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ile Onaylanmış Kuruluşlara Dair Yönetmelik, (iv) Teknik Mevzuatın ve Standartların Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Bildirimine Dair Yönetmelik.

Ağırlık ölçü aletleri ile ilgili Türk mevzuatı Nisan 2002'de değiştirilmiştir. Alkol metre ve alkol hidrometreler, motorlu taşıtlar için lastik basınç ölçüleri, alkol çizelgeleri ve elektrik sayaçları ile ilgili direktifleri iç hukuka aktaran dört adet mevzuat, yürürlüğe giriş tarihlerinin 2003 yılına ertelenmesi amacıyla değiştirilmiştir.

Basınçlı kaplar alanındaki AT direktifleri iç hukuka aktarılmıştır.

Motorlu taşıtlar alanında toplam 66 direktif iç hukuka aktarılmıştır. Tarım traktörleri alanında ise toplam 22 direktife uyum sağlanmıştır.

Türkiye ayrıca, tekstil ve kristal camlar ile ilgili iki direktifi iç hukuka aktarmıştır.

Yeni Yaklaşım çerçevesinde, belirli voltaj sınırları içinde kullanılmak üzere tasarlanmış elektrikli araçlar, elektromanyetik uygunluk, gaz yakan aletler, basınçlı kaplar, basit basınçlı kaplar, gezi tekneleri, tıbbi cihazlar ve aktif olarak yerleştirilebilir tıbbi cihazlar ve otomatik olmayan ölçü aletleri ile ilgili direktifler iç hukuka aktarılmıştır. Türkiye, ayrıca, oyuncak güvenirliliği ve makine ile ilgili direktifleri de iç hukuka aktarmıştır.

Gıda güvenirliliği ve gıda maddeleri mevzuatı ile ilgili olarak, Türkiye, Aralık 2001'den bu yana, ambalajlama materyalleri ve özel beslenme ihtiyaçları için kullanılan gıdalara ilişkin hukuki düzenlemeleri gerçekleştirmek suretiyle, müktesebatın bir bölümünü iç hukuka aktarmıştır.

"Gıda denetimini güçlendirme" konusunda başlatılan projenin kontrol hizmetlerinde gerekli ilerlemeleri sağlaması beklenmektedir. Denetim, HACCP (Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları) ve laboratuvar analizlerine ilişkin bazı eğitim programları başlatılmıştır.

Gümrük giriş ve çıkış noktaları ile ilgili olarak, ithal ve ihraç edilecek gıda maddeleri için sınır denetim noktalarının tespit ve ilan edilmesine ilişkin uygulama mevzuatı, daha etkili kontrollerin yapılabilmesi amacıyla değiştirilmiştir.

Mayıs 2002'de, tıbbi ürünler ile ilgili bir direktif iç hukuka aktarılmıştır.

Tarımda kullanılan gübrelere ilişkin uygulama yönetmeliği yayımlanmıştır. Böylece, bu alandaki Türk mevzuatı müktesebat ile uyumlu hale gelmiştir.

Kamu ihaleleri alanında; Ocak 2003'de yeni bir Kamu İhale Kanunu yürürlüğe girmiştir. Yeni Kanun ile, daha fazla şeffaflık, hesap verebilirlik ve rekabetin ve aynı zamanda kamu kaynaklarının daha verimli ve etkili bir şekilde kullanılmasının temini öngörülmektedir. Haziran 2002'de yılbaşı itibarıyla hazırlanmış olan kanun tasarisında yapılan değişiklikler ile eşik değerler ve ihale tekliflerine ilişkin ilan süreleri Türk mevzuatını AB müktesebat ile daha uyumlu hale getirmiştir. Bir Kamu İhale Kurumu kurulmuş ve başkan da dahil olmak üzere Kurulun 10 üyesi Nisan

2002'de atanmıştır. Ayrıca 6 tane uygulama yönetmeliği resmi gazetede yayımlanmıştır.

Halihazırda, TSE toplam 6929 adet CEN standardı ve 3903 adet CENELEC standardı ve 508 ETSI standardı uygulamaya koymuştur. TSE, 1 Mayıs 2001 tarihi itibarıyla CEN ve CENELEC'in tam üyeliği için başvurmuştur.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, motorlu araçlar, tarım orman traktörleri ve motosikletler için AB Mevzuatına uyum amacıyla çıkarılmış yönetmelikler uyarınca ulusal aksam tip onayı ve ulusal taşıt tip onayı vermeye başlamıştır.

Farmasötikler alanında, Türkiye Prag'da 1-2 Nisan 2001 tarihinde gerçekleştirilen 4. yıllık toplantıda CADREAC'a üye olmuştur. Böylece Türkiye söz konusu anlaşmanın 12 inci üyesi olmuştur.

(TÜRKAK) mali ve idari özerkliğine kavuşturulmuştur. Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarının Akreditasyonu Hakkında Yönetmelik 02 Ekim 2001 tarihli 24541 sayılı R.G. de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmeliğin amacı, Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK) tarafından akredite edilen uygunluk değerlendirme kuruluşlarının; yeterli, güvenilir ve saygın olarak hizmet vermelerini temin etmek amacıyla uymaları gereken kuralları ve düzenlemeleri belirlemektir. TÜRKAK'a 2003 Şubat'ına kadar toplam 32 başvuru gerçekleştirilmiş, bu başvurulardan 5 tanesine akreditasyon verilmiştir.

TURKAK ile Ulusal Metroloji Enstitüsü arasında "İşbirliği Protokolü imzalanmıştır. Sonuçlandırılan beş başvuru, TÜRKAK Akreditasyon kurumlarının uyması gereken standartları veren ISO/IEC 17011 standardı ilkeleri kapsamında ele alınmıştır. TÜRKAK Kasım 2002 tarihi itibarıyla Avrupa Akreditasyon Birliği'nin üyesi, Uluslararası Laboratuvar Akreditasyon Birliği'nin de ortak üyesi olmuştur.

Eksiklikler

Uygunluk değerlendirmesi ve pazar gözetimi mekanizmalarının ve kurumlarının oluşturulması konusunda fazla ilerleme kaydedilmemiştir. Bu nedenle, malların serbest dolaşımı alanındaki gelişme sınırlı kalmıştır.

Standardizasyon alanında, Türk Standartları Enstitüsü (TSE), CEN ve CENELEC standartlarını kabul etmeye devam etmiş, ancak bu yıl ETSI standartları kabul edilmemiştir. TSE, CEN ve CENELEC'e ortak üyedir ve her iki kuruluşa tam üyelik baş-

vurusunda bulunmuştur. Bununla birlikte, TSE'nin üyelik başvuruları henüz kabul edilmemiştir. Devlet bütçesinden finanse edilmeyen ve bağımsız bir kurum olan TSE, standartların hazırlanması ve yayımlanması, sınai metroloji ve kalibrasyon, uygunluk değerlendirmesi ve belgelendirmeden sorumludur. Standardizasyona ilişkin olarak, gerekli piyasa gözetimi yapılarının olmaması nedeniyle TSE tarafından uygulanan zorunlu standart rejiminin ticari sorunlar yaratmaya devam ettiği dile getirilmektedir.

TSE'nin standardizasyon ve uygunluk değerlendirmesine ilişkin ikili işlevi AB Komisyonu temsilcileri tarafından kaygı verici bir diğer husus olarak değerlendirilmekte ve işlevlerin birbirinden bağımsız olacak şekilde ayrılması ve yetkilerin açıkça tanımlanması beklenmektedir.

Özellikle otomotiv yan sanayi ürünleri ithalatında bu durumun sıkıntı veren boyutlara ulaştığı dile getirilmektedir. Bu çerçevede özellikle²⁹;

- TSE tarafından AB ve UN/ECE yönetmelikleri kapsamında tip onayı almış ürünlerden tip onay belgesi, test ispatları gibi ek belgeler talep edilmesi;
- Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yayımlanan liste kapsamındaki ürünlerin her gümrük beyanı öncesinde TSE'nin onayına tabi tutulması, TSE'den alınan ISO 9000 sertifikasına sahip üreticilerin ithalatlarına böyle bir denetim uygulanmaması, ayrıca AB ve UN/ECE yönetmelikleri kapsamında olmayan parçaların gümrükten çekilmelerinin süre kaybına neden olması;
- İlgili AB ve UN/ECE yönetmelikleri uyarınca ambalajların üzerindeki etiketlerde yer almasına gerek olmayan teknik ayrıntıların sorunlara yol açması, böyle durumlarda ilgili malın üzerinde gerekli işaretlerin bulunmasının yeterli olması gerektiği gündeme getirilmiştir.

AB, uyumlaştırılmış ve uygulamaya konmuş teknik mevzuat konusu ürünler için TSE denetim mekanizmalarının devreden çıkarılması önerisinde bulunmaktadır.

Akreditasyon alanında, Türk Akreditasyon Kurumu'nun bundan sonraki aşamada Avrupa Akreditasyon Birliği ile Karşılıklı Tanıma ve Kabul Anlaşması imzalaması beklenmektedir.

29 Türkiye-AB Gümrük Birliği Ortak Komitesi bilgi notu, TS/BXL/02-52

Gıda güvenirliliği ve gıda maddeleri mevzuatı ile ilgili olarak, ambalajlama materyalleri ve özel beslenme ihtiyaçları için kullanılan gıdalara ilişkin hukuki düzenlemelerin bir bölümü iç hukuka aktarılmıştır. Ancak Müktesebatın önemli bir bölümünün hâlâ aktarılması gerekmektedir. Gıda mevzuatı ile ilgili olarak, idari kapasitenin de geliştirilmesi beklenmektedir. Laboratuvar gereçlerinin iyileştirilmesi, görevlilerin eğitilmesi, denetimlere özen gösterilmesi ve idari kapasitenin yeniden yapılandırılması ele alınması gereken hususlar olarak sıralanmaktadır.

Mayıs 2002’de, tıbbi ürünler ile ilgili bir direktif iç hukuka aktarılmıştır, ancak eczacılık ürünlerine ilişkin ticari rejim sorunlu olmaya devam etmekte ve yerli ürünler lehine yapılan ayrımcılık devam etmektedir.

Uyumlaştırılmamış alanda herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir. Malların serbest dolaşımı ilkesi ile bağdaşmayan ulusal tedbirlerin bildirimine ilişkin mevzuat henüz yürürlüğe girmemiştir.

Kozmetikler, deterjanlar, sivil kullanım amaçlı patlayıcılar, yapı malzemeleri ve kimyasallar alanında kayda değer bir gelişme sağlanamamıştır.

Kamu İhale Kanunu’nun 2003 yılı itibarıyla işler hale gelmesinin sağlanabilmesi amacıyla idari kapasitenin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Alkollü içeceklerin ithaline ilişkin şartlar ve TEKEl’in yeniden yapılandırılmasıdaki gecikmeler bu sektörde önemli ticari engeldir. Bunun yanı sıra Türkiye, ikinci el otomobillere ilişkin ithalat rejimi hükümlerini, keyfi olarak diğer ürünlere de uygulamaktadır. Bu iki konu, AB ile Türkiye arasında çözüme kavuşturulamamış ticari uyuşmazlıklar arasında yer almaktadır.

Yetkili makamlar, Sınai Ürünler ile ilgili Müktesebatın Türkiye tarafından üstlenilmesi ve uygulanmasıyla birlikte, bu mevzuatın tam ve doğru olarak uygulanmasını temin edecek gerekli idari ve kurumsal düzenlemelerin de eş zamanlı olarak yapılmasını sağlamalıdır.

Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun ve ilgili uygulama mevzuatı 2002 yılında yürürlüğe girmesine rağmen, uygunluk değerlendirmesi henüz yapılamamaktadır. Aynı durum, ilgili sektörlerde pazar öncesi denetim usulleri ve zorunlu standart uygulama yolu ile çeşitli bakanlıklar tarafından gerçekleştirilen piyasa gözetimi için de geçerlidir. Kabul edilen mevzuatın uygulan-

masını sağlamak için, bu sorunun mümkün olduğunca çabuk çözüme kavuşturulmasına ve piyasa gözetiminin yeni araçları üzerinde eğitim verilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Eski Yaklaşım kapsamındaki sektörlerde, motorlu araçlar, tarım ve orman traktörleri alanında gelişmeler olumlu karşılanmaktadır. 2003 yılında eczacılık ürünleri ve kozmetikler, 2005 yılında tehlikeli maddeler ve müstahzarları alanlarında mevzuat uyumunun tamamlanması için daha çok çaba sarf etmesi beklenmektedir.

Topluluğun Yeni ve Global Yaklaşım temel ilkelerinin Türkiye tarafından benimsenebilmesi için gerekli olan çerçeve mevzuatı hâlâ tam değildir. Bunun sonucunda, Yeni Yaklaşım Direktifleri kapsamına giren sektörlerde çok az bir ilerleme kaydedilmiştir.

Yeni Yaklaşım kapsamındaki uygulama mevzuatından bazıları uzun geçiş dönemlerinden sonra yürürlüğe girecektir. Ayrıca, yatay ve sektörel açıdan uyumlaştırılmış mevzuatın etkili uygulanmasına ilişkin idari kapasitede ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Bu durum, piyasa gözetiminin verimsiz olması ve ithalatta ürünlerin sistematik olarak kontrolü sonucunu doğuracaktır.

5.2. Şirketler Hukuku (Başlık 5)

Yapılanlar

TBMM tarafından 28 Haziran 2001 tarihinde onaylanan 4697 sayılı kanun ile 90/434/EEC sayılı Konsey Direktifine uyum sağlanmıştır.

Faktöring Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik 19 Ağustos 2001 tarih ve 24498 sayılı R.G. de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yapılan değişiklik ile "Yurt dışında kurulu faktoring şirketlerince yurt içinde ilk şube açılması, Hazine Müsteşarlığının iznine tabi olduğu, bu faktoring şirketlerinin, faktoring şirketinin kuruluşunda aranan şartları taşıması gerektiği, yurt dışında kurulu faktoring şirketlerince ilk şube dışında şube açılması, faktoring şirketlerince şube açılmasıyla aynı esas ve usullere tabi olduğu hüküm altına alınmıştır.

Muhasebe alanında, SPK, konsolide mali tabloların muhasebe standartlarının belirlenmesi ve yüksek enflasyon dönemlerinde sınırlı sorumlu şirketlere ilişkin üç tebliğ yayımlamıştır. Bu adımlar, müktesebata uyum bakımından bir ilerleme teşkil

etmekte ve daha fazla şeffaflık getirmektedir. Ayrıca, ulusal muhasebe standartlarını saptamak ve yayımlamak amacıyla Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu kurulmuştur.

Mart 2002’de, ilgili makamlar tarafından Türkiye’nin 70 ilinde, korsanlıkla mücadeleyle yönelik olarak İl Komiteleri kurulmuştur. Bakanlıklar, yerel yönetimler, emniyet mensupları ve meslek örgütlerinin temsilcilerinden oluşan Komiteler, bölgelerindeki korsanlık vakaları ile ilgilenmektedirler.

Türkiye, sınai mülkiyet hakları alanında bir enstitünün yanı sıra, fikri mülkiyet konuları ile ilgili olarak İstanbul’da ihtisas mahkemeleri kurmuştur. Fikri mülkiyet hakları alanında, sekiz hakimin eğitilmesi, teçhizat sağlanması ve veri tabanı oluşturulmasını amaçlayan bir proje uygulama aşamasındadır.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin 4630 sayılı Kanun 3.3.2001 tarihli ve 24335 sayılı R.G.’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun ile Fikir ve sanat eserleri sahipleri ile bu eserleri icra eden ve yorumlayan sanatçıların, yapımcıların, radyo ve TV kuruluşlarının bu ürünler üzerindeki manevi ve mali hakları belirlenerek bu haklar korunmaya alınmıştır. Eserlerin çoğaltılması, yayınlanması, temsil edilmesi veya radyo ve televizyon gibi araçlarda yayınlanmasının usulleri düzenlenmiştir.

Türk Patent Enstitüsü ile AB Marka ve Tasarım Ofisi arasında mevzuatın uymuna ilişkin hukuki, idari ve teknik çalışmalar hakkında bir mutabakat zaptı 1 Aralık 2000 tarihinde imzalanmıştır.

Fikir ve Sanat Eselerinin Radyo ve Televizyonda Kullanımına İlişkin Yönetmelik hazırlanarak 15 Eylül 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu düzenleme ile 93/83/EEC sayılı Konsey Direktifine uyum sağlanmıştır.

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Kültür Bakanlığı tarafından hazırlanarak, 08 Kasım 2001 tarihli R.G. de yayımlanmış ve 22 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Sınai mülkiyet hakları alanında, Dünya Bankası desteği ile "Sınai Mülkiyet Hakları Kampüsü" kurulmuştur. Projenin amacı eğitim ve aktivitelerin artırılarak mülkiyet hakkı sisteminin geliştirilmesi ve hak sahiplerinin bilinçlendirilmesidir. Projenin hedef grubu sanayiciler, avukat, hakim ve savcılar ile araştırmacılarıdır.

İlk aşama olarak Hakim ve Savcılar Yüksek Kurulunun 59 sayılı kararı ile 25 Ocak 2001 tarihinde İstanbul Bölgesi İhtisas Mahkemeleri kurulmuştur.

Sınai mülkiyet hakları ile ilgili, Avrupa Patent Konvansiyonuna katılım 27 Ocak 2000 tarihli ve 4504 sayılı kanun ile sağlanmıştır. Türkiye'nin Avrupa Patent Konvansiyonu (EPC)'ye katılımı 01 Kasım 2000 tarihinde tamamlanmıştır.

Eksiklikler

Fikri ve sınai mülkiyet hakları mevzuatına ilişkin olarak, gelişmeler kaydedilmiş olmakla birlikte, bu gelişmeler hâlâ tam olarak hayata geçirilememiştir (Özellikle, WIPO Telif Hakları Antlaşması ve WIPO İcralar ve Fonogramlar Antlaşmasına taraf olunması ile ilgili işlemler henüz tamamlanmamıştır.) Aynı durum, sınai mülkiyet haklarına ilişkin olarak, Endüstriyel Tasarımların Uluslararası Tesciline Dair Lahey Antlaşmasının Cenevre Metnine ve WIPO Marka Hukuku Antlaşmasına katılım bakımından da geçerlidir. Fikri mülkiyet haklarına ilişkin olarak, yeni Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda, bilgi toplumunda telif hakları, sui generis yapıdaki verilerin korunması ve kiralama, ödünç verme ve çoğaltma hakları konularında ilave değişiklikler yapılması ihtiyacı bulunmaktadır. Uygulama mevzuatına ilişkin çalışmaların hızlandırılması gerekmektedir. Ayrıca aşağıda yer alan Kanun tasarısı ve taslakları ile ilgili gelişmelerin kaydedilmesi beklenmektedir.

- Entegre Devre Topografyaların Korunmasına Dair Kanun Tasarısı Başbakanlık'tadır.
- Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Hakların Korunmasına İlişkin Kanun Tasarısı Taslağı TBMM gündemindedir.
- Marka Kanunları Antlaşmasına katılım için gerekli Kanun TBMM gündemindedir.
- 544 Sayılı Türk Patent Enstitüsü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun,
- ve Türk Ticaret Kanununda Değişiklik Adalet Bakanlığı'nca çalışmaları devam etmektedir.

Fikri mülkiyet hakları alanındaki yetkili kurumların, gümrük idarelerinin, polis ve yargı teşkilatının etkili uygulama ve denetleme kapasiteleri daha fazla güçlendirilmelidir. Sınır kontrolleri ve korsanlık ve sahtecilik ile mücadele geliştirilmelidir.

Türkiye, Türk Patent Enstitüsü'nün yapısına benzer yapıda bir fikri mülkiyet hakları enstitüsü kurulması konusunda desteklenmektedir. Bu Enstitü, fikri mülkiyet

hakları alanında gerekli mevzuatı hazırlayacak, bir tescil sistemi kuracak, telif hakları bilgilendirme merkezinin kurulması da dahil olmak üzere ilgili çevrelerin bilgilendirilmesini sağlayacak, korsanlık ve diğer ihlallerle mücadele için tedbirler alacak ve ülkeyi uluslararası platformlarda temsil edecektir.

AB Komisyonu tarafından gündeme getirilen bir diğer husus, Avrupa İlaç Endüstrisi Dernekleri Federasyonu'ndan (EFPIA - European Federation of Pharmaceutical Industrial Association) gelen şikayetler uyarınca eczacılık ürünlerinde fiyatlar da saydamlık ve yerli-ithal ilaç ayırımı, ruhsatlandırma, veri korunması ve veri münhasırlığına ilişkin fikri mülkiyet hakları kapsamında eksikliklerin giderilmesidir.

Türk tarafı ise ithal ilaçlarda ayrımcı muamelenin söz konusu olmadığını dile getirmekte ve ilaç fiyatlarının menşe ülkelerinden ve AB üyesi ülkelerdeki fiyatlardan daha yüksek olmamasının kıstas olarak değerlendirdiğini belirtmektedir.

Bu kapsamda ayrıca, AB ülkelerinde de uyumlaştırılmış bir sistem olmadığı belirtilmektedir. AB var olan sistemlere (ilaç politikaları, farmako-ekonomi sistemleri ve ulusal ilaç rehberleri gibi) uyumun Türkiye'de de tamamen uygulanmaya geçirilmesinden önce ilaç fiyatlarının serbest hale getirilmesinin, gerek IMF'ye verilen Niyet Mektubu esasları, gerek Kopenhag ekonomik kıstaslarının gerçekleştirilmesi açısından, olumsuz etkilerinin gözardı edilemeyeceğini vurgulamaktadır.

AB'nin Türkiye'de veri korunmasına ilişkin eleştirilerinde bir kavram karmaşası yaşandığı ve bu yükümlülüğün DTÖ TRIPS Anlaşmasının 39.3'üncü Maddesi ile tamamen uyum içerisinde yerine getirildiği belirtilmiştir. Ayrıca, ilaç otoritesine teslim edilen bilgilerin "gizli bilgilerin etik dışı kullanılmaması" ilkesi çerçevesinde devletin güvencesi altında olduğu dile getirilmiştir. Bu bağlamda Türkiye'de, Patent Kanunu, sözleşmeler hukuku, Ticaret Kanunu, Devlet Memurları Kanunu ve eczacılık ürünlerine ilişkin mevzuat çerçevesinde veri korunmasının sağlandığı ve 2001 yılında TRIPS Konseyi'nce yapılan gözden geçirmenin olumlu sonuçlandığı belirtilmiştir.

Diğer taraftan, patentle elde edilen pazarlama tekelinin süresinin uzatılması anlamına gelen, pazarlama veya veri imtiyazının TRIPS Anlaşması'ndaki korumadan farklı olduğunun bir kez daha altı çizilmiştir. Gelişmiş bir jenerik ilaç üretimine sahip bir ülke olan Türkiye için halihazırda "veri imtiyazı" uygulamasına geçilmesinin ekonomi için ciddi bir tehdit anlamına geleceği, sektör ve ilgili kuruluşlarca yapılan araştırmada böyle bir düzenlemenin ülkemiz sağlık bütçesine yılda 1 milyar \$ ek yük getireceğinin hesaplandığı belirtilmiştir.

Buna karşılık AB Komisyonu Türkiye'nin, 1/95 sayılı OKK çerçevesinde kabul ettiği 2/97 sayılı OKK uyarınca uyum sağlaması gereken teknik mevzuata göre bu konuyu göz ardı edemeyeceğini ve bunun sözleşmeden doğan bir yükümlülük olduğunu ısrarla tekrarlamıştır. Türk tarafı ise veri imtiyazının, ilaçlarla ilgili klinik araştırma sonuçlarına göre, jenerik üretim yapan firmaların belirli bir süre atıf hakkına engel olunması anlamına geldiğini açıklamıştır. Türkiye'de sektörün üretim, istihdam ve ihracat potansiyeli açısından ülke ekonomisindeki yeri düşünüldüğünde, olumsuz yönde etkilenmemesi için "geçiş dönemine" ihtiyaç duyulduğunun AB tarafından anlaşılmasının zorunlu olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin 2/97 sayılı OKK çerçevesindeki yükümlülüklerinin bilincinde olduğu dile getirilmiştir. Bununla birlikte, üyelik sürecini tamamlamakta olan Macaristan'ın ilaç sektöründe aldığı uzun geçiş dönemi örneğine değinilerek, Türk ilaç sektörünü kaybetmek pahasına, kısa süre içerisinde ilgili mevzuata uyum sağlanamayacağının açık olduğu bildirilmiştir. Bununla birlikte, tarafların bu konuyu değerlendirmesi için bir araya gelmelerinde yarar görüldüğü belirtilmiştir.

Tıbbi ürünler ve bitki koruma ürünleri için ek koruma belgeleri konusunda, müktesebat ile uyum bulunmamaktadır.

5.3. Rekabet (Başlık 6)

Yapılanlar

Türkiye, rekabet hukuku alanındaki mevzuatının önemli bir bölümünü, müktesebat ve gümrük birliğini kuran Ortaklık Konseyi Kararından kaynaklanan yükümlülükleri ile uyumlu hale getirmiştir.

Bağımsız Rekabet Kurumu, 11 üyeli bir Kuruldan oluşmaktadır. Rekabet Kurumu'na 2002 yılında toplam 415 başvuru olmuş, bunlardan 350'si sonuçlandırılmıştır.

Devlet yardımları konusunda, Devlet Planlama Teşkilatı ve Devlet İstatistik Enstitüsü, NUTS kriterlerine uygun şekilde bölgesel sınıflandırma alanındaki teknik çalışmalarını tamamlamışlardır. Konu hakkında Bakanlar Kurulu'nun 2002/4720 sayılı kararı 22 Eylül 2002 tarihli ve 24884 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu çalışma, azami yardım yoğunluklarının ayırt edilebilmesini mümkün kılacak ve bölgesel gelişme farklılıklarının azaltılmasında hedefe yönelik bir yaklaşım geliştirilmesine hizmet edecektir.

4634 Sayılı Şeker Kanunu 19.04.2001 tarihli 24378 sayılı R.G.'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun esas itibarıyla amacı, yurtiçi şeker talebinin yurt içi

üretimle karşılanmasıdır. Kanun uyarınca, Devletin şeker pancarı ve şeker fiyatı belirlenmesinde bir müdahalesi bulunmamaktadır. Şeker pancarı fiyatları her yıl şeker fabrikası işleten gerçek ve tüzel kişiler ile üreticiler ve/veya temsilcileri arasında varılan mutabakata göre belirlenmektedir. Şeker satış fiyatları ise şeker fabrikası işleten gerçek ve tüzel kişiler tarafından serbestçe belirlenmektedir. Kanunla başlıca görevi şeker üretimini yurt içi talebe göre yönlendirmek olan kamu tüzel kişiliğine sahip bir şeker kurumu ile kurumun karar organı niteliğinde olan ve yedi üyeden oluşan bir Kurul oluşturulmuştur.

4619 Sayılı İspirto ve İspirtolu İçkiler İhisarı Kanununda Değişiklik Yapan Kanun 20 Ocak 2001 tarihli ve 24293 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve uygulama yönetmeliği çalışmaları başlamıştır. Bu çerçevede hazırlanan Alkol ve Alkollü İçkilerin İç ve Dış Ticaretine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik 6 Haziran 2003 tarih ve 25130 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğünün Yeniden Yapılandırılması ile Tütün ve Tütün Mamulleri Üretimine, İç ve Dış Alım ve Satımına 4046 Sayılı Kanunda ve 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair 4733 sayılı Kanun 9 Ocak 2002 tarihli ve 24635 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla TEKEL’in monopol statüsü kaldırılmış ve tütün, alkol ve alkollü içkiler piyasasındaki faaliyetlerin düzenleyici bir otorite eliyle yürütülmesi amacıyla Tütün, Tütün Mamülleri ve alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu kurulmuştur.

4647 Sayılı Sivil havacılık Kanunu 26.04.2001 sayılı R.G.’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Mevcut Kanunun 25. maddesi AB’ye uyum amacıyla değiştirilmiştir.

Lisans Verme Yetkisinin Telekomünikasyon Kurumu’na Devri için Gerekli 4673 sayılı kanun 23/05/2001’de yürürlüğe girmiştir. İlgili kanun gereğince lisans verme yetkisi Ulaştırma Bakanlığı’ndan, Telekomünikasyon Kurumu’na devredilmiştir.

Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği 14.07.2002 tarihli ve 24815 sayılı R.G.’de yayımlanmıştır. Tebliğ, Dikey Anlaşmalara ilişkin Sözleşmenin 81(3) maddesinin uygulanmasına ilişkin Komisyonun 22 Aralık 1999 tarihli ve 2790/1999 sayılı Yönetmeliğine paralel olarak hazırlanmıştır.

Eksiklikler

Türkiye, rekabet kurallarının etkili uygulanması konusunda ilerleme kaydetmiştir. Devlet yardımları ile ilgili bir ilerleme kaydedilmemiştir.

Devlet yardımları mevzuatının kabulü ve devlet yardımları izleme kurumunun kurulmasına ilişkin bir ilerleme kaydedilmemiştir. Bu durum, rekabet kurallarının uygulanmasına ilişkin Ortaklık Konseyi Kararının kabul edilmesini geciktirmektedir.

Grup muafiyetleri ile ilgili daha fazla uyuma ihtiyaç vardır.

Türkiye’de, rekabeti kayda değer ölçüde sınırlamayan anlaşmalara ilişkin kurallar getiren uygulama mevzuatı bulunmamaktadır. İlave olarak, başta teknoloji transferi ve araştırma ve geliştirme anlaşmaları olmak üzere, yatay anlaşmalarla ilgili uygulama mevzuatı da bulunmamaktadır. Bu alanda Türk rekabet hukukunun AB müktesebatı ile uyumlaştırılması konusunda daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir.³⁰

Rekabet Kurumu, hukuki uyumlaştırmanın tamamlanmamış olması sebebiyle, kamu teşebbüsleri, devlet tekelleri ve inhisarı haklara sahip teşebbüslere rekabet hukukunun etkili bir şekilde uygulanması için gerekli yetkilere sahip bulunmamaktadır. Rekabet Kurumu’nun, kamu teşebbüsleri, devlet tekelleri ve inhisarı haklara sahip teşebbüsler tarafından yapılan rekabet ihlallerine etkin bir şekilde müdahale edebilmesi için yetkilendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Ayrıca, başta hizmetler alanına ilişkin olmak üzere, geniş sayıdaki sektörel özel düzenleme, Türk Rekabet Kanununa aykırılık teşkil etmekte ve fiili olarak Rekabet Kurumunun Rekabet Kanununu uygulamasını engellemektedir. Rekabet Kurumu, "teşebbüs", tanımını, kamu kurumlarını da içine alacak şekilde daha geniş yorumlamalı ve takdir yetkisini, rekabet hükümlerini kamu tarafından kontrol edilen sektörlerde uygulayabilmek için, daha fazla kullanmalıdır. Rekabet kurallarının etkili bir şekilde uygulanabilmesi için, Rekabet Kanunu ile çelişen sektörel düzenlemelerde (özellikle özel ve münhasır haklar tanıyan mevzuatta) değişiklik yapılması gerekmektedir.

Rekabet Kurumu, özelleştirme sürecinde ve düzenlenmiş alt yapı sektörlerinde, rekabeti teşvik etmek amacıyla daha aktif hareket etmelidir. Bu çerçevede, Rekabet Kurumu ve Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu ve Telekomünikasyon Kurumu gibi özel düzenleyici kurumlar arasında sıkı koordinasyon sağlanmalıdır. Bu bağlamda, Eylül 2002 tarihinde Rekabet Kurumu ile Telekomünikasyon Kurumu arasında imzalanan karşılıklı işbirliği protokolü olumlu bir gelişme olmuştur.

30 Bu alandaki son gelişme, Rekabet Kurulu’nun, araştırma ve geliştirme konusunda, "Araştırma ve Geliştirme Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği"ni resmi web sayfasında (<http://www.rekabet.gov.tr>) yayınlamasıdır.

Rekabet Kurumu, rekabet kurallarının ihlal edildiği durumlarda ciddi para cezaları uygulamıştır. Bugüne kadar, Rekabet Kurumu'nun kararlarına karşı Danıştay'a yapılan başvuruların yavaş sonuçlandırılması, rekabet kurallarının etkili bir şekilde uygulanmasını geciktirmekteydi. Ancak, 30.07.2003 tarihinde kabul edilerek, 15.08.2003 tarihli 25200 sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4964 sayılı 'Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun' ile sürecin hızlandırılmasına yönelik önemli bir adım atıldı. Buna göre, kanunun 55. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Bu süre içinde yargı yoluna başvurulmazsa karar kesinleşir." ibaresi, "Kurul kararlarına karşı yargı yoluna başvurulması kararların uygulanmasını ve para cezalarının takip ve tahsilini durdurmaz." şeklinde; kanunun ikinci fıkrasında yer alan "Para cezaları Kurulun kararı kesinleşmeden tahsil edilemez." ibaresi "Para cezaları, Kurulun nihaî kararının ilgisine tebliğ edildiği tarihten itibaren bir ay içinde ödenir." şeklinde değiştirilmiştir.

Devlet yardımları alanında, Türkiye'nin, gümrük birliği kapsamındaki yükümlülükleri uyarınca, bu alandaki mevzuatını uyumlaştırması ve devlet yardımlarının izlenmesi için gerekli idari yapıyı kurması gerekmesine rağmen, henüz AT ilke ve kriterlerine uygun bir devlet yardımı mevzuatı kabul edilmemiştir. Türkiye, mevzuatını, gümrük birliği yükümlülüklerine ve müktesebata uyumlaştırmalı ve bir devlet yardımlarını izleme kurumu oluşturulmalıdır.

5.4. Tüketicinin ve Sağlığının Korunması (Başlık 23)

Yapılanlar

4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 14 Mart 2003 tarihli ve 25048 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 14 Haziran 2003 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanuna işlerlik kazandıracak olan yönetmelikler Resmi Gazete'nin 13 ve 14 Haziran 2003 tarihli sayılarında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmeliklerin listesi şöyledir:

- a- Ayıplı Malın Neden Olduğu Zararlardan Sorumluluk Hakkında Yönetmelik
- b- Kapıdan Satışlara İlişkin Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
- c- Paket Tur Sözleşmeleri Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
- d- Tüketici Sözleşmelerinde Haksız Şartlar Hakkında Yönetmelik
- e- Devre Tatil Sözleşmeleri Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
- f- Mesafeli Sözleşmeler Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

- g- Etiket,Tarife ve Fiyat Listeleri Yönetmeliği
- h- Ticari Reklam ve İlanlara İlişkin İlkeler ve Uygulama Esaslarına Dair Yönetmelik
- i- Garanti Belgesi Uygulama Esaslarına Dair Yönetmelik
- j- Sanayi Mallarının Satış Sonrası Hizmetleri Hakkında Yönetmelik
- k- Tanıtma ve Kullanma Kılavuzu Uygulama Esaslarına Dair Yönetmelik
- l- Kampanyalı Satışlara İlişkin Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik.

Böylece Türkiye'nin, AB'nin tüketicinin korunması ile ilgili alanlardaki müktesebatını iç hukuka aktarma süreci önemli bir aşama kaydetmiş ve uygulamaya ilişkin kapasitenin güçlendirilmesi öncelikli hedef haline gelmiştir.

Ürün güvenirliliği konusunda, Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Çerçeve Kanun ve Ürünlerin Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Yönetmelik Ocak 2002'de yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemelerin amacı, genel ürün güvenirliliği alanındaki müktesebata uyum sağlanmasıdır.

İstisari yapı ile ilgili olarak, Tüketici Konseyi yılda bir kez toplanmakta ve genel tüketici politikası konusunda bir tartışma platformu oluşturmaktadır. Kamu kuruluşları, üniversiteler, meslek odaları ve tüketici örgütleri temsilcileri bu çalışmada yer almaktadırlar. Türkiye'de toplam 35 tüketici örgütü bulunmakta olup, TÜKODER ve THD bu derneklerin en büyükleridir. TÜKODER'in gelişimi, MEDA Programı çerçevesinde Ekim 2001'de tamamlanan bir Avrupa projesi ile desteklenmiştir.

Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri, 931 adet (8 il ve 850 ilçe merkezi) kurulmuş olup, tüketiciler ile satıcılar arasındaki anlaşmazlıkları gidermeye başlamıştır. Tüketici örgütleri temsilcileri söz konusu heyetlerde yer almaktadır. Heyet kararları en fazla 250 Euro'ya kadar olan anlaşmazlıklar için geçerlidir. 250 Euro'yu aşan anlaşmazlıklara ise, İstanbul, Ankara ve İzmir'de kurulmuş ve faaliyete geçmiş olan Tüketici Mahkemeleri tarafından bakılmaktadır. Diğer illerde, tüketici mahkemelerinin kurulmasına kadar, ticaret mahkemeleri ve asliye hukuk mahkemeleri geçici olarak görevlendirilmiştir.

Reklam Kuruluna, Ekim 2001'den bu yana 150'den fazla şikayet gelmiş ve toplam olarak yaklaşık 2 milyon Euro tutarında ceza verilmiştir. Anılan Kurul 7 yıldır faaliyet göstermektedir. Kurul ticari reklam ve ilanlarda uyulması gereken ilkeleri

belirlemekte, bu ilkeler çerçevesinde reklamları izlemekte ve incelemekte, kanuna aykırı olanları cezalandırmakta ve söz konusu reklam ve ilanların yayımlanmasına veya yayınlanmasının derhal durdurulmasına hükmetmektedir. Kamu kuruluşları, üniversiteler, meslek odaları ve tüketici örgütlerinin temsil edildiği 18 üyeden oluşan Kurul ayda bir kez toplanmaktadır.

Eksiklikler

Ürünlere ilişkin teknik mevzuatın hazırlanması ve uygulanması konusunda bir kanun çıkarılmasına rağmen, piyasa gözetimi konusunda henüz idari bir yapı oluşturulmamıştır. Halihazırda piyasa gözetimi için akredite edilmiş laboratuvar bulunmamaktadır. Bu alanda "Ürünlerin Piyasa ve Gözetiminde Alınan Önlemlerin Türkiye ile AB Arasında Bildirimine Dair Yönetmelik" üzerindeki çalışmalar kısa süre içinde tamamlanmalı ve yeni piyasa gözetim araçlarının uygulanabilmesi amacıyla ilgili kamu birimlerine eğitim sağlanmalıdır.

Türkiye, yasal çerçevenin müktesebat ile uyumunun sağlanması ve uygulamaya ilişkin altyapı ve kapasitenin geliştirilmesi konusunda daha fazla çaba göstermelidir. Bu durum özellikle piyasa gözetimi araçları bakımından geçerlidir. Ayrıca, tüketicilerin sahip oldukları haklar konusunda bilinçlendirilmesine yönelik çabaların artırılması gerekmektedir.

Türkiye, TRAPEX ağına üye değildir ve bu konuda bir gelişme kaydedilmemiştir.

AB Komisyonu Türkiye'nin enerji içeceklerinin içerdiği maddeler ile ilgili getirdiği düzenlemelerin bu ürünlerin ithalatını imkansız hale getirdiğini iddia etmiştir. AB Komisyonu şikayetçi ülkelere cevap verebilmek için alınan kararın gerekçesine ilişkin bir raporun kendilerine sunulmasını istemiştir.

Türkiye ise "Codex Alimentarius" çerçevesinde uluslararası alanda veya AB genelinde ortak bir standarda sahip olmayan ürünlerin içeriği konusunda Türkiye'nin kamu sağlığını dikkate alarak standart belirleme yetkisine sahip olduğunu dile getirmiştir. Türkiye bu standartları belirlerken kamu sağlığını dikkate aldığını ve ilgili kurum, kuruluş, üniversite ve uzmanlar ile çalışıldığını belirtmiştir. Ayrıca, denetim sertifikalarının alınması için gerekli bürokratik işlemlerin şeffaf olduğu vurgulanmıştır.

5.5. Gümrük Birliği (Başlık 25)

Yapılanlar

GPS kapsamında tercihli rejimden faydalanan malların menşeyinin tespitine ilişkin 2001/3485 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 30 Aralık 2001 tarihli ve 24626 sayılı R.G.'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Malların Tercihli Menşeyinin Tespitine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik 07 Ekim 2001 tarihli ve 24546 sayılı R.G. de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Türkiye tarafından tanınan GPS kapsamındaki ihracatlarda verilen EUR.1 Dolaşım sertifikası ve fatura beyanına ilişkin Yönetmelik 23 Mart 2002 tarihli ve 24704 sayılı R.G.'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Türkiye-Romanya ve Türkiye-Bulgaristan serbest ticaret anlaşmalarının tercihli menşe kurallarını, Pan-Avrupa menşe kümülasyonu sisteminin diğer üyeleri arasındaki anlaşmaların tercihli menşe kuralları ile uyumlaştıran uygulama mevzuatı da kabul edilmiştir. 2002/3745 Türkiye ile Romanya Arasındaki STA'ya ek Menşeli Ürünler Kavramının Tanımı ve İdari İşbirliği Yöntemleri Hakkında Protokol D'nin Değiştirilmesine Dair Ortak Komite Kararının Onaylanması Hakkında Karar 20 Mart 2002 tarihli ve 24701 sayılı R.G. de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Uyğurucu yapımında kullanılan maddelere ilişkin anlaşma yapılması konusundaki son AB önerisi kabul edilmiştir.

İdari kapasite açısından, Türk gümrüklerinin modernizasyonuna ilişkin projede ilerleme kaydedilmiştir. Gümrük İdarelerinin Modernizasyonu ve Otomasyonu Projesi çerçevesinde Gümrük Müsteşarlığı tarafından gümrük işlemlerinin büyük bir bölümü elektronik olarak gerçekleştirilmektedir (İthalat işlemlerinin %91'i, ihracat işlemlerinin %92'si). Yeni bilgisayarlı kontrol sisteminin kurulmasını takiben, 120 küçük gümrük idaresi birleştirilmiş veya kapatılmıştır; gümrük bölge müdürlüklerinin sayısı 36'dan 16'ya indirilmiştir. Gümrük noktalarında, motorlu taşıtların ve kültürel malların ticaretinin kontrolünde ve nükleer maddelerin tespitinde kullanılan teçhizatın iyileştirilmesini amaçlayan GÜMSİS (Gümrük Kontrol Noktaları Güvenlik Sistemi) Projesi başlatılmıştır. İki gümrük denetim botunun alınması için gerekli bütçe ayrılmıştır. Gümrük laboratuvarlarının modernizasyonuna yönelik hazırlıklar ve bir dizi eğitim kursu devam etmektedir.

Gümrük etiği ile ilgili olarak, yolsuzlukla mücadelede bir altyapı sağlamak amacıyla çıkarılan Kamuda Saydamlığın Artırılması ve Etkin Yönetim Eylem Planı hakkındaki Ocak 2002 tarihli Karar, gümrük hizmetlerinde de uygulanmaktadır.

Aralık 2001’de, Türkiye’den ihraç edilen ürünler için düzenlenen EUR sertifikalarının denetiminin artırılması amacıyla, gümrük idaresince ihracatçı şirketlere ziyaretler gerçekleştirmiştir. Daha önce, denetimler nadiren ve evrak üzerinden yapılmaktaydı. Bilgisayarlı sisteme geçişi ile ilgili olarak, bilgi teknolojileri yöntemleri kullanılarak tüm gümrük işlemlerinin anında yapılması için geliştirilen bir yazılım olan bilgisayarlı gümrük faaliyetleri sisteminin (BİLGE) ülke çapında kullanıma girmesi ile, Gümrüklerin Otomasyonu Projesi (GİBOS) sonuçlandırılmıştır. 2001 yılında, veri toplama ve risk analizine ilişkin bir yazılım geliştirilmiş ve otomasyona geçen gümrük idarelerinde kullanılmaya başlanmıştır.

TIR Transit Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik 23 Ocak 2002 tarihli ve 24649 sayılı R.G.’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

4458 sayılı Gümrük Kanununa İlişkin Gümrük Yönetmeliği Resmi Gazete’nin 31 Mayıs 2002 tarihli ve 24771 sayılı mükerrer nüshasında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu değişiklik, Bilgisayarlı Gümrük İdarelerinde Yürütülecek İşlemlere İlişkin Yönetmelik hükümleri Gümrük Yönetmeliğine derç edilmiş olup, uyum düzeyi kısmi uyum niteliğini sürdürmektedir.

2002/4976 "Tarife Cetveli"nin 1/1/2003 Tarihinden Geçerli Olmak Üzere Yürürlüğe Konulması ve 22/12/2001 Tarihli ve 2001/3384 Sayılı Kararnamenin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Karar 29 Aralık 2002 tarihli ve 24078 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Türkiye ile Avrupa Topluluğu Arasında Oluşturulan Gümrük Birliğinin Uygulanmasına İlişkin Esaslar Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair 2003/5310 sayılı karar 14 Mart 2003 tarihli ve 25048 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Türkiye-EFTA Ortak Komitesi’nin 2000 Yılına Ait 4 Sayılı Kararı’nın Onaylanması Hakkında 2003/5314 sayılı Karar 16 Mart 2003 tarihli ve 25050 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Kombine Nomanklatürün 11. Bölümünde yer alan ve Toplulukta serbest dolaşımda bulunan bazı tekstil ürünleri için menşe ispat belgelerine ve söz konusu belgelerin kabul edilme koşullarına ilişkin 13 Temmuz 1998 tarih ve 1541/98 sayılı

Konsey Tüzüğü, 5 Nisan 2003 tarihli ve 25070 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Gümrük Genel Tebliği (Serbest Dolaşıma Giriş-Ser No:3) ile yürürlüğe girmiştir.

Gümrük İşbirliği Konseyi’nin Gümrük Transit Sistemleri arasında bağlantı kurulmasına ilişkin tavsiyesini ve Avrupa Ekonomik Komisyonu Dahili Taşımacılık Komitesinin aynı konuyla ilgili Kararını Avrupa Topluluğu adına kabul eden 22 Nisan 1985 tarihli Konsey Kararı, 11 Nisan 2003 tarihli ve 58 sayılı Müsteşarlık onayı ile yürürlüğe girmiştir.

Eksiklikler

Gümrük Birliği Kararı, Türkiye’nin, ticaret ve gümrük politikalarını Topluluğun ilgili politikaları ile uyumlaştırmasını gerektirmektedir. Türkiye, ortak gümrük tarifeline uyumu hemen hemen tamamlamıştır ve Türk gümrük mevzuatı Topluluğun gümrük mevzuatı ile büyük ölçüde uyumludur. Bununla birlikte, serbest bölgeler ve ekonomik etkili gümrük işlemleri ile ilgili olarak yapılması gereken çalışmalar bulunmaktadır. Ayrıca, henüz Topluluğun serbest ticaret anlaşması imzaladığı ülkelerin tamamıyla benzer nitelikli anlaşmalar akdedilmediği için, tercihli tarifeler tam olarak uyumlu değildir.

İdari kapasiteye ve uygulama kapasitesine ilişkin olarak, gümrük idaresi tarafından geniş bir yeniden yapılanma ve modernleştirme programı sürdürülmüş ve bunun sonucu olarak gümrük idarelerinin sayısı önemli ölçüde azaltılmıştır. Sistemin bilgisayara aktarılmasında aşama kaydedilmiştir. Gümrük belgelerinin sonradan denetiminin bir kontrol tekniği olarak uygulanmaya başlanması ile, Gümrük Birliği Kararı uyarınca düzenlenen serbest dolaşım ve/veya tercihli menşe belgelerinin denetimi konusunda önemli bir ilerleme sağlanmıştır. Ayrıca, Türk makamları, bazı malların statülerine ilişkin belgelendirme denetiminin geliştirilmesi amacıyla, bu malların üretiminde kullanılan değişik menşeli ürünlerin tespitine ilişkin kuralların güçlendirilmesi için çaba göstermiştir. Bu çabalar, özellikle tarım ve balıkçılık ürünlerinde yoğunlaştırılmıştır. Ancak, tarım ve balıkçılık ürünlerinin menşe tespitine ilişkin bazı sorunlar hâlâ mevcuttur. Mevzuattaki boşluklar, yetersiz uygulama ve kontroller, sistemin düzgün işleyişini engellemektedir. Özellikle gümrük idarelerince yapılan kontroller yetersizdir.

Gümrük Rejimlerinin Basitleştirilmesi ve uyumlu hale getirilmesine ilişkin (Kyoto Sözleşmesi) Sözleşmenin bazı eklerinin kabulü ile ilgili olarak, 1974 tarihli bahse konu Sözleşme yerine Revize Kyoto Sözleşmesine taraf olunması öngörülmekte

olup, Revize Kyoto Sözleşmesinin eklerinin kabulü için AB tarafının Sözleşmeye taraf olması beklenilecektir.

Düğüm sistemi işlevsel değildir ve etkili kayıt ve izlemeye imkan vermemektedir.

Taklit ve kültürel mallar konusunda, Kültür Bakanlığının yetki alanı dışında kalan mevzuatın uygulanması yetersizdir. Bu alandaki mevzuatın etkili bir biçimde uygulanması için koordinasyonun daha da artırılması ve yeni bir idari yapılanma gerekmektedir.

Gümrük Kanunu dışında kalan, taklit ve kültürel mallar konusundaki mevzuat ile Dünya Gümrük Teşkilatının gümrük konvansiyonlarında yer alan ilke ve hükümlere tam uyum sağlanmadığına işaret edilmiştir.

AB müktesebatıyla büyük ölçüde uyumlu olan yeni gümrük kanunu dışındaki ilgili mevzuatın, yeni gümrük mevzuatı ile çoğu kez çelişmesi, gümrük mevzuatının etkili uygulanmasına engel oluşturmaktadır.

Türkiye, bundan sonraki çabalarını, malların ikili kullanımının denetimi ve koruma, taklit ve kültürel malların kontrolü ile ilgili mevzuat uyumu konusunda yoğunlaştırmalıdır. Gümrük mevzuatının dışında kalan ve serbest bölgelere ve ekonomik etkili gümrük işlemlerine (gümrükler, ticaret ve dış ilişkiler birimlerinin ortak görev alanında yer alan konularda) uygulanan mevzuatın, AB müktesebatına uyumu için çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

Taklit ve kültürel mallara ilişkin kontrollerin daha etkili olarak yapılabilmesi için etkili bir koordinasyonun sağlanması önem taşımaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin, sınır yönetiminin iyileştirilmesi, gümrüklerdeki usulsüzlüklerle mücadelenin artırılması ve Gümrük Birliği Kararının dış ticaretçiler tarafından uygulanmasına ilişkin denetimin güçlendirilmesi konularında çaba göstermesi gerekmektedir. Türkiye, gümrük idareleri ve ilgili diğer birimler arasındaki koordinasyonun artırılması ve üye ülkelerle işbirliğinin geliştirilmesi suretiyle, gümrüklerdeki yolsuzluklar, sahtecilik ve ekonomik suçlarla mücadeleyi güçlendirmelidir.

Tek İdari Belge Konvansiyonuna katılım sağlanması ile ilgili olarak Katılım için AB Komisyonundan davet beklenmektedir.

Geçici Kabule İlişkin Sözleşmeye (İstanbul Sözleşmesi) taraf olunması hakkında taslak kanun TBMM'ye sunulmuştur.

Ortak Transit Sözleşmesine katılım sağlanması için gerekli hazırlıklar Gümrük Müsteşarlığı tarafından yürütülmektedir.

Eşyanın sınırlardaki kontrollerinin uyumlaştırılmasına ilişkin sözleşmenin onaylanması hakkında kanun TBMM'dedir.

5.6. Dış İlişkiler (Başlık 26)

Yapılanlar

AB ile Türkiye arasında, ticaret politikalarında iletişimin ve bilgi akışının geliştirilmesi amacıyla bir danışma mekanizması oluşturulmuştur. Orta ve uzun vadeli ihracat kredileri konusunda, Türk mevzuatının Topluluk müktesebatına uyumu açısından iyi bir noktaya gelinmiştir.

Türkiye, bugüne kadar, EFTA ülkeleri, İsrail, Macaristan, Romanya, Litvanya, Estonya, Letonya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Letonya, Bulgaristan, Slovakya, Polonya, Makedonya Cumhuriyeti, Hırvatistan ve Bosna Hersek ile serbest ticaret anlaşmaları akdetmiştir.

Gümrük birliği çerçevesinde, 1995 yılından itibaren beş yıl içinde, serbest ticaret anlaşmaları ve otonom rejimleri de içerecek şekilde, AT'nin tercihli gümrük rejimine aşamalı olarak uyum sağlama yükümlülüğü kapsamında, Türkiye'nin ticaret politikası, AT'nin Ortak Ticaret Politikasıyla büyük ölçüde uyumlaştırılmıştır.

Son İlerleme Raporundan bu yana Türkiye, Ortak Ticaret Politikasına ilişkin müktesebata uyum sağlamaya ve özellikle Doha Kalkınma Gündemi görüşmeleri kapsamında, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) çerçevesinde izlediği politika ve tutumlarında, AB ile koordinasyon sağlamaya devam etmiştir.

Türkiye, DTÖ Bilgi Teknolojileri Anlaşmasına taraf; Kamu Alımları ve Sivil Havacılık Anlaşmalarında ise gözlemci statüsüne sahiptir. Türkiye, AB'nin politika ve tutumlarını DTÖ bünyesinde desteklemektedir.

Üçüncü ülkelerle yapılan ikili anlaşmalara ilişkin olarak, Türkiye; Tunus, Fas, Mısır, Filistin, Faroe Adaları, Lübnan ve Arnavutluk ile serbest ticaret anlaşması akdedilmesi konusundaki müzakerelerini sürdürmektedir. Türkiye ile Romanya ve Bulgaristan arasındaki ikili anlaşmaların uygulanabilmesi amacıyla, menşe kuralları ve idari işbirliği yöntemlerine ilişkin iki yönetmelik çıkarılmıştır.

Genelleştirilmiş Tercihler Sistemine (GPS) uyum amacıyla ilk düzenleme 2002 yılı İthalat Rejimi Kararı kapsamında, bu mevzuatın gerektirdiği menşe kurallarına ilişkin düzenlemeler ise 2001/3485 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 1 Ocak 2002 tarihi itibarıyla yürürlüğe konulmuştur.

İthalatta haksız rekabetin önlenmesi hakkındaki yönetmeliğe ek madde eklenmesine ilişkin yönetmelik 02 Mayıs 2002 tarihli ve 24743 sayılı R.G. de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik ile 384/96/EC ,2238/2000/EC ve 905/98/EC sayılı tüzüklere uyum sağlanmıştır.

Eksiklikler

Mevcut düzenleme ile özel teşvik mekanizmalarıyla tanınan tarife indirimleri hariç, ülke kapsamı, ürünlerin hassasiyet dereceleri ve tercihli tarife oranları açısından AB'nin rejimine sonuçları itibarıyla uyum sağlanmıştır. AB'nin Genelleştirilmiş Tercihler Sisteminde yer alan ürün kapsamı ile ülkemizce yapılan düzenlemedeki ürün kapsamı arasında halen farklılıklar bulunmaktadır.

AB'nin Genelleştirilmiş Tercihler Sistemine uyum ile ilgili çalışmalar ülkemiz ihtiyaçları dikkate alınarak yürütülecek olup, bu konuda Avrupa Komisyonu ile Topluluk sistemine tam uyum sağlanmasına ilişkin görüşmelere devam edilecektir.

Dış ticaret politikası alanında, Gümrük Birliğinin kurulmasına ilişkin Ortaklık Konseyi Kararında yer alan yükümlülüklerin bir sonucu olarak, AB ile Türkiye arasında büyük ölçüde uyum bulunmaktadır. Ancak, gümrük birliği yükümlülükleri uyarınca, bazı üçüncü ülkelerle serbest ticaret anlaşmalarının tamamlanması amacıyla yürütülen müzakerelerde az ilerleme kaydedilmiştir. Bazı durumlarda, Türkiye'nin çabalarına rağmen müzakereler başlatılamamıştır.

DTÖ'ye ilişkin meselelerde, AB ve Türkiye arasında, bakan düzeyinde ve teknik düzeyde bir işbirliği çerçevesi oluşturulmuştur. Türkiye, DTÖ çerçevesinde, özellikle Doha Kalkınma Gündemi görüşmeleri ve bu görüşmelere hazırlık aşamasında, AB politika ve tutumlarını desteklemiştir. Bu yakın işbirliği sürdürülmelidir.

Türkiye'nin GATS yükümlülüklerinin, AB'nin yükümlülüklerine ve en çok kayırlan ülke istisnalarına uyumunun sağlanması için işbirliği yapılması gerekmektedir. Tekstil ve Hazır Giyime ilişkin DTÖ Anlaşması çerçevesinde, Türkiye'nin entegrasyon programlarının AB entegrasyon programlarına uyumunun sağlanması amacıyla, söz konusu anlaşmanın entegrasyona ilişkin üçüncü aşamasında, bazı hususlara çözüm getirilememiş olmakla birlikte, koordinasyon sağlanmıştır.

B Ö L Ü M

GENEL DEĞERLENDİRME

6. GENEL DEĞERLENDİRME

- Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin toplam ticaret hacmini arttırıcı etkisi olmuş, iddia edildiği gibi Gümrük Birliği sonucu Türkiye'nin dış ticaret açığı büyümemiş ve kamu gelirleri azalmamıştır.
- Özellikle rekabet alanında sözü edilen endişe verici sonuçlar ortaya çıkmamış, dış pazarlara açık ve rekabet gücü daha yüksek bir ekonomi oluşması yönünde ilerleme kaydedilmiştir.
- Gümrük Birliği sonucunda üçüncü ülkeler aleyhine bir ticaret sapması oluşmamıştır.
- Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ticaretinde, Gümrük Birliği sonrası dönemde sektörel ticari yapısı olumsuz etkilenmediği gibi, Türk sanayiine katma değeri daha yüksek yatırım ve ara mallarında da AB pazarında ihracat imkanı yaratılmıştır. Gümrük Birliği daha fazla teknoloji içeren sektörlerin ihracatını daha fazla artırmış ve bu sektörlerle rekabet gücü kazandırmıştır.
- Gümrük Birliği ile birlikte Türkiye'nin diğer ülkelerle yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmaları sayesinde bu ülkelerle olan ticaret hacmi de olumlu bir gelişme göstermiştir.
- Gümrük Birliği'nin ticaretin gelişmesinin yanısıra en önemli katkısı; rekabet hukuku ile rekabet ortamını geliştirmesi, tüketici haklarının korunması, uluslararası normlara uyumdaki etkisi ve uluslararası ticaret hukukunun özellikle fikri ve sınai mülkiyet haklarına yönelik uygulamaların yerleşmesinde olmuştur. Bu sayede Türkiye'ye güvenin sağlanması için gerekli ortam yaratılmıştır.
- Gümrük Birliği, Türkiye'nin AB'ye uyum sürecini hızlandırmak yönünde gerek mevzuat gerekse de idari kapasitenin geliştirilmesi açısından son derece yararlı olmuş, AB'ye tam üyelik yolunda Türkiye'nin kararlılığını göstermiştir.
- Gümrük Birliği sonrası beklendiği gibi yabancı sermaye girişinde artış olmaması, Gümrük Birliği dışında, Türkiye'nin ekonomik ve politik olarak sermayeyi çekecek ortamı sağlayamamış olmasındandır.
- Bu noktada Türkiye açısından yapılması gereken, istikrarın sağlanamamasından kaynaklanan sorunlar ve ardarda yaşanan krizleri Gümrük Birliği ile açıklamak yerine, büyük oranda Gümrük Birliği nedeniyle AB norm ve standartlarına ulaşma yolunda kaydedilen mesafeyi iyi kullanmak, özellikle adaylık süreci çerçevesinde Ulusal Program'da yer alan hedeflere yönelik olarak eksiklikleri gidermek ve en kısa sürede gerekli adımları atarak AB tam üyeliğine doğru hızla ilerlemek olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği: Helsinki Zirvesi Sonrası Adaylık Süreci Resmi Dokümanları,
<http://www.abgs.gov.tr>
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği,
<http://www.deltur.cec.eu.int/i-gumruk-sss.html>
- AT- Türkiye Ortaklık Konseyi'nin Gümrük Birliği'nin Son Döneminin Uygulamaya Konulmasına İlişkin 22 Aralık 1995 tarih 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı
(96 /142 /EC)
- Baydoral, Can, 'Gümrük Birliği'ni yeniden tartışmak',
<http://www.ntvmsnbc.com/news/83077.asp?cp1=1>
- Dr.A.Yavuz Ege Dış Ticaret Müsteşarı,"Türkiye'nin Dış Ticaretinin Bugünü ve 21. Yüzyıla Doğru Muhtemel Gelişmeler"
- Hürriyet Gazetesi, 'Cem Duna: Gümrük Birliği'ne neden girdik', 4 Haziran 2001
- Kasım 2002 AB Komisyonu Türkiye İlerleme Raporu
- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü,
<http://www.foreigntrade.gov.tr>
- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, "Avrupa Birliği ve Türkiye", Ekim 1999, Ankara
- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, "Avrupa Birliği ve Türkiye", Kasım 2002, Ankara
- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, "Türkiye'nin İkili Serbest Ticaret Anlaşmaları", 2003 Ankara
- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Nisan 2002
- T.C. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı,
<http://www.gumruk.gov.tr/toctum.htm>

- T.C. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Devlet Bakanı Mehmet Keçeciler'in konuşması, "AB Kapısında Gümrükler: Dünya Gümrük Günü Etkinlikleri 2001 Edirne Paneli"
- Türkiye-AB Gümrük Birliği Ortak Komitesi bilgi notu, TS/BXL/02-52
- Türkiye Musiki Eserleri Sahipleri Meslek Birliği (mesam),
www.mesam.org.tr/hukuk.html
- Türkiye'nin Topluluk Müktesebatını Üstlenmesi için Ulusal Program, 2000
- TÜSİAD, "Kamu Alımlarında Etkin İhale Tasarımı", TÜSİAD-T/2001-11/311
- Rekabet Kurumu,
<http://www.rekabet.gov.tr>
- Soğuk, Handan, IKV Uzman Yardımcısı, "Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisine Etkileri", www.ikv.org.tr
- Uyar, Süleyman, "Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri", DTM Dış Ticaret Sergisi, Ocak 2001, sayı : 20

